

T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
KLASİK ARKEOLOJİ BİLİM DALI

**1970-2011 YILLARI ARASINDA KAUNOS KAZILARINDA
ELE GEÇEN RHODOS SİKKELERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Belkıs Gülen Çelik

Ankara – 2021

T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
KLASİK ARKEOLOJİ BİLİM DALI

**1970-2011 YILLARI ARASINDA KAUNOS KAZILARINDA
ELE GEÇEN RHODOS SİKKELERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Belkıs Gülen Çelik

Tez Danışmanı:
Prof Dr. Zeynep Çizmeli Öğün

Ankara – 2021

T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
KLASİK ARKEOLOJİ BİLİM DALI

**1970-2011 YILLARI ARASINDA KAUNOS KAZILARINDA ELE GEÇEN
RHODOS SİKKELERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof Dr. Zeynep Çizmeli Ögün

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Zeynep ÇİZMELİ ÖĞÜN

Prof. Dr. Ahmet Tolga TEK

Dr. Öğr. Üyesi Sultan Deniz KÜÇÜKER

Tez Sınavı Tarihi 20/01/2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (...../...../2.....)

XXXXXXXXXX

Belkıs Gülen Çelik

İmzası

.....

ÖNSÖZ

Öncelikle tanıdığım günden beri her konuda bana destek olan, sikkeleri bana sevdiren, lisans ve yüksek lisans hayatım boyunca bilgi ve deneyimleri ile beni yönlendiren kıymetli hocam, tez danışmanım Prof. Dr. Zeynep ÇİZMELİ ÖĞÜN'e içtenlikle teşekkürlerimi sunarım.

Engin bilgilerini benimle paylaşarak, Karia ve Rhodos sikkeleri konusunda beni bilimsel olarak yönlendiren Prof. Dr. Ahmet Tolga TEK'e ve Peraia konusundaki kaynak önerileri ile konuya ilişkin yeni bir bakış açısı kazanmamı sağlayan Dr. Öğr. Üyesi Sultan Deniz KÜÇÜKER'e tezime ve bana verdikleri destek için teşekkürü bir borç bilirim.

Yüksek lisans çalışmalarım sırasında yardımları ile beni destekleyen Araş. Gör. Fatih TOUMPAN ve İnan KOPÇUK'a, manevi desteklerini her daim hissettiğim hocalarım Prof. Dr. Ayşe GEDİK ve Müjgan ARSLANPAY'a, verdiği maddi ve manevi destek için Sayın Tamer ÜLGEN'e, dostlukları ve farklı konulardaki yardımları ile beni bu süreçte yalnız bırakmayan Beyza GÖÇER, Sezin KÖKTAŞ, Şafak BELDAN, Mustafa ALVER ile Halenur ERDOĞAN ve Evrim AKSIN'a teşekkür ederim.

Son olarak her zaman varlığını yanımda hissettiğim, bana devam etme gücünü ve ilhamını veren sevgili annem Tülin ÇELİK'e teşekkür ederim.

Belkıs Gülen ÇELİK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
TABLO, GRAFİK VE LEVHA LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1
I. KAUNOS ANTİK KENTİ'NDE ELE GEÇEN RHODOS SİKKELERİ	3
1.1. Kaunos'un Konumu ve Kuruluşu	3
1.2. Kaunos'un Tarihçesi	5
1.3. Kaunos'un Darp Ettiği Sikkeler.....	12
1.4. Kazılarda Ele Geçen Sikkelerin Kataloğu	15
1.4.1. MÖ 408 - 390	17
1.4.2. MÖ 350-300	17
1.4.3. MÖ Geç 340 - 316	18
1.4.4. MÖ 4. Yüzyıl - 2. Yüzyıl	18
1.4.5. MÖ 230-205	18
1.4.6. MÖ Geç 3. Yüzyıl	19
1.4.7. MÖ (190) 188-84 Plinthophorik Seri	19
1.4.8. MÖ 88-85 Büyük Bronz Seri	20
1.4.9. MÖ Geç 1. Yüzyıl	21
1.4.10. Roma İmparatorluk Dönemi	22
1.4.11. Tarihlendirilemeyen Sikkeler	23
II. RHODOS ADASI VE KENTİ	24
2.1. Rhodos Adası'nın Konumu ve Kuruluşu	24
2.2. Rhodos Tarihi	25
2.3. Rhodos - Karia İlişkisi	38

2.4. Peraia'nın Ortaya Çıkışı Ve Kaybedilmesi	40
2.5. Peraia'nın Tanımlanması	43
2.5.1. Birleşik Peraia	44
2.5.2. Tabi (Bağımlı) Peraia	47
III. RHODOS KENTİNİN DARP ETTİĞİ SİKKELER	48
3.1. MÖ 408 - 404	52
3.2. MÖ 5. Yüzyılın Sonu - 4. Yüzyılın Başı	53
3.3. MÖ 408 - 390.....	55
3.4. MÖ 404 - 385.....	56
3.5. MÖ 408 - 385 Bronz Seri	58
3.6. MÖ 385 - 360.....	59
3.7. MÖ 360 - Geç 340	60
3.8. MÖ Geç 340 - 316.....	62
3.9. MÖ 316 - 305.....	65
3.10. MÖ 350-300 Bronz Seri	66
3.11. MÖ 305 - 275.....	67
3.12. MÖ 275 - 250.....	69
3.13. MÖ 250.....	71
3.14. MÖ 250 - 230.....	73
3.15. MÖ 230 - 205.....	74
3.16. MÖ 205 - 190.....	76
3.17 MÖ Geç 3. Yüzyıl	80
3.18. MÖ (190) 188 - 84 Plinthophorik Seriler	80
3.19. MÖ 88 - 85 Büyük Bronz Seri	89
3.20. MÖ 84 - 30 Plinthophorik Sonrası Gümüş Drahmi Serisi	92
3.21. MÖ Geç 1. Yüzyıl	94

3.22. Roma İmparatorluk Dönemi	95
IV. NÜMİSMATİK DEĞERLENDİRME	105
4.1. MÖ 408 - 390	106
4.2. MÖ 350-300	106
4.3. MÖ Geç 340 - 316	107
4.4. MÖ 4. Yüzyıl - 2. Yüzyıl	107
4.5. MÖ 230-205	109
4.6. MÖ Geç 3. Yüzyıl	110
4.7. MÖ (190) 188-84 Plinthophorik Seri	111
4.8. MÖ 88-85 Büyük Bronz Seri	113
4.9. MÖ Geç 1. Yüzyıl	113
4.10. Roma İmparatorluk Dönemi	115
4.11. Tarihlendirilemeyen Sikkeler	117
4.12. Nümismatik Değerlendirme Sonucu	117
SONUÇ	124
BİBLİYOGRAFYA	127
ÖZET	139
ABSTRACT	140
LEVHALAR	141

KISALTMALAR LİSTESİ

A/	Arka yüz
AE	Bronz
AR	Gümüş
bkz.	Bakınız
çev.	Çeviren
ed.	Editör
Env. No.	Envanter Numarası
gr	Gram
Kat. No.	Katalog Numarası
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
mm	Milimetre
Ö/	Ön yüz
Ref.	Referans
s.	Sayfa

TABLO, GRAFİK VE LEVHA LİSTESİ

Tablolar

Tablo 1:	Magistrat İsmi/Sembol Eşleşmeleri (MÖ 230-205)	69
Tablo 2:	Magistrat İsmi/Sembol Eşleşmeleri (MÖ 205-190)	71
Tablo 3:	G. K. Jenkins'e Ait Tablo	78
Tablo 4:	Gruplara Göre İsim/Sembol Eşleşmeleri	79
Tablo 5:	Sembol Yönleri (MÖ 88-85)	85
Tablo 6:	İsim/Sembol Eşleşmeleri (MÖ 84-30)	86

GRAFİKLER

Grafik 1:	Kontrol Harflerinin Kullanımı (MÖ 404-385)	51
Grafik 2:	Kontrol Harflerinin Sembollerle Eşleşmesi (M.Ö: 404-385)	51
Grafik 3:	Kontrol Harflerinin Kullanımı (M.Ö: 385-360)	54
Grafik 4:	Kontrol Harflerinin Sembollerle Eşleşmesi (MÖ 385-360)	54
Grafik 5:	Sikkelerin Tarih Aralıklarına Göre Dağılımı	99
Grafik 6:	Sikkelerin Buluntu Yerlerine Göre Dağılımı	111
Grafik 7:	Sikkelerin Buluntu Yerlerinin Toplu Olarak Dağılımı	112
Grafik 8:	Bronz Ve Gümüş Sikkelerin Dağılımı	114

LEVHALAR

- Levha 1: MÖ 408-390 & MÖ 350-300
- Levha 2: MÖ Geç 340-316 & MÖ 305-190 & MÖ 230-205
- Levha 3: MÖ Geç 3. Yüzyıl & MÖ (190) 188-84 Plinthophorik Seriler
- Levha 4: MÖ 88-85 Büyük Bronz Seri
- Levha 5: MÖ Geç 1. Yüzyıl
- Levha 6: Roma İmparatorluk Dönemi

GİRİŞ

Para; mal ve hizmet alma gücü olan bir varlık, toplumlar için ortak bir değer ölçüsü ve aynı zamanda da bir tasarruf ve yatırım aracıdır. Bu açıdan bakıldığında sikkeyi *para* olarak tanımlamak doğru ama eksik olacaktır. Zira sikke aynı zamanda bir iletişim aracıdır. Sikke, ait olduğu devletin ekonomik ve siyasi durumu hakkında bilgi verebileceği gibi toplum ve kültür hakkında da bilgiler verebilir. Tüm bunların yanı sıra, sikkelerin üzerlerindeki yazı ve betimler sayesinde tarihi olaylar hakkındaki bilgiler teyit edilebilir ve eksik bilgiler tamamlanabilir.

Yabancı literatürde Rhodos'un antik dönem tarihi ve sikkeleri ile ilgili çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Fakat tarihi boyunca Küçük Asya ile siyasi ve ticari ilişki içinde olmuş Rhodos'un, antik dönemiyle ve sikkeleriyle ilgili Türkçe çalışmanın olmaması bir eksikliktir. Bu durum, kazılarda ele geçen Rhodos sikkelerinin değerlendirilmesinde olumsuz etki yaratmaktadır. Bu açıdan Kaunos'da bulunmuş olan Rhodos sikkelerinin tarihlendirilip değerlendirilmeleri, iki bölge arasındaki ilişkiyi anlamak adına önemlidir. Ancak bu tez çalışmasının birincil amacı, Kaunos'ta bulunmuş sınırlı sayıdaki Rhodos sikkesini temel alarak Rhodos sikkelerinin tarihsel gelişiminin çerçevesini çizmektir. Bu amaç doğrultusunda sikkeler değerlendirilirken Rhodos-Kaunos ilişkisine de değinilmiştir.

Öncelikle Rhodos sikkeleri hakkında genel bilgi verilen çalışma kapsamında 81 sikke incelenmiş ve bu sikkelerin 79 tanesi tarihlendirilmiştir. Tarihlendirmelerin çerçevesini, R. Ashton'nın araştırmaları sonucu ortaya koyduğu kriterler oluşturmuştur. Buna ek olarak "Historia Numorum Online (HNO)"daki 527 ve "Roman Provincial Coinage Online" daki 74 sikke de incelenmiştir.

Çalışmada ilk olarak Kaunos, Rhodos ve Rhodos sikkeleri hakkında literatür taraması yapılmış ve tez kapsamında incelenecek sikkeler belirlenmiştir. Daha sonra ise

öncelikle incelenecek sikkelerin eksik bilgileri tespit edilmiş, eksiklerin giderilmesinin ardından da her bir sikkede R. Ashton'ın çalışmaları, "Historia Numorum Online (HNO)"daki ve "Roman Provincial Coinage Online"daki sikkeler ışığında tarihlendirilmiştir.

Tez dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Kaunos kentine ilişkin bilgilere ve çalışmaya konu olan sikkelerin kataloguna yer verilmiştir. İkinci bölümde Rhodos kenti hakkında bilgiler verilmiş ve Rhodos'un Anadolu ile olan ilişkisinin daha iyi anlaşılması amacıyla Rhodos Peraiası ana hatlarıyla özetlenmiştir. Üçüncü bölümde de Rhodos darphanesince üretilmiş sikkeler MÖ 408'den imparator Commodus dönemine kadar kronolojik bir sırayla açıklanmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise kronolojik sıraya uyularak, katalogda yer alan sikkelerin nümismatik değerlendirilmesi yapılmıştır

KAUNOS ANTİK KENTİ'NDE ELE GEÇEN RHODOS SİKKELERİ

1.1. Kaunos'un Konumu ve Kuruluşu

Günümüzde Aydın ve Muğla ilinin büyük bir bölümü ile Denizli ilinin batı uç kısmını kapsayan Karia Bölgesi'nin önemli kentlerinden olan ve aynı zamanda da Rhodos'un karşı kıyısında, Rhodos'un hâkimiyet bölgesi içerisinde kalan Kaunos'un günümüzdeki adı "Dalyan"dır. Muğla ilinin Köyceğiz ilçesine bağlı Çandır Köyü sınırları içerisinde yer alan kent, Köyceğiz (Kaunia) Gölü'nün hemen güneyinde, Köyceğiz Gölü ile Akdeniz'i birbirine bağlayan Dalyan Çayı'nın (Kalbis) sağ kıyısında bulunmaktadır¹. Coğrafi olarak kentin hinterlandı kuzeyden Menderes Ovası'na açılan dağlarla, batıdan denize bakan Kaya Mezarları ve de vadilerle Karia'dan ayrılmış ve yüzünü doğuya ve güneydeki Lykia'ya çevrilmiştir². Kaunos, kuzey ve batı yönünde, Ölemez Dağı'nın (Imbros) etekleri olan Sivrihisar ve Balıklar Dağı ile Kızıltepe tarafından çevrelenmiştir³. Strabon'un tersanelere ve kapanabilir bir limana sahip olduğunu söylediği⁴ kent, şu an denizden yaklaşık 3-4 km içeridedir. Antik dönemde ise deniz muhtemelen kuzeyde daha yüksek bir zemine oturan sırtın dışında akropol tepesini tamamen sarmış olmalıdır. Kentin merkezi, batıda akropol tepesinin altında yer alan, alüvyonlarla dolmuş ve artık Sülüklü adıyla anılan bataklık bir göle dönmüş limanın kuzeydoğusundadır⁵. Limanın kuzeyinde agora, çeşme yapısı ve Roma Dönemi'ne ait Korinth düzeninde bir tapınak bulunmaktadır. Kentin baş tanrısı Zeus için yapılmış tapınak ise kent merkezindedir. Akropolün batı yamacına inşa edilmiş olan tiyatro ve kentin kuzeyindeki düzlük alanda inşa edilmiş olan hamam ve bu yapıya bitişik olan palaestra kentin diğer önemli yapılarıdır⁶.

¹ Öğün 1968, 139; Işık 1998, 183; Sevin 2016, 154.

² Marek 2001, 14.

³ Öğün 2001, 1.

⁴ Strab. XIV. 2. 3

⁵ Bean 1989, 140-141; Öğün 1995, 332; Sevin 2016, 154.

⁶ Öğün 1983, 239-240; Öğün 1987, 240; Sevin 2016, 154-155.

Homeros, birçok yerde Kariyalılardan bahseder. Ancak Kaunoslulardan ilk kez, kendisinde bir Kariyalı olan Herodotos bahsetmektedir⁷: "*İonia'ya baş eğdiren Harpagos, Kariyalılar, Kaunoslular ve Lykiyalılar üzerine yürüdü...*"⁸. Herodotos'un bu cümlesi, O'nun Kariyalılar ile Kaunosluları ayrı birer halk olarak gördüğünün açık bir ifadesidir. Herodotos'a göre Kariyalılar anakaraya adalardan gelmişlerdir. Kaunoslular ise anakaranın yerlisidirler. Ancak Kariyalılar ve Kaunoslular için durum tam tersidir. Herodotos, Kariyalıların anakaranın yerlileri olduklarını ve Kaunosluların da Girit kökenli olduklarını söylediklerini yazmıştır. Kaunosluların dillerinde Karia etkisi olabileceğini ya da Karia dilinde Kaunosluların etkisi olabileceğini belirten Herodotos, Kaunosluların geleneklerindeki ve inançlarındaki farklılıklardan dolayı anakaranın yerlileri olduklarını söylemektedir⁹.

Herodotos'un aktardıkları ile yapılan çalışmalar sonucu elde edilen bilgilerin paralelliği neticesinde, Kaunosluların anakaranın yerli halklarından oldukları görüşü ortaya çıkmıştır. Dillerindeki, geleneklerindeki ve inançlarındaki farklılığa değinen Herodotos'a ek olarak, Kaunos'un yerel isminin farklılığı da Kaunos'luların anakaranın yerlisi olduklarını göstermektedir. 1973 yılında Ksanthos Letoonu'nda ele geçen üç dilli (Likçe, Aramice ve Grekçe) yazıtın Grekçe metninde gördüğümüz "*Kaunos*" ismi, Likçe metninde "*Kbid*" olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu Likçe versiyon Ksanthos Agorası'ndaki dikmede de yer almaktadır. MÖ 4. yüzyılın sonunda yazılmış olan Grekçe ve Karca çift dilli yazıtta¹⁰ ise bu sefer Karca metin üzerinde de *Kbid* ismi okunmaktadır. Anlaşılan o ki Kaunoslular yerel isimlerini MÖ 4. yüzyılın sonlarına değin kullanmışlardır¹¹.

⁷ Marek 2006, 91.

⁸ Hdt. I. 171.

⁹ Hdt. I. 171-172.

¹⁰ Apollon Kutsal Alanı'nda ele geçmiştir.

¹¹ Ögün-Işık 2001, 12.

Herodotos'un kullanımından beri bilinen "Kaunos" adı, Yunanlılar tarafından kente verilmiştir¹². Hellenleşme sürecinde, Yunanca isme sahip olmayan kentlerde sıklıkla olduğu gibi bir "*kurucu*" ortaya çıkartılmış ve bu kurucu-kral kültü Roma Dönemine kadar korunmuştur. Kaunos'un kral kültürünün MÖ 4. yüzyıldaki önemini anlatan güzel bir örnek, Ksanthos'da bulunmuş olan 3 dilli yazıttır. Bu yazıtta, Ksanthos halkının ve komşularının kahraman-kralı onurlandırmak için bir sunak yaptıracağı yazmaktadır.¹³

İlk kez Klasik Çağ'ın sonlarında söylenmeye başlanan anlatıya göre¹⁴, Miletos'un kurucu kahramanı Miletos'un ikiz çocukları vardır; Kaunos ile Byblis. İlk anlatıya göre Byblis ikizi Kaunos'a karşı doğa dışı bir sevgi duyar. Bu aşkı bir mektupla ikizine itiraf eder. Kaunos, bu duruma çok öfkelenir ve kardeşini bir daha görmemek için yurdunu terk eder. İkinci anlatıya göreyse bu doğa dışı aşka kapılan Kaunos olmuştur ve bu yüzden yurdundan sürülmüştür. Her iki söylencede de Kaunos yurdunu terk ettikten sonra vardığı yerde Kaunos kentini kurmuştur. İkizi Byblis ise çıldırmış ve intihar etmiştir¹⁵. Bizans dönemine kadar tekrarlanmaya devam eden bu hikâyeye en erken atıfta bulunan kişi ise Aristoteles'tir¹⁶.

Doğu Akdeniz ile Ege Denizi'nin kesişim noktasındaki konumu ile tarihi boyunca stratejik öneme sahip bir liman kenti olarak karşımıza çıkan Kaunos, kuruluşundan itibaren bölgede hâkimiyet kurmak isteyen güçler için kontrol edilmesi elzem bir liman kenti olmuştur¹⁷.

¹² Marek 2006, 90.

¹³ Bean 1989, 141-142.

¹⁴ Ögün-Işık 2001, 13.

¹⁵ Erhat 2010, 77.

¹⁶ Marek 2006, 95; Aristot. Rh. 1402b

¹⁷ Marek 2001, 14.

1.2. Kaunos'un Tarihçesi

Yapılan paleocoğrafik sondajlar neticesinde, MÖ 2000 ve öncesi dönemde kentin bulunduğu alanın bir yarımada olduğu anlaşılmış ancak bu dönemde bir yerleşimin olup olmadığına ilişkin bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bölgeden ele geçen en eski tarihli buluntu ise Protogeometrik Döneme ait bir amphoranın boyun parçasıdır¹⁸. 1964 yılında bulunan ve MÖ 550-530 aralığına tarihlenen Arkaik Kuros¹⁹ ve Arkaik Dönem'e tarihlenen bir grup sikke²⁰, kentin Pers hakimiyetinden önce de var olduğunun ispatı niteliğindedir.

MÖ 546 yılında Sardes'in Persler tarafından ele geçirilmesinin ve Ionia'daki Yunan şehirlerinin düşmesinin ardından Pers generali Harpagosun Karia ve Lykia üzerine yürümüş, direnişle karşılaşmışsa da kentleri ele geçirmeyi başarmıştır²¹. Bu olayla ilgili olarak Herodot (I. 171) "... Ionia'ya baş eğdiren Harpagos; Karialılar, Kaunoslular ve Lykialılar üzerine yürüdü..." diye yazmaktadır. Herodotos'un bu aktarımı, Kaunoslular ile ilgili en eski olay kayıdır. Ayrıca Karia ve Lykia gibi Kaunos'un da bir bölge gibi zikredilmiş olması nedeniyle önemlidir. Zira bu anlatım bize o dönemde Kaunos'un bir kent topluluğunun merkezi konumunda olduğunu gösterir. Ancak bu kent topluluğunun sınırları belli değildir.

Kaunos'un da dâhil olduğu, Ionia kentlerinin Perslere karşı başlattıkları isyan, MÖ 494 yılında bastırıldıysa da kısa bir süre sonra kıyılardaki Pers hâkimiyeti son bulmuştur. Bu gelişme Küçük Asya'daki genel siyasi durumun değişmesine neden olmuş ve Atina nüfuz kazanarak lider konuma gelmiştir. Muhtemelen MÖ 460'ların başlarında Kaunos ve komşuları Karpasyanda, Pasanda ve Telandros, Attik - Delos Deniz Birliği'ne katılmışlar ve uzun zaman boyunca (yaklaşık 30 yıl) vergi listelerinde

¹⁸ Işık 1993, 325-326; Öğün 2001, 4.

¹⁹ Gürman 1975, 13-16.

²⁰ Head 1897, XLIV.

²¹ Bean 1989, 142.

düzenli olarak yer almışlardır²². Kaunos'un ödediği ve şaşırtıcı derecede düşük olan vergi miktarı, MÖ 425 yılında Miletos'un ödediği vergi miktarıyla eşitlenmiş ve daha sonra ise Ephesos ve Knidos'un ödediği verginin üzerine çıkmıştır. George E. Bean, Kaunosluların böyle birden nasıl zenginleştiğini tuzlanmış balık ticareti ile açıklamaktadır. Zira Kaunos'ta tuz tavaları sayıca çoktur ve tuzlanmış balık antik dünyanın önemli besinleri arasındadır²³.

Kaunos'un Atina kontrolünden çıkmaya başladığı dönem ise Perikles'in Kaunos'a geldiği MÖ 440/439 yıllarıdır²⁴. Kentin bu dönemde Atina'ya karşı isyan ettiği bilinmektedir. Vergi listeleri Kaunos'un, MÖ 421/420 yılında birliğe geri döndüğünü ancak MÖ 412/411 yılında tekrar ayrıldığını göstermektedir²⁵. İlerleyen süreçte yavaş yavaş Pers etkisinin görüldüğü kent nihayetinde MÖ 387 yılındaki Kral Barışı ile tekrar Pers kontrolüne girer. Bu tarihten itibaren Kaunos, yerli bir aile olan Hekatomnos'lar²⁶ tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Kaunos ile birlikte bölgenin tamamına hükmeden bu satraplık ailesinin en önemli kişisi olan Mausolos'un döneminde 6 kent *synoikismos* ile Halikarnassos'a bağlanmış ve bölge başkenti Mylasa'dan buraya taşınmıştır²⁷. Mausolos'un başlattığı bu değişim hareketi, Hellenistik politikalarının da desteğiyle Kaunos'un, Karia'daki birçok kenti gibi büyük bir bayındırlık faaliyetine sahne olmasına ve ilk kez Yunan karakteri edinmeye başlamasını sağlamıştır²⁸. "Polis" statüsünü de bu dönemde kazanan Kaunos, Karlar ve Hellenler için kent karakteri taşıyan politik ve dini bir merkez olmuştur²⁹. Kaunos'un bölgenin yönetsel yapısı içinde söz sahibi bir kent olduğunu göstermesi açısından, Mylasa yakınlarındaki Sekköy'de bulunmuş olan iki

²² Bean 1989, 142-143; Marek 2001, 14; Marek 2006, 92.

²³ Bean 1989, 142-143.

²⁴ Thuk. I. 116. 3

²⁵ Jensen 2004, 1120.

²⁶ Hekatomnos MÖ 392-377, Maussollos MÖ 377-353, Artemisia MÖ 353-351, İdrieus MÖ 351-344, Ada MÖ 344-341, Piksadoras MÖ 341-336, Orontabates MÖ 336-334; Baran 2002, 19.

²⁷ Küçüker - Güler 2020, 254-255.

²⁸ Bean 1989, 143; Sevin 2016, 154.

²⁹ Marek 2006, 89, 95.

yazıt önemlidir³⁰. Zira bu yazıtlarda, bölgenin yönetimiyle ilgili oluşturulan heyette Kaunoslu ve Pladasalı dört elçinin ve bir habercinin adı geçmektedir³¹.

III. Aleksandros'un Asya'yı ele geçirerek bölgedeki Pers hâkimiyetine son vermesinin ardından Kaunos'un yönetimi III. Aleksandros tarafından, MÖ 334 yılında Karia'nın geri kalanıyla beraber, Mausolos'un kız kardeşi Ada'ya verilir³². III. Aleksandros'un MÖ 323 yılındaki ani ölümünün ardından ise Kaunos için rahatsız edici bir dönem başlar. Atina başta olmak üzere Makedonia egemenliğindeki kentler bu duruma son vermek için harekete geçerler. Bu süreçte Kaunos, Rhodos'un adadaki Makedonia garnizonunu kovması ile paralel olarak Makedonia yönetimine son verme hareketine katılmış olmalıdır³³. Bu katılımı, Lami Deniz Savaşı'na (MÖ 323/322) katılan ve askeri bir görevle Kaunos'a gelmiş olan iki Atinalı subay, Nikokles ve Lysikles'i onurlandırma yazıtı olan Bilingual yazıtından öğrenmekteyiz. III. Aleksandros'un öldüğü yıl atanan Karia satrabının görev süresinin MÖ 323-318 olduğunu ise iç Karia kentlerinde bulunmuş olan yazıtlar bize söylemektedir. Bu iki bilgi ışığında Kaunos'un katıldığı hareketten başarı ile çıktığı anlaşılmaktadır. MÖ 321/320 yılına geldiğimizde ise Attalos'un generali Perdikkas'ın Knidos, Kaunos ve Rhodos'a saldırısı ve Rhodoslu amiral Damaratos'un savunması ile karşılaşırız. Bu da bize Rhodos ile Kaunos arasındaki ittifakı ve daha da önemlisi Anadolu kıyısındaki ve kıyıya yakın bölgelerdeki kentlerdeki Rhodos hâkimiyetinin başlangıcını göstermektedir. MÖ 313 yılında ise III. Aleksandros'un komutanlarından olan Antigonos Monophthalmos'ın kontrolüne geçen Kaunos, bu tarihten 4 yıl sonra bir diğer ardıl olan Ptolemaios tarafından ele geçirilir. Tarihçi Diodoros bu ikinci olaydan, kralın kente geldiğini ve burada dolaştığını anlatarak bahseder³⁴.

³⁰ Blümel 1990, 29; Bresson-Brun-Varinlioğlu 2001, 216-222; nr. 90-91.

³¹ Çörtük 2013, 84.

³² Strab. His. XIV. 2. 17

³³ Berthold 1984, 59.

³⁴ Bean 1989, 143; Marek 2001, 17-19; Marek 2006, 96; Diod. XX. 27. 2

Kaunos, MÖ 306 yılındaki Salamis yenilgisinden sonra yeniden Antigonos Monophthalmos ve oğlu Demetrios Poliorketes'in kontrolüne geçmiş ve MÖ 286'ya kadar onların kontrolünde kalmıştır. Yakın zamanda ele geçen bir yazıta göre MÖ 268 yılında Kaunos, Demetrios'un oğlu Antigonos Gonatos'un kontrolü altındadır ancak Zenon'un yazışmaları bu yönetimin MÖ 257 yılından önce son bulunduğunu göstermektedir. Sonrasında ise Seleukos ve ardından Lysimakhos'un eline geçmiştir. Nihayetindeyse General Philokles tarafından, Ptolemaios hanedanı adına yeniden hâkimiyet altına alınmıştır. Philokles'in, tahıl denetçilerine askerlere erzaklarını buldukları yerde değil de kentin içinde alacaklarını söylemeleri için rüşvet verdiği ve neticesinde de duvarların savunmasız kalmasından faydalanarak kenti ele geçirdiği söylenmektedir³⁵.

MÖ 2. yüzyılın başlarında Ptolemaioslar'ın kontrolünde olan, Anadolu'nun güney ve batı kıyısındaki birçok kent Seleukos kralı III. Antiokhos tarafından ele geçirilmiştir. Ancak anlaşılan o ki, Myndos ve Halikarnassos gibi Kaunos da Rhodoslular tarafından korunmuştur (MÖ 197). Polybios'un MÖ 166 yılında yazdığına göre³⁶, Rhodoslu bir elçi Roma Senatosu'na Kaunos'u Ptolemaios'un generallerinden 200 talent karşılığında satın aldıklarını bildirmiştir. Bu olağan dışı işlemin tarihi yaklaşık olarak en erken MÖ 197, en geç ise MÖ 190 olmalıdır³⁷. Fakat Rhodoslular daha ödemeyi yapmadan, MÖ 190/189 yılında, Antiokhos'un Magnesia'daki yenilgisinin ardından ve MÖ 188 tarihli Apameia Barışı'ndan önce, Romalılar Karia ve Lykia'nın kontrolünü Rhodoslulara vermiş olması olasıdır. MÖ 189/188'den MÖ 167'ye kadar sürmüş olan Rhodos hâkimiyeti süresince Kaunos, bağımlı bir kent için sıra dışı olan bir şekilde, yüksek rütbeli askeri ve idari bir hegemonun yönetimi altında kalmıştır. Kaunosluların MÖ 167 yılında isyan etmeleriyle Rhodos hâkimiyeti tartışmalı duruma

³⁵ Bean 1989, 143-144; Marek 2001, 21.

³⁶ Plb. XXX. 5

³⁷ Marek 2001, 22.

gelmiş, ayaklanma başarısızlıkla sonuçlansa da Roma Senatosu'nun tüm Karia ve Lykia halklarının bağımsız olmaları yönündeki kararı ile Rhodosluların bu bölgeler üzerindeki hâkimiyetleri sona ermiştir³⁸. Bu tarihten itibaren Kaunos'un, tarihindeki en geniş topraklara sahip olduğu anlaşılmaktadır³⁹.

MÖ 129 yılında Asia Eyaleti kurulurken, Menderes'in (Maiandros) güneyinde kalan tüm Karia bölgesinin eyalet yönetimine bağlandığı ancak Kaunos'un eyalet içine katılmadığı görülmektedir⁴⁰.

MÖ 88 yılına gelindiğinde, Pontos kralı Mithridates'in Asia eyaletini istilası sırasında Kaunoslular büyük bir hata yaparak kralın tarafını tutarlar ve kentteki Romalıları vahşice katlederler. Bu olayın ardından, MÖ 85 yılında yapılan Dardanos anlaşmasıyla Sulla, kenti cezalandırmak için tekrar Rhodosluların yönetimine vermiştir⁴¹. Ancak Kaunoslular Rhodos hâkimiyetinden kurtulmak amacıyla, Sulla'nın MÖ 83 yılında Roma'ya dönmesinden sonra, Roma'nın Asya'daki en yüksek rütbeli görevlisi olan Licinius Murena'dan yardım istemişler ve onun desteği ile Rhodos hâkimiyetinden kurtulmuşlardır. Ancak Rhodoslular bu durumu kabul etmeyerek Kaunosluların lehinde konuşması için Roma'ya bir elçi yollamışlar, bunun üzerine Kaunoslular da Roma'ya bir elçi yollayarak vergilerini Rhodos'a değil de Roma'ya ödemek istediklerini bildirmişlerdir. MÖ 65 yılındaki bu başvurunun başarılı olmadığını, Cicero'nun MÖ 51/50 yılında Asia Eyalet Valisi olan Quintus Minueius Thermus'a yazdığı mektuptan anlamaktayız⁴². Zira mektupta Kaunos, Eyalet Genel Valiliği'nin yetki alanı içinde yer almıştır. Bu gelişmelere rağmen yüzyılın sonunda Kaunos yeniden özgür bir kent olarak karşımıza çıkar. Bununla birlikte sofist Dio Chrysostom, MS 70 yılından biraz sonralarına ait yazısında, Kaunosluların Rhodos ve

³⁸ Bean 1989, 144; Marek 2006, 98.

³⁹ Marek 2006, 89.

⁴⁰ Marek 2001, 23.

⁴¹ Cic. Q. Fr. I. 1. 33

⁴² Cic. Q. Fr. I. 2

Roma'ya çifte köle olduğundan bahsetmektedir. Dio'nun yazısından, Kaunosluların hem Roma'ya hem de Rhodos'a vergi ödemek zorunda kaldıkları anlaşılmaktadır⁴³. Bundan, Rhodosluların kentteki yönetimi yeniden ele geçirdiği anlaşılıyor olsa da kentin ne zaman tekrar Rhodos'a bağlandığı konusunda kesin bir tarih bilinmemektedir⁴⁴. Kaunos'un, MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısı ile MS 1. yüzyılın ortaları arasındaki dönemine ilişkin bilgilerimiz oldukça sınırlıdır. Bu zaman aralığına ilişkin olarak sadece kente katkıda bulunmuş kişilerin ve üst düzey yöneticilerin kentte onurlandırıldıkları bilinmektedir⁴⁵.

Kaunos, Hellenistik Dönem'de kurulan Lykia Birliği'ne Roma İmparatoru Cladius zamanında, MS 43 yılında birlik eyalet haline getirildiğinde dâhil edilmiştir. Ele geçen yazıtlar, kentin neredeyse Roma İmparatorluk Dönemi boyunca Lykia Birliği'nin bir üyesi olduğunu göstermektedir. Bu durum Bizans döneminde de devam etmiştir⁴⁶. Kent, Hıristiyanlık döneminde Myra metropolitliğine bağlı bir piskoposluk merkezi haline gelmiştir⁴⁷. Bu dönemden itibaren ise *Kaunos-Hagia* adıyla anılmaya başlanan kentte farklı dönemlere ait kiliselerin bulunması, kentin Hıristiyanlık dönemindeki önemini göstermektedir⁴⁸. Kaunos'ta yapılan arkeolojik kazılar neticesinde ele geçen sikke buluntuları, kentin İmparator I. Anastasius (491-518) ile İmparator II. Constans (641-668) dönemi arasında yoğun bir yerleşim gördüğüne işaret etmektedir. Verilen son tarih, Goth istilasının ve onu takip eden Arap akınlarının tarihleri ile örtüşmektedir. Anadolu'daki birçok kenti yıkıma uğratan bu saldırılardan Kaunos'un ne derece etkilendiğini söylemek kesin olarak mümkün değildir. Zira Kaunos'un bir yıkım yaşadığına dair arkeolojik bir veri bulunmamaktadır⁴⁹.

⁴³ Ayrıntılı bilgi için:

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Dio_Chrysostom/Discourses/31*.html#ref105

⁴⁴ Bean 1989, 144-145; Marek 2001, 23-24.

⁴⁵ Marek 2001, 24.

⁴⁶ Marek 2011, 57-61.

⁴⁷ Sevin 2016, 154.

⁴⁸ Marek 2001, 25-26.

⁴⁹ Çizmeli Ögün 2007, 58.

Kaunos'taki Bizans hâkimiyeti 13. yüzyılım üçüncü çeyreğine kadar devam etmiştir. Bu tarihten itibaren Türk idaresine giren kent, 15. yüzyıldan itibaren Menteşeoğulları'nın yönetimine girmiştir. Bu dönem, Kaunos-Hagiası'ndaki arkeolojik yerleşimin son bulunduğu dönemdir⁵⁰.

Kaunos antik kenti, sit alanının terk edilmesinden yaklaşık 400 yıl sonra 1840 yılında İngiliz kaptan Rd. Hoskyn tarafınan düzenlenen bir araştırma gezisi sırasında keşfedilmiştir. Rd. Hoskyn ve ekibi, buldukları yazıt ile keşfettikleri kentin Kaunos olduğunu belirlemişlerdir⁵¹. Kentteki arkeolojik kazılar ise 1966 yılında Prof. Dr. Baki Öğün tarafından başlatılmıştır. Günümüze kadar kesintisiz olarak devam eden kazı çalışmaları, halen Prof. Dr. Cengiz Işık başkanlığındaki ekip ile sürdürülmektedir.

1.3. Kaunos'un Darp Ettiği Sikkeler

Kaunos darphanesinin, bağlantılı kalıpların azlığı nedeniyle, uzun süre boyunca kesintisiz olarak sikke darp etmediği düşünülmüşse de yeni bulgular darphanenin sanılandan daha büyük olduğunu ve nispeten düzenli bir şekilde sikke darp ettiğini göstermektedir. Darphane, geç Arkaik Dönem'de ön yüzde aslan başı ve arka yüzde de kaba bir kare incusum bulunan Pers Ağırlık Sistemi'nde staterler ve alt birimlerini darp etmiş olabilir. MÖ 490'dan 4. yüzyılım erken evrelerine kadar ise Aigina Ağırlık Sistemi'nde sikke darp etmiştir⁵².

Kente ait erken darplar, MÖ 490'dan MÖ 370'e kadar, ön ve arka yüz betimleri dikkate alınarak 6 tarih aralığında değerlendirilmektedir⁵³. MÖ 490-390 yılları arasında, tarih aralığı ya da serisi fark etmeden, darp edilen bütün sikkelerin ön yüzlerinde tanrıların habercisi ve gökkuşağı tanrıçası İris'in betimi bulunmaktadır⁵⁴. MÖ 490-470

⁵⁰ Marek 2001, 26.

⁵¹ Rd. Hoskyn 1842, 143-144.

⁵² Ashton 2004, 45; Konuk 1998, 216, 220.

⁵³ MÖ 490-470, 470-450, 450-430, 430-410, 410-390 ve 390-370.

⁵⁴ İris, betim için genel kabul gören tanımlamadır. Ancak bu betimin henüz bilinmeyen bir Karia tanrıçası olma olasılığı da bulunmaktadır; Konuk 2020, s. 243.

tarix aralıǵına ait bazı serilerin arka yüzlerinde ayakta betimlenmiş bir grifon bulunurken, diğerk sikkelerin tamamının arka yüzlerinde ana betim olarak bir üçgen yer alır⁵⁵. İlk darplarda kaba bir şekilde verilmiş olan bu üçgen şekil, Aramice *beth el* yani Tanrı'nın evi anlamına gelen ve antik çağda tanrıların meskenleri olarak tapınılan konik biçimli kült nesnelərini tanımlayan *baitylos* olarak kabul edilmektedir⁵⁶. MÖ 390-370 tarih aralıǵındaki sikkelerin ise hem ön hem de arka yüz betimleri diğerklerinden farklıdır. Bu sikkelerin ön yüzlerinde hafif yan dönmüş bir şekilde ve bazı darplarda bir boyun bağı ile verilmiş Apollon başı, arka yüzlerinde ise ayakta ya da oturur vaziyette bir sfenks bulunmaktadır⁵⁷. Rhodos'un MÖ 404-390 tarihli erken dönem gümüş sikkelerinin ön yüzlerinde bulunan Helios başı, stil bakımından Apollon betimini etkilemiş gibi görünmektedir⁵⁸. Bu erken darplarla ilgili bahsedilmesi gereken diğerk bir önemli noktada MÖ 450'den itibaren sikkelerde görülmeye başlanan harflerdir. İlk olarak ters Yunan deltası olarak tanımlanabilecek **∇** harfidir. Zaman içerisinde bu harfe sırasıyla Yunan gamması **Γ** ve iotası **Ι** ile yine Yunan psi harfinin erken bir versiyonu olan **Ψ** harfi eklenmiştir. İlk harf **k** ve ikinci harf de **b** olarak çevrilmektedir ki bu harfler Kaunos'un yerel ismi olan Kbid'in ilk iki harfidir⁵⁹. Karca harflerin kullanımı MÖ 370'e kadar devam etmiştir⁶⁰. Daha sonra ise Yunanca **KA** ya da **KAY** harfleri kent etnikonu olarak kullanılmıştır⁶¹.

İris/*baitylos* staterleri ile aynı anda ya da onlardan kısa süre sonra, MÖ 5. yy'ın sonlarında veya 4. yüzyılın başlarında darp edildiği anlaşılan diğerk bir serinin ön yüzünde miğferli Athena başı bulunmaktadır. Arka yüzde ise nokta bordür içinde

⁵⁵ Erken dönem Kaunos sikkelerinin ilk grubunu oluşturan MÖ 490-470 tarih aralıǵındaki bu sikkeler, MÖ 470'den sonra darp edilmiş olan sikkelerden daha ağırlardır; Konuk 2002, 115.

⁵⁶ Kaunos Dios Soter Temenos'unun en erken evresi, ana kaya üzerinde bulunan bir *baitylos* ile temsil edilmektedir. Sikkelerde karşımıza çıkan kaba üçgen tasvirin, *baitylos*'a daha çok benzemektedir. Bu betim zaman içinde düzgün bir pramidal form almış ve şehrin sembolü haline gelmiştir; Diler 2006, 66, 74.

⁵⁷ Konuk 1998, 198-222.

⁵⁸ Konuk 1998, 219; Ashton 2006, 3.

⁵⁹ Konuk 1998, 218.

⁶⁰ Konuk 2007, 480.

⁶¹ Konuk 2000, 162.

diademli bir erkek başı bulunur. Baş, diademin hemen önünden çıkan ve başın üzerinden geriye doğru kıvrılan geyik boynuzları ile verilmiştir. Bu betim, kentin MÖ 2. yüzyıla ait bazı sikkelerinde de görülmektedir. Ayrıca Athena başı da kentin Hellenistik Dönem sikkelerinin bazılarının ön yüzünde yer almaktadır⁶².

Kaunos darphanesi, MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısında, Rhodos'un ön yüzünde Rhodos başı ve arka yüzünde gül bulunan khalkoi serisine paralel olarak, ön yüzde boğa protomu ve arka yüzde sfenks bulunan khalkoi serisi darp etmiştir⁶³. Kent, MÖ 325-319 yılları arasında III. Aleksandros ve III. Philippos adına bol miktarda altın, gümüş ve bronz sikke darp etmiş olabilir⁶⁴. Olası bu darpların hemen ardından ise Kassandros'un komutanlarından Eupolemos ve Demetrios Poliorketes tarafından darp ettirilmiş bronz sikke serileri gelmektedir⁶⁵. Ayrıca Kaunos'un, bir ya da iki nesil sonra II. Ptolemaios adına Güneybatı Anadolu'da darp edilen, sırasıyla tripot ve trident betimli iki bronz sikke serisi üreten darphanelerden biri, belki de tek darphane olduğu düşünülmektedir⁶⁶. Kent sikkelerinin MÖ 3. yüzyıl boyunca Ptolemaios egemenliğinden etkilendikleri anlaşılmaktadır⁶⁷.

Kaunos'un Hellenistik Dönem'e ait bronz sikkeleri, ön ve arka yüz betimlerine göre 6 gruba ayrılmaktadır. İlk beş grubun ön yüzünde diademli genç erkek başı bulunurken sonuncu grubun ön yüzünde miğferli Athena başı vardır. Genç erkek başı bütün serilerde, daha öncekilerde olduğu gibi boynuz ile betimlenmiştir. İlk iki grubun arka yüzünde çift kornokopia ve kent etnikonu görülmektedir. Tek fark, ikinci grupta kare incusum kullanılmış olmasıdır. Sonra gelen iki grubun arka yüzünde ise kınında kılıç ve kent etnikonu görülür. Üçüncü ve dördüncü grubun da arasındaki tek fark

⁶² Ashton-Kinns 2003, 37-38.

⁶³ Ashton 2004, 46; Ashton 2006, 9.

⁶⁴ Söz konusu sikkelerin, Mylasa ya da Miletos darphanesi üretimi olduklarına dair farklı görüşler bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Lenger 2013, 61-69.

⁶⁵ Serilerde benzer monogramların ve labris betiminin kullanılmış olması, sikkelerin Kaunos'a atfedilmeleri açısından önemlidir. Zira kentin bronz sikkelerinde trident ve şimşek demetinin dışında labris betiminin de kullanıldığı bilinmektedir; Ashton 2004, 42,44; Ashton 2006, 9.

⁶⁶ Ashton 2004, 46.

⁶⁷ Ashton-Kinns 2003, 37.

dördüncü gruptaki kare incusum kullanımınıdır. Beşinci grubun arka yüzünde ise kentin kurucu kahramanının çıplak betimi bulunmaktadır. Sağa doğru ayakta betimlenmiş figürün sol elinde ucunda yılan bulunan bir asa vardır. Kenarlarda ise kentin etnikonu ve magistrat ismi görülür. Döneme ait gümüş hemidrahmilerin ön yüzünde miğferli Athena başı, arka yüzlerinde ise kınında kılıç, kent etnikonu, kısaltılmış halde isim ve sembol(ler) bulunmaktadır. Drahmilerde ise ön yüzde Zeus başı, arka yüzde kanatlı şimşek demeti, kent etnikonu, tam haliyle isim ve sembol bulunmaktadır⁶⁸. Ashton, sikkelerin ağırlıklarına ve stil özelliklerine dikkat çekerek bir tarihlendirme yapmış ve serilerin Kaunos'un Roma Senatosu kararı ile özgürlüğüne kavuştuğu MÖ 166 yılından sonraya ait olmaları gerektiğini belirtmiştir. Görünüşe göre bu darplar, darphanenin son üretimleridir⁶⁹.

1.4. Kazılarda Ele Geçen Sikkelerin Kataloğu

Kaunos kazılarında ele geçmiş ve Rhodos kentine ait olduğu tespit edilmiş 81 sikke katalogda yer almaktadır. 2000 yılından beri üzerinde çalışılan sikkeler, Rhodos - Kaunos ilişkisinin daha iyi anlaşılabilmesi adına buluntu yeri ayrımı yapılmadan incelenmiştir. İnceleme, Dalyan Kazı Evi'nde bulunan ve 1980'e kadar Bodrum Müzesi'ne, 1980'den sonra ise Fethiye Müzesi'nin kurulmasıyla buraya yollanan sikkelerin kalıpları üzerinden yapılmıştır. Sikkelerin tarihlendirilmelerinde R. Ashton'ın çalışmaları temel alınmıştır. Ayrıca <http://hno.huma-num.fr> ve <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk> sitesinden de yararlanılmıştır.

Sikkeler, R. Ashton'nın belirlediği kronolojiye uygun olarak 10 başlık altında numaralandırılmıştır. Tarihlendirilemeyenler ise son başlık altında yer almaktadır. Çoğu sikkelerin kondisyonu düşük olduğundan, değerlendirme geniş bir tarih aralığında yapılmıştır. Bölüm başlığının altında, sikkelerin birimi ve referansı öncelikli olarak

⁶⁸ Ashton 1999a, s. 149-152.

⁶⁹ Ashton 2004, 46.

verilmiştir. Sikkelerin ön ve arka yüz bilgilerinin altında materyal, ağırlık, çap, yükseklik, kazı/müze envanter numarası ve buluntu yeri belirtilmiştir.

1.4.1. MÖ 408-390

Obol (Ref. Ashton 2001, 25-27)

Ö/ Hafifçe yan dönmüş Helios başı, sağa.

A/ Gül, kare inkusum içinde.

1. AR | 0,67gr | 12mm | 12h | Feth- 29: KNS 82/ 86: Feth. Müz. Env. No. 4089 | 1. mezar
2. AR | 0,93gr | 11,1mm | 12h | Feth- 36: KNS 82/102: Feth. Müz. Env. No.4096 | 2. mezar

1.4.2. MÖ 350-300

Khalkoi (Ref. Ashton 2001,109-156)

Ö/ Profilden taçlı Rhodos başı, sağa.

A/ Gül.

3. AE | 1,35gr | 9,9mm | 12h | KNS 11/72 | Demeter Terası Apsis Kuzey Yarı (Bulut Tabakası)
4. AE | 1,11gr | 9,6mm | - | KNS 11/35 | Demeter Terası Güney Nef - Doğu Kısım (Anakaya Üzeri)
5. AE | 1,14gr | 10,6mm | 12h | KNS 11/10 | Demeter Terası
6. AE | 1,14gr | 12mm | 9h | KNS 10/211 Demeter Terası - Orta Nef (Kutsal Kaya Önü)
7. AE | 1,44gr | 10,5mm | 12h | KNS 10/210 | Demeter Terası - Orta Nef (Kutsal Kaya Önü)
8. AE | 1,64gr | 10,9mm | - | KNS 10/232 | Demeter Terası - Orta Nef Orta Kısım (Bulut Tabakası)
9. AE | 1,67gr | 11,8mm | 12h | KNS 10/218 | Demeter Terası - Orta Nef Orta Kısım (Bulut Tabakası - Küllü Toprak İçi)
10. AE | 1,21gr | 10,6mm | 12h | KNS 10/251 | Demeter Terası - Orta Nef Doğu Kısım (Bulut Tabakası)
11. AE | 1,39gr | 11,8mm | 11h | Dal- 147: KNS 97/27; KNS 08/24: (Lab. 24) | Apollon Kutsal Alanı
12. AE | 1gr | 10,97mm | 12h | KNS 17/9 | Apollon Kutsal Alanı
13. AE | 1,44gr | 10,3mm | 12h | Dal- 165: KNS 90/2: (Lab 115): Feth. Müz. Env. No. 2008 | Makedonya Gömütü
14. AE | 1,23gr | 10,6mm | 12h | Dal- 92: KNS 03/03; KNS 08/23: (Lab 42): Feth. Müz. Env. No. 2008 |Teras Tapınağı'nın Kuzey Tarafı
15. AE | 1,73gr | 12,1mm | 12h | KNS 10/116 |Demeter Kayalığı - Orta Kısım Anakaya Üzeri
16. AE | 1,35gr | 0,98mm | 12h | Dal- 217: KNS 04/38: (Lab 39/2008) | Yüzey Buluntusu
17. AE | 1,40gr | 12,00mm | 12h | Dal- 203: KNS 04/25: (Lab 25/2008): Feth. Müz. Env. No. 08/32 | Yüzey Buluntusu
18. AE | 1,94gr | 15,7mm | - | Dal- 223: KNS 04/45 (Lab 45 - 2008) | Yüzey Buluntusu
19. AE | 1,46gr | 10,50mm | h | Dal- 62: KNS 01/23 (Lab 12) | Yüzey Buluntusu
20. AE | 1,15gr | 10,7mm | 7h | Dal- 104: KNS 00/19: (Lab 54) | Yüzey Buluntusu

1.4.3. MÖ Geç 340 - 316

Diobol (Ref. Ashton 2001, 104)

Ö/ Işın taçlı Helios başı, sağa.

A/ P / O arasında topraktan çıkan iki kapalı gül tomurcuğu, yukarıda Φ harfi.

21. AR Diobol | 1.07gr | 10.0mm | 12h | Dal-439: KNS 09/94 / KNS 09/58 | Demeter Kutsal Alanı

22. AR Diobol | 1.10gr | 10.0mm | 12h | Dal-440: KNS09/95 / KNS 09/59 | Demeter Kutsal Alanı

Diobol (Ref. Ashton 2001, 105)

Ö/ Işın taçlı Helios başı, sağa.

A/ P / O arasında topraktan çıkan iki kapalı gül tomurcuğu, yukarıda tanımlanamayan bir harf.

23. AR Diobol | 1.10gr | 10.0mm | 12h | Dal-438: KNS 09/93 / KNS 09/57 | Demeter Kutsal Alanı

24. AR Diobol | 1.12gr | 10.0mm | 12h | Dal-450: KNS 09/105 / KNS 09/67 | Demeter Kutsal Alanı

25. AR | 1,15gr | 10,2mm | 12h | KNS 10/166 | Demeter Kayalığı - Orta Nef Anakaya Üzeri

1.4.4. MÖ 4. Yüzyıl - 2. Yüzyıl

Hemidrahmi (Ref. Ashton 2001; 11-24, 102-103, 171-177, 195-198, 226-231, 303-311)

Ö/ Hafif yan dönmüş Helios başı, sağa.

A/ Gül.

26. AR | 1,43gr | 11mm | 12h | KNS 11/30 | Demeter Terası Güney Nef - Doğu Kısım (Ana Kaya Üzeri)

27. AR | 1,59gr | 12,1mm | 12h | KNS 10/128 | Demeter Kayalığı Orta Kısım (Ana Kaya Üzeri)

28. AR | gr | 10,5mm | 12h | Bod- 26: KNS 71: Bod. Müz. Env. No. 6781 |

1.4.5. MÖ 230-205

Drahmi (Ref. Ashton 2001, 225)

Ö/ Hafif yan dönmüş Helios başı, sağa.

A/ ETBΓA; Rhodos gülü ve sağda tomurcuk, solda tripot ve P-O harfleri.

29. AR | 2,47gr | 15,3mm | 12h | Feth- 71: KNS 98/2: Feth. Müz. Env. No. 12037 | Apollon Kutsal Alanı

Khalkoi (Ref. Ashton 2001, 234-238)

Ö/ Zeus başı, sağa

A/ Gül

30. AE | 5,41gr | 19mm | 12h | Dal- 41: KNS 96/11 | Yüzey Buluntusu

1.4.6. MÖ Geç 3. Yüzyıl

Khalkoi (Ref. Ashton 2001, 317-331)

Ö/ Gül.
A/ Gül.

31. AE | 1,20gr | 9,8mm | h | KNS 10/22 | Yüzey Buluntusu
32. AE | 0,74gr | 10,3mm | h | Dal- 208: KNS 04/30: (Lab 30) | Yüzey Buluntusu
33. AE | 1,25gr | 10,1mm | 12h | Dal- 340: KNS97/38: (Lab 115/2008) | Yüzey Buluntusu
34. AE | 1,01gr | 11,0mm | 12h | Dal- 206: KNS 04/28 (Lab 28/2008) | Yüzey Buluntusu
35. AE | 0,95gr | 10,72mm | 12h | KNS 17/60 | Yüzey Buluntusu
36. AE | 1,48gr | 9,98mm | 12h | KNS 17/62 | Yüzey Buluntusu
37. AE | 0,80gr | 10,49mm | KNS19/11 | Yüzey Buluntusu
38. AE | 0,87gr | 9,8mm | h | KNS11/39 | Hamam-Güney Apodyterium
39. AE | 1,07gr | 9,8mm | h | KNS11/59 | Hamam
40. AE | 0,89gr | 10mm | h | Dal- 339: KNS 97/37: (Lab 114/2008) | Tiyatro
41. AE | 1,08gr | 9,4mm | h | Dal- 448: KNS 09/103, KNS 09/66 | Demeter Kutsal Alanı
42. AE | 1,04gr | 10,6mm | 11h | KNS 11/34 | Demeter Terası Güney Nef - Doğu Kısım
43. AE | 1,19gr | 10,75mm | 12h | KNS16/22 | Apollon Kutsal Alanı

1.4.7. MÖ (190) 188-84 Plinthophorik Seriler

Drahmi (Ref. Jenkins 1989, 5) (Grup A)

Ö/ Profilden ışın taçlı Helios başı, sağa.
A/ ONAΞANΔPOS; kare incusum içinde gül, solda kelebek ve P harfi sağda tomurcuk ve O harfi.

44. AR | 2.88gr | 15.6mm | 12h | Dal-358 KNS 09/13 | Demeter Kutsal Alanı

Hemidrahmi (Ref. Jenkins 1989, 45) (Grup B)

Ö/ Hafifçe yan dönmüş ışın taçlı Helios başı, sağa.
A/ ΔEΞΙΚΡΑΤΗΣ; kare incusum içinde gül, sol tarafta İsis tacı ve P harfi, sağ tarafta O harfi ve tomurcuk.

45. AR | 1.38gr | 11.6mm | 12h | KNS 09/5 | Yüzey Buluntusu

Drahmi (Ref. Jenkins 1989, 247) (Grup E)

Ö/ Profilden ışın taçlı Helios başı, sağa.
A/ MHOΔ[]; kare incusum içinde gül, sol tarafta P harfi, sağ tarafta yıldız ve O harfi.

46. AR | 2,08gr | 15,7mm | 10h | Feth- 72: KNS 99/1: Fethiye Müz. Inv. No. 12670 | 705050899
Açması

Hemidrahmi (Ref. Jenkins 1989, 247) (Grup E)

Ö/ Hafif yan dönmüş ışın taçlı Helios başı, sağa.
A/ MHNOΔΩΡΟΣ; kare incusum içinde gül, sol tarafta P harfi, sağ tarafta yıldız ve O harfi.

47. AR | 1,09gr | 16,2mm | 11h | Feth- 69: KNS 97/25: Feth. Müz. Env. No.11012 | Apollon Kutsal Alanı

Ö/ Hafifçe yan dönmüş ışın taçlı Helios başı, sağa.
A/ MHNOΔ[]; kare incusum içinde gül

48. AR | 0,60gr | 12,2mm | h | Feth- 28: KNS 82/85: Feth. Müz. Env. No. 4088 | 1. Mezar

Hemidrahmi (Ref. Jenkins 1989)

Ö/ Hafif yan dönmüş ışın taçlı Helios başı, sağa.
A/ Kare incusum içinde gül.

49. AR | 1, 32gr | 12,1mm | 12h | Bod- 18: KNS 70/79: Bod. Müz. Env. No. 7835 | Yüzey Buluntusu

50. AR | 1,06gr | 12,27mm | 12h | KNS 17/78 | Aphrodite Kutsal Alanı

Ö/ Hafifçe yan dönmüş Helios başı, sağa.
A/ AI[]; kare incusum içinde gül, sol tarafta tomurcuk

51. AR | 0,93gr | 12,4mm | 12h | Feth- 35: KNS 82/101: Feth. Müz. Env. No.4095 | 2. Mezar

1.4.8. MÖ 88-85 Büyük Bronz Seri

(Ref. Ashton 2001a)

Ö/ Profilden ışın taçlı Helios başı, sağa.
A/ Gül

52. AE | 12,96gr | 27,2mm | 11h | Dal- 42: KNS 02/13 | Yüzey Buluntusu

53. AE | 14,93gr | 27,8mm | 12h | Bod- 17: KNS 70/62: Bod. Müz. Env. No. 883 (7833) | Yüzey Buluntusu

54. AE | 15,35gr | 26,4mm | 12h | Dal- 321: KNS 88/01: (Lab 121/2008) | Teras Tapınağı

55. AE | 16,80gr | 26,6mm | 12h | Dal- 118: KNS 97/9 | Apollon Kutsal Alanı

56. AE | 15,89gr | 27,4mm | h | Feth- 26: KNS 82/83: Feth. Müz. Env. No. 4086 | 1. Mezar
57. AE | 16,13gr | 27mm | KNS11/56 | Hamam-Güney Amblacum

1.4.9. MÖ Geç 1. Yüzyıl

Ağır Bronz (Ref. Ashton 1991)

Ö/ Hafif yan dönmüş ışın taçlı Helios başı.
A/ Asma çelengi bordür içinde tam açılmış gül, tepede PO

58. AE | 16,03gr | 36,1mm | 12h | Feth- 41: KNS 81/13: Feth. Müz. Inv. No. 4101 | Stoa - Batı Ucu

Hafif Bronz (Ref. Ashton 1991)

Ö/ Profilden ışın taçlı Helios başı.
A/ POΔION; Nokta bordür içinde tam açılmış gül

59. AE | 3,86gr | 18mm | h | Feth- 50: KNS 83/3: Feth. Müz. Inv. No. 4327 |
60. AE | 4,96gr | 17,7mm | h | Feth- 59: KNS 86/ 11: Feth. Müz. Inv. No. 4929 |
61. AE | 3,86gr | 20mm | 6h | Feth- 11: KNS 82/67: Feth. Müz. Inv. No. 4070 | Teras Tapınağı
62. AE | 4,62gr | 20,4mm | 6h | Feth- 24: KNS 82/81: Feth. Müz. Inv. No. 4084 | 2. Mezar

Ö/ Profilden ışın taçlı Helios başı.
A/ Nokta bordür içinde tam açılmış gül

63. AE | 5,52gr | 19,8mm | h | KNS 09/7 | Tiyatro - Çeşme
64. AE | 3,31gr | 19,9mm | 11h | Bod- 22: KNS 72/47: Bod. Müz. Inv. No. 78963 | Yüzey Buluntusu
65. AE | 3,88gr | 20,5mm | h | Feth- 20: KNS 82/77: Feth. Müz. Inv. No. 4080 | 3. Mezar
66. AE | 4,98gr | 19,4mm | h | KNS10/6 | Yüzey Buluntusu

Ö/ Profilden ışın taçlı Helios başı.
A/ []N; Tam açılmış gül

67. AE | 4,72gr | 18,1mm | 3h | Dal- 105: KNS 93/6: (Lab. 55) | Yüzey Buluntusu

Ö/ Profilden ışın taçlı Helios başı.
A/ Tam açılmış gül

68. AE | 3,82gr | 18,3mm | h | Feth- 25: KNS 82/82: Feth. Müz. Inv. No. 4085 | 1. Mezar
69. AE | 4,62gr | 19,2mm | 3h | Feth- 23: KNS 82/80: Feth. Müz. Inv. No. 4083 | 2. Mezar
70. AE | 3gr | 18,5mm | h | Feth- 27: KNS 82/84: Feth. Müz. Inv. No.4087 | Yüzey Buluntusu
71. AE | 3,81gr | 18,4mm | h | Dal- 44: KNS 00/8 | 1210700 Mezar içi

Ö/ Okunamıyor
A/ Tam açılmış gül

72. AE | 4,78gr | 19,3mm | h | Dal- 43: KNS 9713 | Apollon Kutsal Alanı

1.4.10. Roma İmparatorluk Dönemi

MÖ 31 - MS 60 (Ref. Ashton 1991 - RPC I, 2767)

Ö/ Profilden Dionysos başı.
A/ Ayakta Nike.

73. AE | 23,24gr | 35mm | 12h | Dal- 256: KNS 79/1 (Lab 78-2008) | Stoa Batı Taraf Anıt Önü

Ö/ Profilden Dionysos başı, nokta bordür
A/ ΠΟΔΙΩΝ ΕΠΙ ΧΑΡΕΙΝΟΥ; Sola dönük olarak atakta Nike, solda ayaklarının altında gül

74. AE | 23,14gr | 34,9mm | 12h | Feth- 10: KNS 82/66: Fethiye Müz. No. 4069 | Teras Tapınağı

Domitianus (Ref. RPC II, 1189A)

Ö/ Belirsiz
A/ Tam açılmış gül

75. AE | 1,12gr | 11,22mm | h | KNS17/18 | Apollon Kutsal Alanı

MS 2. Yüzyılın İlk Yarısı (Ref. RPC III, 2191)

Ö/ Profilden ışın taçlı Helios başı, sağa
A/ ΠΟΔ[]; Profilden Serapis başı, sağa.

76. AE | 2,99gr | 15,7mm | 6h | KNS09/2 | Yüzey Buluntusu

Antoninus Pius (Ref. RPC IV.2 925 - Geçici Numara 22/12/2020) (BMC, 419)

Ö/ ΚΑΙCΑΡ; Antoninus Pius başı, sağa.
A/ ΠΟΔΙΩΝ; Profilden ışın taçlı Helios büstü, sağa.

77. AE | 3,32gr | 17,5mm | 6h | Dal- 293: KNS 08/4: Lab 146 (2008) | Yüzey Buluntusu

78. AE | 3,92gr | 19,2mm | 6h | Bod.-16: Bod. Müz. Inv. No. 7776 | Yüzey Buluntusu

Ö/ Profilden imparator başı, sağa.
A/ Profilden ışın taçlı Helios büstü, sağa.

79. AE | 3,19gr | 16,8mm | 6h | Dal- 90: KNS 83/6: (Lab 40) Feth. Müz. Inv. No. 2008 | Büyük Liman Kuzey Kıyı Nekropolü

1.4.11. Tarihlendirilemeyen Sikkeler

Ö/ Okunamıyor
A/ Gül

80. | 1,25gr | 9,86mm | KNS17/72 | Yüzey Buluntusu

81. | 35gr | 9,3mm | KNS11/54 | Demeter Terası

RHODOS ADASI VE KENTİ

2.1. Rhodos Adası'nın Konumu ve Kuruluşu

Rhodos Adası, Küçük Asya'nın güney-batı köşesi açıklarında, biri Ionia kıyısındaki Miletos ile Mısır ve Kyrenaika kentleri diğeri ise Yunanistan ile Kıbrıs ve Suriye kentleri arasında işleyen iki eski deniz yolunun kavşağında bulunmaktadır⁷⁰. Antik Çağ'da "Güneşin Adası" olarak adlandırılan, Yunanistan'a ait On iki Adalar'ın en büyüğü olan Rhodos Adası, Türkiye sahiline yaklaşık 18 km⁷¹ uzaklıktadır⁷².

Tüm Yunan adaları ve kentleri için olduğu gibi, Rhodos Adası'nın da ortaya çıkışıyla ilgili mitolojik rivayetler vardır. Anlatıların en bilineni Helios ile Zeus arasında geçen hikâyedir⁷³. Anlatıya göre Zeus, dünyayı ölümsüzler (Olymposlular) arasında paylaşır. Ancak bu paylaşım sırasında orada bulunmayan Helios, hakkı olan payı alamaz. Durumu Helios'dan öğrenen Zeus, yeni bir paylaşım yapmak istese de Helios buna izin vermez ve ertesi gün denizden çıkan yerin kendisine ait olacağını söyler. Ertesi gün denizden bereketli topraklarıyla Rhodos Adası yükselir. Helios adayı öyle sever ki onu güneş ışınlarıyla yıkar. Helios ile adanın perisi Rhodos burada yaşamaya başlarlar ve yedi erkek çocukları olur. Rhodos kralı olan oğulları Cercaphus'un ise üç oğlu olmuştur. Bu üç oğlan adayı miras olarak alırlar ve paylarına düşen yerlere kendi isimleri ile kentler kurarlar: Lindos, Kamiros ve Ialysos⁷⁴.

İsmi ile ilgili de çeşitli söylenceler olan ada; Heliousa (Güneş Adası), Aeria (Rüzgâr Adası), Ophiousa (Yılanlı Ada) ve Corymbia gibi farklı adlarla anılmıştır. Rhodos isminin ortaya çıkışıyla ilgili ise iki varsayım vardır. Bunlardan ilkinde göre Rhodos kelimesi, Yunancada gül sözcüğünden türemiş olan "τό ρόδον" ifadesinin

⁷⁰ Higgins 2000, 121.

⁷¹ Develi 2009, 121.

⁷² Ziver Bey 2013, 9.

⁷³ Pind. O. VII

⁷⁴ Erhat, 2010, 133.

kökünden gelmektedir. Bu kökün yani "ρόδ"un Fenike dilinde yılan anlamına geldiği ve hatta Fenikelilerin adaya " Γκεσιπατx Ρόδ " yani Yılan Adası dedikleri bilinmektedir. Daha sonraları ise Yunanlılar bu ismi "Ρόδοç" olarak değiştirmişlerdir. Diğer bir varsayım ise Lindos şehri temellerinde tunçtan bir gül goncası bulunması üzerine adaya Rhodos isminin verildiği şeklindedir⁷⁵.

Adaya ilişkin bir diğer anlatıda ise mitolojik olarak adanın ilk sakinleri, yarı insan yarı balık formuna sahip Telkhinesler'dir⁷⁶. Efsaneye göre Rhea'nın isteğiyle Poseidon'u büyütenler onlardır. Poseidon büyüdüğünde Telkhineslerden Halia'ya âşık olur ve altı erkek bir de daha sonra adaya ismini verecek olan Rhodos adlı bir kızları olur⁷⁷. Öyle ki Telkhineslerin adadaki varlıkları, adanın bir dönem "Telkhinis" olarak anılmasına neden olur⁷⁸. Strabon'un aktarımına göre Telkhineslerden sonra adaya, Helios ile nympha Rhodos'un oğulları Heliadlar egemen olmuşlar ve içlerinden üç tanesi de kendi isimleri ile adada üç kent kurmuşlardır⁷⁹.

2.2. Rhodos Tarihi

Adanın tarihi akış içerisinde ilk büyük hamlesi Girit'ten gelen Minoslular sayesinde olmuştur. Zira adadaki ilk önemli imar hareketlerini onlar gerçekleştirmişlerdir⁸⁰. Minosluların Sicilya, Yunanistan, Kıbrıs, Doğu Akdeniz'deki merkezler ve Rhodos ile yoğun ticari faaliyetler yürüttükleri MÖ 16. yüzyıla ait geç dönem Minos ticaret merkezinin kalıntıları adanın doğu tarafındaki Archangelos yakınlarında bulunmuştur⁸¹. Minosluları takiben adaya Miken Uygarlığının kurucuları Akaların geldiği görülmektedir. Geç Bronz Çağı'na ait Miken ürünleri, Anadolu'nun Ege kıyılarının yanı sıra Kıbrıs, Mısır, Levant ve Rhodos'da da çok sayıda alanda gün

⁷⁵ Ziver Bey 2013, 12-13.

⁷⁶ Biliotti-Cottret 1881, 11; Erhat 2010, 281.

⁷⁷ Diod. V. 55

⁷⁸ Cramer 1971, 224.

⁷⁹ Strab. XIV. 2. 7-8; Erhat 2010, 133.

⁸⁰ Doğan 2013, 68;

⁸¹ Casson 1967, 22; <https://islamansiklopedisi.org.tr/rodos> (11/08/2019).

yüzüne çıkmıştır. Ancak bu bölgelerde gerçek bir Miken varlığına ilişkin kanıtlar çok seyrek. Rhodos'daki Miken yerleşimlerin, yerel nüfus içindeki tüccar yerleşim alanları olduğu⁸² yönündeki görüşe karşın Ialysos kentinin eski adı olan Akhaya, adanın Akalar tarafından ele geçirilerek kolonize edildiğinin göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır⁸³.

Yunan geleneğine göre, MÖ 2. bin yılın son çeyreğinde Fenikeliler Phalas adlı bir kişinin liderliğinde adaya gelmişler ve özellikle Kamiros ve Ialysos kentlerine yerleşmişler, daha sonra ise Yunanlılar ya da Kariyalılar tarafından adadan çıkartılmışlardır⁸⁴. MÖ 1000 yıllarından itibaren ise adada Dor hâkimiyetinin başladığı görülür. Dorların varlığı ile adada bir yenilenme süreci başlamış ve adanın üç önemli kenti bu dönemde yeniden inşa edilmiştir. Ayrıca denizcilik alanında da önemli gelişmeler yaşanmıştır. Yeni teknikler kullanılarak daha hızlı ve dayanıklı gemiler yapılmış ve böylece ada ticareti hızla gelişmiştir⁸⁵. Güneybatı Anadolu kıyılarını işgale başlayan Dorlar, Rhodos dâhil olmak üzere bölgedeki adalara da yerleşmişlerdir⁸⁶. Strabon, Dorlar'ın Girit'i işgal ettikten sonra Rhodos ve Kos'a yerleştiklerini ve ardından ise karşı kıyıya geçtiklerini aktarmaktadır⁸⁷. Bu Dor yayılımının bölgeye etkisi, MÖ 7. yüzyılda adanın üç şehir devleti Lindos, Ialysos ve Kamiros ile Kos, Knidos ve Halikarnassos'un birleşerek altı Dor kentinden oluşan ve "Dor Heksapolisi" olarak bilinen bir birlik kurmasıyla pekişmiştir⁸⁸. Herodotos, Dorlar'ın bu altı kenti siyasi durumlarını güçlendirmek için bir araya getirdiklerinden bahsetmektedir⁸⁹. Kentlerin limanlarının deniz ulaşımını kolaylaştıracak akıntı ve rüzgârları kullanabilecek şekilde olması bu merkezlerin hızlıca gelişip zenginleşmesine olanak sağlamıştır⁹⁰. Ortak kökenlerinin anısını sürdürmek isteyen kentler, birliğin en güçlü üyesi Knidos'un

⁸² Bryce 2011, 369.

⁸³ Mansel 2011, 83.

⁸⁴ Moscati 2004, 143.

⁸⁵ Örenç 2006, 29; Doğan 2013, 68.

⁸⁶ Sevin 2016, 126-127; Tekin, 2008, 42.

⁸⁷ Strab. XIV. 2. 6

⁸⁸ Develi 2009, 121.

⁸⁹ Hrd. I. 144. 1

⁹⁰ Bean-Fraser 1954, 95.

topraklarında bulunan ve Thukydides'in aktarımıyla⁹¹ Apollon için kutsal olan Triopion⁹² Burnu'nda Triopionlu Apollon onuruna belli aralıklarla Dorieia Festivali'ni düzenlemişlerdir⁹³. Ancak kısa bir süre sonra Halikarnassos'un birlikten çıkartılmasıyla birlik "Dor Pentapolisi" olarak anılmaya başlanmıştır⁹⁴.

Rhodos kentlerinin, MÖ 6. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Anadolu'da egemen olan Perslere, I. Darius döneminden kral Kserkses'in MÖ 480'deki yenilgisine kadar vergi ödedikleri bilinmektedir⁹⁵. Daha sonra ise kentlerin, MÖ 478'de kurulan Attik-Delos Deniz Birliği'ne üye oldukları görülür⁹⁶. MÖ 431 yılında Peloponez Savaşı'nın başlamasıyla, Atina-Sparta mücadelesinde tarafsız kalmayı tercih eden ada kentleri, MÖ 411'den itibaren Sparta'nın yanında yer almıştır⁹⁷. Bu Sparta yanlısı duruş yeni kurulan merkezin yönetiminin MÖ 4. yüzyılın başında demokratların eline geçmesiyle son bulur⁹⁸. Bahsi geçen ayaklanmanın, Rhodos'ta gerçekleşen Atina destekli demokratik bir devrim olduğu görüşü baskındır. Ancak Sparta karşıtı ayaklanmanın, Rhodos'un iç dinamiklerinin bir sonucu olduğu yani demokratlar ile oligarşi yanlılarının boyunduruk altından kurtulmak için ortaklaşa gerçekleştirdikleri bir eylem olduğu görüşü de ileri sürülmüştür⁹⁹.

MÖ 408 yılında Lindos, Kamiros ve Ialysos kentleri bir *synoikismos* oluşturarak ada ile aynı adı taşıyan yeni bir yönetim merkezi kurmuşlardır¹⁰⁰. Muhtemelen oligarşi yanlılarının yönetimde kendilerini ayrıcalıklı bir konuma getirme çabalarının bir sonucu olan bu birleşme, neticede bütün Rhodosluların yararına olacak olan bir hale gelmiştir. Adanın kuzeydoğu ucunda mükemmel limanlara sahip büyük bir yeni şehrin inşası,

⁹¹ Thuk. VIII. 35

⁹² Bu isim, Knidos'un kurucu kahramanı Triopas ya da Triops'tan gelmektedir. Triopas, Aiolos ya da Poseidon'un oğludur. Helios ile Rhodos'un da aynı isimde bir oğulları vardır. Erhat 2010, 287.

⁹³ Magie 1950, 54; Cramer 1971, 177.

⁹⁴ Taşdöner 2008, 98.

⁹⁵ Berthold 1984, 19; Tekin 2008, 73.

⁹⁶ Brodersen 2006, 102.

⁹⁷ Berthold 1984, 19.

⁹⁸ <https://www.ancient.eu/Rhodes/>

⁹⁹ Demir 2018, 165; Bruce 1961, 167.

¹⁰⁰ Diod. XIII.75.1

Rhodosluların Doğu Akdeniz'deki ticari açıdan stratejik konumlarından en iyi şekilde yararlanmalarının yolunu açmıştır¹⁰¹. Sparta müttefiki bu üç kent, teknik olarak Atina ile savaş halinde olmalarına rağmen, yeni merkezlerinin limanları, kent planı ve yönetim şekli için Atina'yı örnek almışlardır¹⁰². Adayı anakaradan ayıran dar boğazda bulunan bu yeni kent, Ege dünyasından Suriye'ye ve özellikle Mısır'a ulaşan deniz trafiği¹⁰³ ile hızla ticari bir güce dönüşmüştür¹⁰⁴. Öyle ki, gümüş sikkeleri için MÖ 4. yüzyılda kabul ettiği standart Batı Anadolu'nun ana şehirlerinde ve Ege Adaları'nın çoğunda kabul görmüş ve uygulanmıştır¹⁰⁵.

MÖ 4. yüzyılın başında Sparta donanmasının yönetildiği bir deniz üssü durumunda olan Rhodos, MÖ 396 yılında Atina'dan sürgün edilmiş Conon'un önderliğindeki bir Pers filosunun da yardımıyla Sparta yönetimine karşı isyan etmiştir¹⁰⁶. Rhodos, MÖ 378/377'de Atina'nın önderliğinde kurulan İkinci Deniz Birliği'ne katılmış ancak eski gücüne kavuşmak isteyen Atina'nın, bu doğrultudaki siyasi ve ekonomik çıkarlarını koruyacak adımlar atmasının yarattığı rahatsızlık neticesinde Byzantion, Kos, ve Khios ile beraber bir birlik oluşturarak Atina yönetimine karşı harekete geçmiştir¹⁰⁷. Kentlerin Atina ile ayrışması noktasında göz ardı edilmeyecek bir husus da Atina ile Thebesliler arasındaki düşmanlıktır¹⁰⁸. Zira bu düşmanlığın neticesinde yaşanacak bir savaşın Rhodos, Byzantion ve Khios'a ticari etkilerinin ağır olacağı açıktır. Bu çerçeveden bakıldığında üç kentin Thebesliler ile

¹⁰¹ Berthold 1984, 22.

¹⁰² Seltman 1965, 149.

¹⁰³ Rhodos-Mısır arasında deniz ticareti yıl boyu kesintisiz yapılabiliyordu; Dem. LVI.30

¹⁰⁴ Yeni kurulan kentin limanı da bölgedeki akıntı ve rüzgârların olanaklarından en iyi şekilde yararlanılabilecek bir konuma sahiptir. Bu durum, adanın Karadeniz ile Doğu Akdeniz arasındaki ticari deniz yolu üzerindeki önemli merkezlerden biri olmasına ve dolayısıyla da hızlıca gelişip zenginleşmesine sebep olmuştur; Tuna 1999, 482.

¹⁰⁵ Magie 1950, 71.

¹⁰⁶ Berthold 1984, 22-23.

¹⁰⁷ Berthold 1984, 29-30.

¹⁰⁸ Diod. 15. 79. 1

anlaşarak olası bir savaş ihtimalini ortadan kaldırmayı amaçladıkları düşünülebilir¹⁰⁹. Nihayetinde MÖ 357/356'da da Atina'nın Khios'a saldırmasıyla Sosyal Savaş (Müttefikler Savaşı) başlamış ve neticesinde MÖ 355 yılında Atina kentlerin bağımsızlığını tanımak zorunda kalmıştır¹¹⁰.

Bu noktada, Atinalı hatip Demosthenes'in muhtemelen MÖ 351 yılında yaptığı "Rhodosluların Özgürlüğü Üzerine" adlı söylevine değinmek yerinde olacaktır¹¹¹. Demosthenes söylevini, Sosyal Savaş'tan sonra yönetimi ele alan oligarkların adadan sürdürdüğü demokratların isteği üzerine yapmakta ve Atinalıları Rhodos'a müdahale etmeleri için ikna etmeye çalışmaktadır. Meydana gelen devrimin, adalı demokratlar kadar Atinalı tüccarları da ekonomik olarak olumsuz yönde etkilemiş olmalıdır. Ayrıca, tahıl ihtiyacının büyük bölümünü Rhodos üzerinden karşılayan Atina için bu devrimin sıkıntılara yol açmış olması olasıdır¹¹². Oligarşik devrimin en önemli siyasi neticesi ise Atina'nın kontrolünden çıkmış olan Rhodos'un, Karia satraplığının etkisi altına girmesidir. Demosthenes, Karia satrapı Maussollos'un savaşın kışkırtıcısı olduğundan ve Rhodosluları özgürlüklerinden ettiğinden bahsetmektedir¹¹³. Karşıt görüşler bulunmakla beraber Vitruvius¹¹⁴, Maussollos'un ölümünün ardından (MÖ 353) tahta geçen kardeşi ve eşi Artemisia'nın Rhodos'u nasıl ele geçirdiğini ayrıntılı bir şekilde anlatır.

Rhodoslular, Aleksandros'un gelişine kadar Karia'ya bağlı kalmış, MÖ 332 yılında krala bağlılıklarını sunmuşlar ve adaya bir Makedonia garnizonunun yerleşmesiyle izin vermişlerdir¹¹⁵. Böylece ada için yeni bir dönem başlamıştır. Zira Aleksandros'un doğu seferinde kendisini destekleyecek bir deniz gücüne ihtiyaç duyması nedeniyle adaya vermiş olduğu destek, Rhodos'un çok kısa bir süre içerisinde

¹⁰⁹ Ruzicka 1998, 65-68.

¹¹⁰ LaForse 2006, 550; Tekin 2008, 93-94.

¹¹¹ Dem. XV

¹¹² Demir 2018, 168.

¹¹³ Dem. XV.3

¹¹⁴ Vitr. II.8.14-15

¹¹⁵ Berthold 1984; 32,34.

bölgesel bir güç olmasında etkili olmuştur. Bu dönemde Mısır, Kıbrıs ve tüm Fenike kıyılarına kolayca erişebilme imkânına sahip olan Rhodos; Levant, Akdeniz ve Karadeniz arasındaki tahıl ve diğer önemli ürünlerin nakliyesi için tercih edilen bir merkez haline gelmiştir¹¹⁶.

Rhodos için diğer bir dönüm noktası da MÖ 323'te Aleksandros'un ölümüdür. Kralın ölümünün ardından adadaki Makedonia garnizonunun kovulması ve bağımsızlığın ilan edilmesi ile yaklaşık 150 yıl sürecek olan bir refah dönemi başlar¹¹⁷. Aleksandros'un ardıllarının birbirleri ile girdikleri güç mücadelelerinde bağımsız kalmayı başaran Rhodos¹¹⁸; yasalarının mükemmelliği, halkla ilişkilerin akıllıca idare edilişi, donanmasının gücü ve etkinliği¹¹⁹ ile saygı duyulan ve desteği aranan bir müttefik haline gelir. Rhodoslular, ticari ilişkileri düşünerek dostluklar kurmuşlar¹²⁰, askeri ittifaklara girmekten kaçınmışlar ve savaşlarda mümkün olduğunca tarafsız kalmayı tercih etmişlerdir. Bu tarafsızlık politikası ile saygın bir ticaret merkezi konumuna güçlenmiştir¹²¹. Ancak bu politikanın sürdürülmesi o kadar kolay olmamıştır. Bu hâkimiyet mücadelesi döneminde Rhodos, çeşitli nedenler/bahaneler ile birçok kez saldırıya uğrar. Bunların en bilineni ve önemlisi MÖ 305 yılında Makedonia Kralı Antigonos'un oğlu Demetrios'un gerçekleştirdiği ve başarısızlıkla sonuçlanan bir yıllık kuşatmadır¹²². Kuşatma, Antigonos'un Ptolemaioslara karşı Rhodoslulara yapmış olduğu ittifak çağrısının reddedilmesi neticesinde gerçekleşmiştir. Rhodosluların büyük

¹¹⁶ Green 1990, 378.

¹¹⁷ Berthold 1984, 19. Akdeniz deniz ticaretinde kullanılan iki ana rota kabaca, Karadeniz-Afrika hattı ve Suriye/Mısır-Yunan anakarası hattı şeklinde ifade edilebilir. Rhodos, bu iki rotanın da üzerinde olması nedeniyle ilk çağlardan itibaren ticaretin içinde yer almıştır. Helenistik dönemle birlikte artan ticaret ağı yüksek miktardaki getirisiyle Rhodos'un gelişip güçlenmesinde büyük rol oynamıştır. Buna paralel olarak kendi ürettikleri mallarında (zeytinyağı, şarap, bal, amfora gibi) pazarını oluşturmuşlardır. Ayrıca, adanın dayanıklı mermerleri de tercih edilen mallar arasında olmuştur. Bütün bu ticari gelişmeler donanmanın etkinliğinin artmasını sağlamış ve böylece ada yönetimsel gücünü daha da artırmıştır.

¹¹⁸ Evans 2008, 78.

¹¹⁹ Rhodosluların artan servetleri, özellikle MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, donanmalarını daha da güçlendirmelerine olanak sağlamıştır. Böylece bölgelerinde söz sahibi hale gelmişlerdir. Dahası, bu üstünlükleri ile uzun yıllar Helen dünyasının korsanların yıkımına karşı ana savunması olmuşlardır; Magie 1950, 72.

¹²⁰ Bu doğrultuda özellikle Mısır (Ptolemaioslar) ile samimi ilişkiler geliştirmişlerdir.

¹²¹ Magie 1950, 71.

¹²² Evans 2008, 78.

bir direniş gösterdiği kuşatma ancak Rhodos'un bağımsızlığını koruması ve Ptolemaioslar'a karşı¹²³ olmamak koşuluyla Antigonos'un müttefiki olmayı kabul etmeleriyle son bulmuştur.

Rhodosluların zaferi, sadece başarılı bir askeri direniş olarak düşünülmemelidir. Tarafsızlık ve barış politikaları temelinde hızlı bir gelişim gösteren Rhodos için bu başarı, Akdeniz dünyasının güvenilir ticaret merkezi olma yolunda atılan büyük bir adımdır. Rhodos'un ulaştığı ekonomik önemi anlatan göstergelerden biri, 228/7 yılında meydana gelen depremin ardından yaşananlardır¹²⁴. Rhodoslular, kurtuluşlarını anmak için limanın girişine diktikleri kolosal Helios heykeli, 228/7'de yaşanan büyük felakete kadar ayakta kalmıştır. Depremden sonra yerine konmayan heykelin parçalarının, MS 7. yüzyıldaki Arap akınları sırasında ada dışına götürülerek satıldığı bilinmektedir¹²⁵. Yaşanan bu deprem felaketinin ardından Rhodos'a Yunan dünyasının hemen hemen her köşesinden yardımlar gelmiştir¹²⁶. Muhtemelen böylesi bir felaketin ardından yaşanacak finansal bir krizin¹²⁷ yarattığı korku, bölgenin güvenilir ticaret üssüne acilen destek verilmesini sağlamıştır. Ayrıca, Rhodos'un korsan faaliyetlerini engellemeye yönelik girişimleri de yardımların cömert olmasında ve hızlı bir şekilde adaya ulaşmasında etkili olmuş olmalıdır¹²⁸.

MÖ 3. yüzyılın ortalarında Karia'da Ptolemaios, Seleukos ve Rhodos hâkimiyetinden söz edebiliriz¹²⁹. Ptolemaioslar ile Seleukoslar arasındaki mücadelenin hız kesmeden devam etmesi, saygın ve güçlü donanması ile Rhodos'u Doğu

¹²³ Diod. XX. 81; Rhodosluların Ptolemaios Krallığı'na olan meyillerini, kent gelirlerini ve erzak ihtiyacının büyük kısmını buraya yelken açan tüccarlardan sağlamasına bağlamaktadır. Aynı şekilde krallık için de Rhodos vazgeçilmez bir ticari ortak olmuştur. Bunun en güzel örneği, krallığın MÖ 228/7'deki deprem felaketinden sonra adaya otuz bin ton tahıl yollaması olarak gösterilebilir; Casson 1967, 181.

¹²⁴ Berthold 1984, 50.

¹²⁵ Evans 2008,78-79.

¹²⁶ Plb. V. 88; Martin 2000, 208.

¹²⁷ Rhodoslu bankerler, Rhodos ticaretinin ulaştığı her noktaya giderek etkili bir finansal ağa oluşturmuşlardır. Öyle ki, uluslararası pazara girmek isteyenler Rhodoslu bankerler aracılığı ile bunu yapabilir hale gelmişlerdir; Casson 1967, 181.

¹²⁸ Berthold 1984, 50; Green 2007, 54; Grundy 1926, 338.

¹²⁹ Regier 1999, 77-78.

Akdeniz'deki kilit denizci figür olarak öne çıkarmıştır¹³⁰. Aynı dönemde Anadolu'da ise Pergamon Krallığı güç kazanmış ve bölgesinde oluşan otorite boşluğunu iyi değerlendirerek, Rhodos gibi yeni merkezi güç olmaya başlamıştır. Bahsi geçen yüzyılın sonlarında; Yunan anakarası, Ege adaları ve Küçük Asya'nın batı kesimlerinin büyük devletlerin kontrolüne geçtiği görülür. Rhodos, etkili siyaseti ve Çanakkale ve İstanbul Boğazları'nı içine alan ticaret rotasının siyasi gelişmelerden etkilenmemiş olmasının getirdiği ekonomik rahatlıkla, dönem içinde bölgesinde bağımsızlığını koruyabilen tek devlet olmuştur¹³¹.

Etki alanını hızla genişleten Roma ile Rhodos arasındaki ilişkilerin, yapılan ticaret vasıtasıyla MÖ 300'e kadar gittiği bilinmektedir¹³². Bu ilişkinin yeni bir boyut kazanması ise Makedonia Kralı V. Phillippos'un yayılcı politikalarının sonucunda Makedonia ile Roma'nın karşı karşıya gelmesiyle olmuştur. MÖ 214 yılında I. Makedonia Savaşı olarak bildiğimiz mücadelenin kaybedeni olan V. Phillippos'un savaşın ardından Ege ve özellikle Karia'ya yönelmesi Rhodos ile Pergamon'u rahatsız etmiş ve kralın ilerleyişini durdurmak için mücadeleye girişmelerine neden olmuştur. Kısmen başarılı olan bu mücadelede tam bir sonuç elde edilememesi üzerine ise MÖ 201/200'de Senato'dan yardım istemek için Roma'ya elçiler göndermişlerdir. Rhodoslu ve Pergamonlu elçilerin¹³³, V. Phillippos ile Suriye Kralı III. Antiokhos'un gizli bir anlaşma yaptığını¹³⁴ söylemeleri üzerine Roma, duruma müdahil olarak uyarılarda bulunmuş ancak V. Phillippos'un ilerleyişini sürdürmesi neticesinde Roma Makedonia'ya savaş açmıştır. II. Makedonia Savaşı olarak adlandırılan ve MÖ 197 yılında, Makedonia'nın yenilgisiyle sonuçlanan savaşta Roma'ya Rhodos ve Pergamon da destek vermiştir¹³⁵. Savaşın ardından özgürlükleri Roma tarafından ilan edilen bütün

¹³⁰ Casson 1967, 151.

¹³¹ Atlan 2014, 102.

¹³² Atlan 2014, 72.

¹³³ Liv. XXXI. 2

¹³⁴ Liv. XXXI. 14

¹³⁵ Liv. XXXII. 16. 6; 32.19.3)

Yunan kentleri bu seferde Suriye Kralı III. Antiokhos tehlikesi ile karşı karşıya kalmışlardır. Zira V. Phillippos'un yenilgisinin hemen ardından III. Antiokhos, Küçük Asya'nın güney ve batı kıyılarındaki kentlere saldırmaya başlamıştır. Roma ile III. Antiokhos arasındaki görüşmelerin sonuçsuz kalması üzerine MÖ 192'de Roma Suriye Kralına savaş ilan etmiş ve MÖ 190 yılında Roma, yine Rhodos ve Pergamon desteği ile savaştan galip çıkmıştır. Bu olay, hem Küçük Asya hem de Rhodos için yeni bir dönemin başlangıcıdır. Savaşın ardından MÖ 188 yılında imzalanan Apameia Antlaşması ile yeni bir toprak paylaşımı yapılır ve Roma, III. Antiokhos'un bıraktığı topraklardan pay almayarak bu toprakların müttefikleri arasında pay edilmesini sağlar. Rhodos, bu paylaşım ile Lykia'nın tamamına ve Karia'da da Telmessos hariç Maiandros'dan itibaren adaya en yakın bölgelerine sahip olmuştur¹³⁶, Batı Anadolu'nun geri kalanı da Pergamon'a verilmiştir¹³⁷.

Lykialılar için Rhodos hâkimiyeti altına girmek kabul edilemez olduğundan, yönetime karşı isyan etmişler ve Roma Senatosu'na başvurmuşlardır. Senato, MÖ 177 yılında, Lykialıların bir "hediye" olmadıklarını, Rhodosluların egemenliğindeki "dostları ve müttefikleri"¹³⁸ olduklarını ilan etmişse de yaşanan huzursuzluklar son bulmamıştır. Buna ek olarak, on yıl sonra da Kaunos ve Mylasa da Rhodos yönetimine isyan etmişlerdir¹³⁹. Her ne kadar bu isyanlar hızlıca bastırılmış olsalar da Rhodos'un anakaradaki saygınlığının azaldığını göstermeleri açısından önem teşkil etmektedirler¹⁴⁰.

Rhodos'un, yaklaşık 150 yıllık refah dönemi Roma ile Makedonia Krallığı arasında MÖ 172/171'de başlayan III. Makedonia Savaşı ile sona ermiştir. Savaşın başında Rhodos, Pergamon ile birlikte Roma'ya destek vermiş ve Makedonluların

¹³⁶Liv. XXXVII. 56; XXXVIII. 39

¹³⁷Atlan 2014, 101-110; Kaya 1996, 211-232.

¹³⁸Plb. XXV. 4; Liv. XL. 6

¹³⁹Plb. XXX.5

¹⁴⁰Magie 1950, 109.

arabuluculuk teklifini geri çevirmiştir. Ancak savaşın ilerlemesiyle birlikte ekonomik yükün artması ve ticari kaygılar nedeniyle, MÖ 168'de arabulucu olmak için harekete geçmiştir¹⁴¹. Roma tarafından şüpheyle karşılanan bu durum, Roma karşıtı bir hareket olarak değerlendirilmiş ve Roma'nın savaşı kazanmasının ardından Senato MÖ 168/167 yılında Rhodos ile olan dostluğun sona erdiğini, MÖ 188'deki hibe kararının iptal edilerek Karia ve Lykia'daki kentlerin artık Roma koruması altında özgür kentler olduklarını ilan etmiştir¹⁴². İki yıl sonra ise Apameia Antlaşması'ndan önce Rhodos'un eline geçen Kaunos ve Stratonikeia kentlerinin de özgür kaldıklarını duyurulmuştur¹⁴³. Böylece Rhodos'un anakaradaki toprakları ciddi oranda daralmıştır. Bütün bunlara ek olarak Senato adanın ticari refahına darbe vuracak bir kararla, Delos'u serbest liman haline getirir. Bu eylem sadece gümrük gelirlerini azaltmakla kalmamış¹⁴⁴, aynı zaman Rhodos'un ticari merkez konumuna da ciddi şekilde zarar vermiştir¹⁴⁵. Polybius'un aktarımına göre, Rhodos ile Roma arasında MÖ 164 yılında yeni bir ittifak yapılmıştır¹⁴⁶. Askeri bir temelden ziyade karşılıklı bir dostluk beyanı özelliği taşıyan bu ittifak ve Senato'nun Rhodos'u "dost ve müttelik" olarak tanıması bütün kayıplar için bir tazminat olarak yorumlanabilir¹⁴⁷.

Rhodos'un saygınlığına bir darbede MÖ 155 yılında, bir zamanların güçlü Rhodos donanmasının Giritlilerin küçük ama hızlı filosuyla başa çıkamayarak yenilmesiyle gelmiştir. Rhodos deniz gücünün etkinliğinin ortadan kalkması, bölgede korsanlık faaliyetlerinin artmasına neden olmuştur. Rhodos'un zayıflamasıyla adaya

¹⁴¹ Atlan 2014, 112; Plb. 29. 10

¹⁴² Evans 2008, 79-80; Plb. XXX.5; Liv. XLIV. 15. 1, XLV. 25. 6

¹⁴³ Plb. XXX. 22

Stratonikeia, MÖ 240'lı yılların başında Seleukos Krallığı'nın bir hediyesi olarak Rhodos'un eline geçmiştir. Kaunos ise MÖ 2. yüzyılın başında V. Ptolemaios'un generallerinden 200 talent karşılığında satın alınmıştır. Plb. 30.31 bu konuyla ilgili olarak, Rhodos elçisi Astymedes'in MÖ 164 yılında Senato'da yaptığı konuşmasında bu iki kentin MÖ 188'den önce kendilerine ait olduğunu anlattığını aktarmaktadır. Bu iki kentin kaybıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Dmitriev, 2010 157-176.

¹⁴⁴ Polybius'un (XXX. 31) aktardığına göre yıllık bir milyon drahmi olan gelirleri yüz elli bine düşmüştür.

¹⁴⁵ Atlan 2014, 113-114; Magie 1950, 110. Bütün bunlar neticesinde Rhodos, artık korsanlarla mücadele edebilecek bir donanmayı besleyemeyecek hale gelmişlerdir. Bu durum takip eden yıllarda bölgede korsanlığın yaygınlaşmasına neden olmuştur; Evans 2008, 79-80.

¹⁴⁶ Plb. XXX. 31

¹⁴⁷ Santangelo 2007, 30; Magie 1950, 110.

karşı olan tutumu yavaş yavaş yumuşayan Roma, MÖ 100'de Doğu hükümdarlarına korsanlığı bastırmak için birleşme çağrısını Roma adına Rhodosluların yapmasını istemiştir. Daha sonraki yıllarda ise Rhodos, Romalılar için tercih edilen bir tatil beldesi, İtalya'dan sürülmüş olanlar ya da adanın cazibesine kapılanlar ve hala mevcut olan ticari fırsatlardan yararlanmak isteyenler için uygun bir ikamet yeri olmuştur¹⁴⁸.

MÖ 1. yüzyıl içerisinde Rhodos tarihine dair belirtilmesi gereken olaylardan en önemlisi MÖ 89-85 yılları arasında yapılan I. Mithridates Savaşıdır. Roma egemenliğine karşı savaşan Pontos kralı VI. Mithridates, kısa zamanda Küçük Asya'da kayda değer başarılar elde etmiştir. İlerleyişi sırasında ciddi bir direnişle karşılaşmayan hatta "kurtarıcı" olarak görülen kralın ordusuyla karşılaşmak istemeyen Gaius Cassius ve Quintus Oppius komutasındaki Roma orduları güneye çekilmiştir (MÖ 88). Bir süre sonra da Cassius Rhodos'a kaçarken, Oppius ise Mithridates'in eline geçmiştir¹⁴⁹. Ancak Pontos hâkimiyetinin tartışmasız hale gelmesi başta Rhodos olmak üzere bölge adalarının da Mithridates'in kontrolü altına girmesine bağlı olduğundan kral, Rhodos ile ittifak yapmak istemişse de Rhodoslular geçmiş kötü tecrübelerinden çıkardıkları dersler, Mithridates'in başarısının kalıcı olmayacağı yönündeki düşünceleri ve o dönem adada bulunan Cassius ve çok sayıdaki Romalının telkinleri neticesinde buna yanaşmamışlardır¹⁵⁰. MÖ 88 yılı yazında, gerçekleşen Mithridates saldırısını denizde ustalıklı karşılamayı bilen Rhodos donanmasının elde ettiği başarı karada da Rhodos kentinin savunması ile devam eder. Mithridates, denizden ve karadan kuşattığı kenti birçok sefer ele geçirmek için hamle yapsa da hem askerlerinin disiplinsiz oluşu hem de Rhodosluların savunmadaki direnişi buna engel olur. Kış aylarının gelmesi, kuşatmanın önce hafiflemesine ve nihayetinde bitmesine neden olur. Bu savaştaki sadakati, Rhodos'un ödüllendirilmesine sağlamıştır. Roma tarafından, Roma müttefiki bir ada

¹⁴⁸ Magie 1950, 111.

¹⁴⁹ Arslan 2002, 115-117.

¹⁵⁰ Arslan 2002, 120-121.

cumhuriyeti olarak kabul edilmiş ve topraklarını genişletmiştir¹⁵¹. Komşu adaların bazılarıyla beraber Kaunos ve Karia'daki başka bazı yerler Rhodos yönetimine verilmiştir¹⁵².

Cassius, Caesar'ın öldürülmesinin ardından çıkan iç savaş sırasında Rhodos'a saldırır ve yağmalar. Daha sonra adaya gelen Marcus Antonius ise Rhodos'un Cassius ile mücadelesini Andros, Naxos, Tenos ve Myndos adalarını Rhodos'a hediye ederek ödüllendirir. Ancak MÖ 31'de Octavianus'un Actium Savaşı'nı kazanmasının ardından bu hediyeler geri alınır ve ada cezalandırılır. MS 44 yılında ise Claudius, Rhodos'u Küçük Asya eyaletinin bir parçası haline getirir¹⁵³.

İmparator Vespasianus (69-79) döneminde, ekonomik nedenlerden dolayı, Achaia, Lykia, Byzantium ve Samos'la birlikte Rhodos'unda özgürlüğü elinden alınmış¹⁵⁴ ve Asia Eyaleti'ne bağlanmıştır¹⁵⁵. Antoninus Pius (138-161) döneminde 155 yılında yaşanan depremin ardından Rhodos'un toparlanması uzun zaman almıştır¹⁵⁶. İmparator Diocletianus (284-305) döneminde ise Ege Adaları'nın başkenti olmuştur. İmparatorluğun bölünmesiyle, Doğu Roma İmparatorluğu'nun bir parçası haline gelmiştir¹⁵⁷.

Gotlar'ın MS 269 yılındaki yenilgilerinden sonraki dönemde Rhodos, Girit ve Kıbrıs'a yönelik saldırılar olmuş, ancak bu saldırılar Roma donanmasıyla savuşturulmuştur. 470 yılında ise Rhodoslular, İsaerialılar tarafından, büyük bir yağma ve katliamla sonuçlanan bir saldırıya uğramışlardır¹⁵⁸.

¹⁵¹ Arslan 2000, 33.

¹⁵² Magie 1950, 233.

¹⁵³ Berthold 1984, 219.

¹⁵⁴ Suet. Ves. 8.4

¹⁵⁵ Akşit 1976, 147-149; Salmon 1968, 218.

¹⁵⁶ BMC Caria cxvi.

¹⁵⁷ Torr 1887, 3.

¹⁵⁸ Torr 1887, 1.

Roma İmparatorluğu'nun gerilemesiyle birlikte Rhodos, güvenlik sorunları yaşamaya başlamıştır¹⁵⁹. İslamiyet'in ortaya çıkışı, Rhodos için hareketli bir dönemin daha başlangıcı olmuştur. 620 yılında Pers yönetimine geçen ada, 622 yılında tekrar Bizans'ın hâkimiyeti altına girmiştir. Ancak bu süreç fazla uzun sürmemiş ve 653 yılından itibaren yaşanan Arap akınlarıyla birlikte, adanın yönetimi pek çok sefer el değiştirmiştir. Ada, Araplar'ın Bizans ile olan mücadelelerinde önemli bir üs haline gelmiştir¹⁶⁰.

10. yüzyıla gelindiğinde ise Ege'deki nüfuz mücadelelerinde Türkler'in etkisi görülmeye başlanmıştır¹⁶¹. Türk denizcilik tarihinde ilk donanmayı kuran kişi olarak kabul edilen Emir Çaka Bey, kurduğu donanma ile Lesbos (Midilli), Rhodos (Rodos), Khios (Sakız), Samos (Sisam) gibi adaları ele geçirerek Rhodos üzerindeki Türk hâkimiyetini başlatmıştır (1090). Fakat Çaka Bey'in öldürülmesiyle Rhodos ve diğer Ege adaları üzerindeki Türk hâkimiyeti sona ermiş ve ada yeniden Bizans hâkimiyetine girmiştir¹⁶². Adada ikinci Türk hâkimiyeti ise Menteşe Beyleri tarafından 1300'de başlamıştır. Bu iki dönem arasındaysa Rhodos, Akdeniz ticaretine egemen olmak isteyen Venedikliler ile Cenevizliler arasında mücadele sebebi olmuş ve bu iki deniz gücünün de hâkimiyeti altına girmiştir¹⁶³.

Haçlı seferleri sırasında konaklama ve ikmal merkezi olduğu anlaşılan ada, 1309 yılında, Kudüslü St. John Şövalyeleri'nin yönetimine girmiştir. Böylece korsanların sığınağı olmaktan çıkmış ve bağımsız bir politik/ekonomik merkez haline gelmiştir. Rhodos, 1522 yılında, Kanuni Sultan Süleyman'ın adayı fethine kadar Şövalyelerin elinde kalmıştır. 16. ve 17. yüzyıllarda Osmanlı donanmasının ve her türlü ticaret

¹⁵⁹ Torr 1887, 1.

¹⁶⁰ Torr 1887, 1-2; Örenç 2006, 31-32.

¹⁶¹ Örenç 2006, 32.

¹⁶² Kuşçu 2002, 184; Demircan 2002, 364.

¹⁶³ Doğan 2013, 71.

gemisinin uğradığı önemli bir liman olmuştur. Ada, 18. yüzyıldan itibaren ise bir sürgün yeri haline gelmiştir¹⁶⁴.

Rhodos, 1912'de İtalyan-Türk savaşı esnasında İtalyanlarca diğer Oniki Ada gibi işgal edilmiştir. 1943'te Mussolini'nin düşmesiyle İtalyan işgali sona ermiş, 1945 Mayısına kadar sürecek olan Alman işgali başlamış, 1948 Martında İngiliz idaresi döneminin ardından Paris Antlaşması ile ada Yunanistan'a bırakılmıştır¹⁶⁵.

2.3. Rhodos - Karia İlişkisi

MÖ 2. bin yıldan beri Karia ile temas ettikleri anlaşılan Rhodosluların, anakara ile doğrudan etkileşime geçmeleri, Peraia'nın¹⁶⁶ kalbi kabul edilen ancak ne zaman ele geçirildiği kesin olarak bilinmeyen, Khersonesos'u (Bozburun Yarımadası) topraklarına dâhil etmeleri ile olmuştur. Khersonesos'un Rhodos'a en yakın noktasında bulunan Loryma'nın (Bozukkale) adıyla da anılan bölgede yaşayanların Grek kökenli olduğuna dair anlatılar vardır¹⁶⁷. A. Bresson, bu hikâyelerin özellikle Hellenistik Dönem'de şekillendiklerini ve bölgenin kökenine dair çağrışımlar yaptıklarını belirtir. Diodoros, Apollodorus ve Aelius Aristides gibi antik yazarların tanıklıklarını paylaşan Bresson, bu anlatıların, Khersonesosluların Karialılar ile yaşadıkları mücadeleyi ve kimliklerini nasıl koruduklarını gösterdiğini yazmıştır¹⁶⁸. Ayrıca Bresson Khersonesosluların konuştukları dilin Dor Yunancası olduğundan ve de bir dizi yerel topluluğu Kastabos'ta bulunan tanrıça Hemithea kutsal alanı çevresinde toplayarak kendi şehir devletlerini kurduklarından bahseder¹⁶⁹. Bu noktada, farklı bir dile sahip yerel halkın kendi kimliklerini koruma çabası içine girdikleri düşünülmelidir. İki halk arasındaki bu keskin

¹⁶⁴ <https://islamansiklopedisi.org.tr/rodos> (11/08/2019).

¹⁶⁵ <https://islamansiklopedisi.org.tr/rodos> (11/08/2019).

¹⁶⁶ περαία, ἡ: deniz aşırı memleket, ülke; bir ülkenin karşısındaki ülke; Çelgin 2011, 517.

¹⁶⁷ Wiemer 2010, 416-417.

¹⁶⁸ Bresson 2001, 147-160.

¹⁶⁹ Bresson 2020, 52.

ayrım, Rhodos'un anakara ile bağlantı noktasının neden bu bölge olduğunu da açıklayabilir.

Yerel Karia dilinin uzun süre bölgede kullanılmış olması, Karialıların kimliklerini muhafaza etme çabalarının en iyi göstergesidir. Özellikle, MÖ 4. yüzyılın başı itibariyle bölgede etkinliklerini artıran Hekatomnos'ların, Karia'yı Helenleştirme çabaları dâhilinde yaygınlaşan Yunan dili bu yerel dili kolayca yok edememiştir. Yunan dili gibi Helenistik mimarinin de yaygınlaşması ile Kariaya ve Karialılara Helen kimliği verilmeye çalışılmıştır. Genel çerçevede bunun ne derece başarılı olduğu tartışılabilir ancak Rhodos özelinde bakılacak olursa, kimlik farklılığının keskin bir hat olarak kabul edildiği görülür. Khersonesosluların kökenlerine olan sadakatleri, bölgenin Rhodos topraklarına katılmasından sonra Rhodos vatandaşı sayılmalarında rol oynamış olmalıdır. Buna karşın, Karialıların bu hakka sahip olamayışları da Helen kabul edilmeyişleriyle açıklanabilir¹⁷⁰.

Daha önce belirtildiği gibi, Khersonesos'un tam olarak ne zaman ele geçirildiği bilinmemekle beraber, MÖ 4. yüzyılda Rhodos toprağı olarak kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Rhodoslular, yüzyılın ikinci yarısından sonra ise komşu adaların birçoğuna¹⁷¹ ek olarak Khersonesos'un ilerisindeki yakın bölgelere de hâkim olmuşlardır¹⁷². Bu tarihten önce neden böyle bir girişime kalkışmadıkları sorgulanabilir. MÖ 4. yüzyılın ilk yarısında, bölgeye hâkim olan Hekatomnos'ların varlığı buna engel olmuş olmalıdır. Ayrıca bu durumu, Rhodosluların tarih sahnesine çıktıkları andan itibaren farklı şekillerde ortaya koydukları denge politikası ile alakalandırmak da yanlış olmayacaktır.

¹⁷⁰ Bresson 2003, 169-192; Salz 2016, 435-453.

¹⁷¹ Karpathos (Kerpe), Chalce (Halki) ve Syme (Sömbeki) adalarının MÖ 408'deki birleşmeden öncede Rhodos'a ait oldukları ve bu yüzyılın sonlarında yeniden inşa edildikleri anlaşılmaktadır. Megiste (Meis) MÖ 4. yüzyılın ortalarında, Casus, Nisyros (İncirli) ve muhtemelen Telos-Tilos (İlyaki) de MÖ 3. yüzyılın sonunda Rhodos topraklarına dâhil olmuştur. Sarus-Saros ve bazı küçük adacıklar da bu iki yüzyıl boyunca Rhodos topraklarına katılmışlardır; Berthold 1984, 41-42.

¹⁷² Magie 1950, 71-72.

MÖ 4. yüzyıl bölgede siyasi ve askeri hareketliliğin yoğun olduğu bir dönemdir. Bu hareketlilik, yüzyılın son çeyreğinden itibaren artarak devam etmiştir. III. Aleksandros'un bölgeye hâkim olması ve ölümünün ardından yaşanan gelişmelerin, yaklaşık 150 yıllık bir dönem için dengeleri Rhodoslular lehine değiştirdiği görülür. Bu dönemde hâkimiyet alanını genişletmeye başlayan Rhodos ile Karia arasındaki ilişkilerin siyasi olduğu kadar ekonomi tabanlı da geliştiği unutulmamalıdır.

Rhodos - Karia ilişkilerine birçok yönden değinilebilir. Ancak Peraia'yı anlamak için bu çerçeveyi daraltmamız gerekir. Peraia, bir koloni ya da sömürge olarak düşünülmemelidir. Peraia toprakları Rhodosluların ayrılmaz bir parçası ve sakinleri de "Rhodos vatandaşı" ve "Rhodoslu" olarak kabul edilmişlerdir¹⁷³. Döneminin güvenilir ticaret üssü olan Rhodos için Peraia ve orada yaşayanlar, tıpkı ada ve orada yaşayanlar gibi siyasi ve ekonomik açıdan bağımsız Rhodos Devleti'nin bir unsuru olmuşlardır.

2.4. Peraia'nın Ortaya Çıkışı Ve Kaybedilmesi

Rhodos; Doğu Akdeniz ticaret yollarının merkezinde bir yere, büyük bir ticaret filosuna, Arkaik Çağ'dan itibaren güçlendirip geliştirdiği bir donanmaya ve zengin bir tüccar sınıfına sahipti¹⁷⁴. Ticari temeller üzerine kurulduğu anlaşılan devletin izlediği siyasette doğal olarak bu temellere dayanmaktaydı. Bu durum, tarihsel süreç içinde Rhodos'un hamlelerini belirleyen en önemli etken olmuştur. Peraia'nın ortaya çıkışı hatta daha öncesinde Khersonesos'un ele geçirilmesi, devleti ayakta ve bir arada tutan ticari işleyişin devamı için gerekli görülmüştür. Gelişen ticaretin getirdiği refah ve zenginlik, gün be gün kazanılan güven ve tarafsız politik duruş sayesinde Rhodos, adım adım Peraia'yı oluşturmuştur.

¹⁷³ Magie 1950, 71-72.

¹⁷⁴ Casson 1967, 180; Demir 2018, 172.

Rhodos'un Küçük Asya'daki ilk toprağı olduğu bilinen Khersonesos, dik dağların olduğu ve sık bir bitki örtüsüyle kaplıdır¹⁷⁵. Görünürde pekte elverişli olmayan bu bölgenin Rhodoslular için asıl cazibesi, adaya en yakın noktada bulunan Loryma kenti idi. Kentin sahip olduğu büyük koy hem ticaret hem de askeri faaliyetler için fazlasıyla yeterliydi. Rhodos'daki MÖ 408 yılındaki birleşmeden önce bölge ticaretinde önemli bir yere sahip olan Loryma limanı, Rhodos limanları için ticari bir tehdit oluşturuyordu. Ayrıca askeri olarak da adanın savunmasını zora sokabilme potansiyelleri bulunmaktaydı¹⁷⁶. Loryma kentinin Rhodos için iki yönlü potansiyel tehdit oluşu ve Khersonesosluların Grek kökenleri, Peraia'nın oluşumunun bu bölgeden başlamasına neden olmuş olmalıdır.

Kesin olarak söylenemese de Rhodos kentinin oluşturulmasından önce, Kamiros'un (ve hatta diğer şehirlerin) anakarada toprak edindiğı¹⁷⁷, Physkos'un (Marmaris) güneybatısında kalan bölgenin büyük kısmının Rhodoslulara ait olduğu düşünülmektedir. MÖ 4. yüzyıl boyunca bu alan, batıda Knidos'a ve kuzeyde de Kedrai'ye kadar genişlemiştir¹⁷⁸. Ancak Peraia'nın asıl genişlemesi, Rhodos'un ekonomik büyümesinin hızlandığı ve bölgedeki ticareti kontrolü altına aldığı MÖ 3. yüzyılda olmuştur. Bu dönemde kuzeyde Keramikos Körfezi'nden Stratonikeia civarına uzanan ve Pisye, İdyma, Kyllandos ve Tendeba kantlerini içine alan bölgeye hâkim olunmuştur¹⁷⁹. MÖ 2. yüzyılın ilk yarısında ise Peraia'nın genişlemesine katkı sağlayan üç önemli olay gerçekleşir. Bunlardan ilki, ele geçiriliş tarihi kesin olarak bilinmeyen Stratonikeia'nın Peraia'ya katılımıdır. Polybius'un "...biz Stratonikeia'yı Antiokhos ve Seleukos'tan büyük bir lütuף olarak aldık..." ifadesi, kentin bir hediye olarak Rhodos'a verildiğini göstermektedir¹⁸⁰. Ancak farklı muhtemel Antiokhos-Seleukos çiftleri¹⁸¹

¹⁷⁵ Sevin 2016, 153.

¹⁷⁶ Berthold 1984, 67; Gelder 1900, 193.

¹⁷⁷ Wiemer 2010, 418.

¹⁷⁸ Berthold 1984, 42; Bean-Fraser 1954, 95-96.

¹⁷⁹ Berthold 1984, 83.

¹⁸⁰ Plb. XXX. 31. 6

olduğundan kesin bir tarih belirlenememektedir¹⁸². Stratonikeia'nın MÖ 240'lı yılların sonlarında hala bağımsız bir kent olduğu ve MÖ 2. yüzyılın başında Rhodos'un bir parçası olduğu kabul edilebilir¹⁸³. İkinci olay, Kaunos'un Peraia'ya dâhil edilmesidir. Polybius, Rhodoslu bir elçinin Roma Senatosu'nda, Kaunos'u Ptolemaios'un generallerinden 200 talent karşılığında satın aldıklarını söylediğini bildirmektedir¹⁸⁴. Bu sıra dışı işlemin tarihi yaklaşık olarak en erken MÖ 197, en geç ise MÖ 190 olmalıdır¹⁸⁵. Peraia'nın genişlemesine katkı sağlayan üçüncü olay ise MÖ 188 yılında Apameia Antlaşması'nın imzalanmasıdır. Daha önce bahsettiğimiz bu anlaşma ile Rhodos Peraiası'na, Lykia'nın tamamı ve Karia'da da Telmessos hariç Maiandros'dan itibaren adaya en yakın bölgeler dâhil olmuştur¹⁸⁶.

Görüldüğü gibi Rhodos Peraiası, Rhodos'un ticari faaliyetlerinin arttığı ve buna paralel olarak refah seviyesinin yükseldiği bir dönemde hızla genişlemiştir. Ancak bu genişlemede ele geçen yerler aynı statüye sahip topraklar olarak kabul edilmemiştir. Peraia'nın merkezi kabul edilen Khersonesos bölgesi Birleşik Peraia olarak Rhodos Adası ve çevre adalar ile birlikte vazgeçilmez Rhodos topraklarını oluştururken, ele geçirilen diğer yerler Tabi (Bağımlı) Peraia olarak kabul edilmişlerdir.

Rhodos Peraiası, elde edilip genişlemesinden çok daha kısa bir sürede kaybedilmiştir. Daha önce değinildiği üzere, Rhodos'un Roma ile ilişkisi bu sürecin belirleyicisi olmuştur. Roma'nın güvenilir müttefiki olarak büyük kazanımlar elde eden Rhodos, bu güvenilirliğini kaybetmesinin ardından MÖ 167 yılında önce Appameia kazanımlarını ve hemen ardından ise Stratonikeia ile Kaunos'u kaybetmiştir. Bu yeni durumda anakarada Rhodos'un elinde Birleşik Peraia'ya ek olarak Tabi Peraia'nın küçük

¹⁸¹ I. Antiokhos - oğlu Seleukos, II. Seleukos - kardeşi Antiokhos Hieraks, III. Antiokhos - IV. Seleukos ve II. Seleukos - III. Antiokhos

¹⁸² Gelder 1900, 197-198.

¹⁸³ Reger 1999, 83

¹⁸⁴ Plb. XXX. 31

¹⁸⁵ Marek 2001, 22.

¹⁸⁶ Liv. XXXVII. 56; XXXVIII. 39

bir bölümü kalmıştır. Daha sonra ise Roma Dönemi'nde önce Tabi Peraia'nın geri kalanı sonra ise muhtemelen MS 3. yüzyılda Birleşik Peraia'nın tamamı elden çıkmıştır¹⁸⁷.

2.5. Peraia'nın Tanımlanması

"Peraia" kelimesi eski Yunancada "karşı taraf/kıyı/yaka" anlamına gelen ve özellikle deniz aşırı bir bölgeyi tanımlayan bir terimdir¹⁸⁸. Ancak antik yazarlar tarafından hem coğrafi hem de siyasi bir terim olarak kullanılmıştır. Coğrafi açıdan, adanın karşısındaki anakarayı tanımlayan ve fiziki özelliklerinden bahseden bir terim olarak karşımıza çıkar. Siyasi olarak ise anakaradaki adaya en yakın olan ve kontrol altındaki bölgenin tanımlanmasında kullanılmıştır¹⁸⁹.

Herodotos ve Pausanias, Peraia terimini kullanmadan, bugün bizim Peraia olarak bildiğimin bölgeden söz etmişlerdir. Herodotos anlatımında "Asya'daki Dorlar¹⁹⁰" ve Pausanias da "Karia Bölgesi'ndeki Dorlar¹⁹¹" tanımlamasını yapmıştır. Her iki yazarında, bölgede yaşayanları yerel halktan ayırdığı görülmektedir¹⁹². Strabon ise Peraia'nın sınırlarını şu şekilde tanımlamıştır; "*Rhodoslular'ın toprakları olan Daidala'dan başlar ve gene Rhodoslular'ın topraklarında olan Phoiniks Dağı denilen yerde son bulur*"¹⁹³. Bu geniş tanımlama Birleşik Peraia'nın coğrafi tanımlaması olarak kabul edilmelidir. Bahsedilen bu üç yazarın Peraia adına ortak noktası, coğrafi bir bölge belirtmiş olmalarıdır. Polybius'un "...*Phillippos'in (V. Phillippos) kendilerinden aldığı Peraia'yı boşaltmasını istedi...*"¹⁹⁴ ve Livius'un "...*Rhodoslular ayrıca, atalarından kalan anakaradaki Peraia'yı Phillippo'tan geri almak için...*"¹⁹⁵ aktarımları ise Peraia'nın sınırları tam olarak anlaşılmayan ama Rhodos'a aitliği eskiye dayanan bir

¹⁸⁷ Bean-Fraser 1954, 98.

¹⁸⁸ Varinlioğlu 1990, 223; <https://glosbe.com/en/en/Peraia> (20/09/2020)

¹⁸⁹ Gabrielsen 1993, 148-149.

¹⁹⁰ Hdt. I.6

¹⁹¹ Paus. 4.5.3

¹⁹² Aydaş 2010, 23.

¹⁹³ Strab. 14. 2. 2

¹⁹⁴ Plb. XVIII. 2

¹⁹⁵ Liv. XXXIII. 18

bölgenin varlığını işaret etmektedir. Değişen tüm bu tanımlar, özelde, merkezde Khersonesos'un olduğu anakaradaki Rhodos'a en yakın bölgeyi ifade etmektedir.

Rhodos Peraiası'nı daha iyi anlamak için, G. Bean ve P. Fraser tarafından ortaya konmuş ve genel kabul görmüş Birleşik ve Tabi (Bağımlı) Peraia ayrımını ayrı ayrı ele almak gerekir. Ancak bu konuya, çalışmanın merkezinde olmadığı için sadece ana hatlarıyla değinilmiştir.

2.5.1 Birleşik Peraia

Birleşik Peraia tanımlaması ile genel anlamda Peraia'nın merkezi olan Khersonesos kastedilmektedir. Muhtemelen MÖ 5. yüzyılın sonlarında Rhodos'un kontrolüne geçen bölge, MÖ 4. yüzyılda kuzeye doğru genişleyerek Physkos ve Apeiros'u da içine almış ve Kedrai'ye kadar uzanmıştır¹⁹⁶.

Rhodos'a yaklaşık 18 km uzaklıkta bulunan Khersonesos üzerine yapılan çalışmalarda, bölgenin özel bir yerleşim sistemine sahip olduğu anlaşılmıştır. Tipik bir polis sistemindeki gibi tek bir merkeze sahip olmadığı görülen Khersonesos'da, yaklaşık on adet küçük yerleşimin bir koinon oluşturdukları ve XEP harflerini taşıyan kendi sikkelerini darp ettikleri tespit edilmiştir. Genel olarak Arkaik ve Klasik Dönem'de bağımsız bir siyasi yapıya sahip oldukları anlaşılan bu küçük yerleşimler, bölgenin Rhodos kontrolüne geçmesinden sonra Rhodos'un demosları haline gelmişlerdir¹⁹⁷. Daha sonraki dönemde Rhodos kontrolüne geçen Physkos ve Apeiros da Khersonesos'daki yerleşimler gibi birer Rhodos demosu kabul edilmişlerdir.

Burada yaşayanlar, Rhodos adasındaki ve diğer adalardakiler gibi yurttaş sayılmış, Rhodos vatandaşı olarak kabul edilmiş ve yaşadıkları yerin adıyla anılmışlardır (Kamiroslu ya da Kedraili gibi)¹⁹⁸.

¹⁹⁶ Bean-Fraser 1954; 53,66.

¹⁹⁷ Held 2005, 86-87.

¹⁹⁸ Varinlioğlu 1990, 224.

Birleşik Peraia'nın bu özel statüsünün dayanağı tam olarak bilinmemektedir. Dağlık ve sık bitki örtüsüne sahip bir yer olduğundan bahsettiğimiz Khersonesos'un, tarım için elverişli olmadığı ve limanlarının, Rhodos limanları ile rekabet edebilecek potansiyelleri olsa da Rhodoslu tüccarların faaliyetlerinin bunu mümkün kılmayacağı ortadadır. Ancak adanın hemen karşısındaki toprakların büyük güçlerin eline geçmesinden endişe edilmiş olması muhtemeldir. Bununla birlikte oluşturulan ticari ağın da güvenliği öncelikli olduğundan, buradaki limanların birer küçük üs görevi yaptığı da düşünülebilir.

İlk bakışta doğal bir verimliliğe sahip olmayan bölgenin, Rhodos ekonomisine katkı sağlaması, Rhodoslu tüccarların gelişleri ve bunu takiben de tarımsal faaliyetlerin artmasıyla olmuştur. Bölgede büyük değişimler yapılarak tarımsal faaliyetler için zemin hazırlanmıştır¹⁹⁹ Tarıma elverişli sınırlı alanların kullanımına ek olarak uygun olmayan bölgelerde yapılan teraslar ile özellikle asma yetiştiriciliği yapılmıştır. Antik dünyada önemli bir ticari ürün olan Rhodos şarabının üretilmesi için hazırlanan bu teras duvarlara daha sonraki dönemde içlerinde şarap işliklerinin de olduğu çiftlikler eklenmiştir²⁰⁰. Şarap için olduğu kadar zeytinyağı ticareti için de kullanılan amphoraların üretim atölyelerinin oluşturulduğu da tespit edilmiştir. Ayrıca limanların işlevlerine devam ettikleri ve böylece vergi geliri eldi edildiği de düşünülmelidir.

Birleşik Peraia'ya ilişkin bilinmesi gereken bir husus da sahip olduğu insan gücüdür. Rhodos, topraklarında bulunan herkesin vatandaş olmadığı, vatandaş olanların ise ciddi bir ticari kazanç sağladığı bir yapıya sahiptir²⁰¹. Ticaretini kendi gemileriyle yapan ve döneminin en güçlü donanmasına sahip olan Rhodos için bunları korumanın iki temel şartı vardı; ekonomik güç ve güvenilir insan kaynağı. Ticari gemilerde özel bir durum yokmuş gibi düşünülse de askeri gemiler için durum böyle

¹⁹⁹ Kuban 2008, 216; Kırca-Demirciler 2015, 54.

²⁰⁰ Held-Şenol 2008; 175; Held 2009; 124, 129, 133.

²⁰¹ Casson 1967, 181.

değildir. Donanmaya ait gemilerin karışık kürek sistemlerine sahip oldukları bilinmektedir. Bu karışık sistemin, küçük ama manevra kabiliyeti yüksek gemilerin başarısında etkili olduğu düşünülmektedir. İşte bu yüzden, Rhodoslular için donanma üst düzey bir görev alanı olarak kabul edilmiştir. Öyle ki kürekçiler dâhil olmak üzere gemilerde görev alan herkesin Rhodos vatandaşı olma zorunluluğu bulunmaktadır²⁰². Rhodos'un faaliyetleri ve adanın tahmini nüfusu göz önüne alındığında, ticari faaliyetlerin devamı ve güvenliğin sağlanması için ihtiyaç duyulan insan gücünün büyüklüğü anlaşılacaktır. Bu açıdan bakıldığında Birleşik Peraia'nın Rhodos'a katkısının önemli bir ayağını da sağladığı insan gücünün oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

2.5.2. Tabi (Bağımlı) Peraia

Ana hatlarıyla Tabi (Bağımlı) Peraia, Birleşik Peraia'nın daha kuzeyinden Kaunos ve Stratonikeia'ya kadar uzanan bölgeyi tanımlamaktadır²⁰³. Muhtemelen MÖ 3. yüzyılın başında, bölgedeki Lysimakhos hâkimiyetinin zayıfladığı dönemde Rhodos kontrolüne geçmiştir²⁰⁴. Tabi (Bağımlı) Peraia'nın genişlemesi MÖ 3. yüzyıl boyunca devam etmiş ve MÖ 188 Apamea Antlaşması ile nihai sınırlarına ulaşmıştır.

Tabi (Bağımlı) Peraia, ekonomik açıdan Rhodos'a sağladığı katkıların başında vergi gelirleri gelmektedir. Belli merkezlerde toplanıp, oranın adı ile Rhodos hazinesine giren vergilerin ne derece ciddi bir gelir kaynağı olduğu Stratonikeia ve Kaunos'dan alınan yıllık 120 talent vergi²⁰⁵ ile anlaşılabilir. Muhtemelen, diğer yerlerden alınan vergi miktarı bu tutarın altında değildir. Ayrıca Rhodoslu tüccarların ticaretini yaptığı birçok malın üretim yerinin burasıdır. Birleşik Peraia'da sonradan oluşturulan tarım

²⁰² Casson 1967, 153.

²⁰³ Bean-Fraser 1954, 53-54.

²⁰⁴ Berthold 1984, 83.

²⁰⁵ Plb. XXX. 31

arazilerinin ve bunlara ek kurulan işliklerin, bu bölgede zaten var oldukları da bilinmektedir.

Tabi (Bağımlı) Peraia ayrıca, Rhodos'un siyasi ve ticari açıdan güvenliği için önemli olan Birleşik Peraia'nın önünde bir tampon bölge gibi düşünülebilir. Hem Rhodos toprakları dışından gelebilecek saldırılara karşı hem de iç isyanlara karşı Stratonikeia ve Kaunos başta olmak üzere Tabi (Bağımlı) Peraia'daki bazı yerleşimlere asker yerleştirilmiştir²⁰⁶. Buna karşın Tabi (Bağımlı) Peraia, Rhodos Devletinin bir parçası olarak kabul edilmişse de burada yaşayanlar Rhodos vatandaşı sayılmamış ve "Rhodoslu" olarak kabul görüp, vatandaşlık haklarından mahrum kalmışlardır²⁰⁷.

²⁰⁶ Berthold 1984, 88.

²⁰⁷ Varinlioğlu 1990, 224.

RHODOS KENTİNİN DARP ETTİĞİ SIKKELER

Rhodos Adası'nda sikke darbının, Lindos, Kamiros ve Ialysos vasıtasıyla MÖ 6. yüzyılda başladığı anlaşılmaktadır. Bu durumda, üç kentin sikke darbına aşina olmalarının Rhodos sikkelerinin ortaya çıkışında fayda sağladığını düşünmek yanlış olmaz. Adanın batı tarafında yer alan Kamiros kenti, Kos ve Knidos gibi Aegina Ağırlık Sistemine uygun gümüş sikkeler darp etmiştir. Bu standardın kullanımının, kentin Ege Adaları, Girit ve Peloponnesos ile olan ticari ilişkisini gösterdiğini varsayabiliriz. Ayrıca kente ait erken dönem elektron sikkelerin varlığı da İonia ile olan ticaretin varlığına bir işarettir. Sikkelerin ön yüzlerinde incir yaprağı betimi kullanılması, bu ağacın meyvesinin adanın doğal ve ticari bir ürünü olmasıyla ya da yerel bir Dionysos veya Zeus kültüyle alakalı oluşuyla açıklanabilir²⁰⁸. Sikkelerin arka yüzlerinde ise kabaca işlenmiş kare inkusum ya da bir bantla ayrılmış iki dikdörtgen bulunmaktadır. Dikdörtgenlerin içleri kabaca işlenmiştir ve çoğunlukla dikey olarak verilmişlerdir. Bazı sikkelerde K-A harfleri görülürken bazılarında ise KAMI / PEΩN ya da PEΩN / KAMI lejantı bulunmaktadır. Birleşmeden önce darp edilen sikkelerin ön yüzlerinde at başı, arka yüzlerinde ise incir yaprağı görülür²⁰⁹.

Adanın doğu tarafında bulunan Lindos, Milet Ağırlık Birimi'nde gümüş sikke darbu yapmıştır²¹⁰. Kentin sikkelerinde ön yüze egemen olan betim aslan başıdır²¹¹. Arka yüzde ise Kamiros'da olduğu gibi ya kare incusum içinde verilmiş betimler ya da bir bantla ayrılmış ve içi kabaca işlenmiş iki dikdörtgen bulunmaktadır. Kamiros

²⁰⁸ BMC Caria, c.

²⁰⁹ Sikkeler hakkında detaylı bilgi edinmek için; <http://hno.huma-num.fr> sitesi içinde Kamiros adına arama yapmak gerekmektedir.

²¹⁰ Ashton 2001, 79.

²¹¹ BMC Caria, ci.

sikkelerinde olduğu gibi birleşmeden önceki sikkelerinin ön yüzlerinde at başı görülürken aslan başı arka yüzde betimlenmiştir²¹².

Adanın kuzey kısmındaki Ialysos kenti ise sikke darbını kendi ağırlık birimine göre yapmıştır²¹³. Erken dönem sikkelerin ön yüzlerinde palmet yaprağı kullanılırken, MÖ 6. yüzyılın son çeyreğinden itibaren kanatlı domuz başı betimi kullanıldığı görülmektedir. Arka yüzlerdeki betimler ise dönem fark etmeksizin kare inkusum içinde verilmiştir. MÖ 6. yüzyılın son çeyreğinden MÖ 480'e kadarki süreçte arka yüzde kartal başı görülür. MÖ 480-412 tarihleri arasında ise Korint miğferli Athena başı ile karşılaşılır. Diğer kentlerde olduğu gibi Ialysos'da da birleşmeden önceki son sikkelerin ön yüzlerinde at başı vardır. I-A harfleri ve ΙΑΛΥΣΙΟΝ lejantı kente ait kimi sikkelerde karşımıza çıkar²¹⁴.

Lindos, Kamiros ve Ialysos'un yeni bir merkez kurmalarının nedenini ekonomi temelli düşünmek gerekir. Merkezin konumunun seçiminde, neredeyse bütün yıl, ana ticaret yollarına hâkim bir konumun seçilmesi de bu görüşü destekler. Rhodos kentinin kurulmasını sağlayan düşünceler, şüphesiz ki yeni kentin sikkelerinin ortaya çıkışında da etkili olmuştur. Öyle ki, yeni kentin sikkeleri için daha önce kullanılan birimler değil, MÖ 6. yüzyılda Khios'da ortaya çıkan Khios sistemi tercih edilmiştir. Esas birimi 15,6gr olan tetradrahmilerden oluşan bu sistem, MÖ 4. yüzyılda Rhodos'un etkisiyle Batı Anadolu'da hızla yayıldığı için Rhodian/Rhodos ağırlık sistemi ismini almıştır²¹⁵.

Sikkeleri incelemeye geçmeden önce bazı temel bilgileri vermek faydalı olacaktır. Rhodos sikkelerinin ayırt edici özelliklerinden en önemlisi gül betimidir. Klasik ve Hellenistik dönem sikkelerinin neredeyse tümünün arka yüzünde kullanılmış olan bu betim, Roma imparatorluk döneminde de kısmen karşımıza çıkar. Bilindik

²¹² Sikkeler hakkında detaylı bilgi edinmek için; <http://hno.huma-num.fr> sitesi içinde Lindos adına arama yapmak gerekmektedir.

²¹³ Ashton 2001, 79.

²¹⁴ Sikkeler hakkında detaylı bilgi edinmek için; <http://hno.huma-num.fr> sitesi içinde Ialysos adına arama yapmak gerekmektedir.

²¹⁵ Ashton 2001, 79.

formunun yanı sıra lale benzeri bir şekilde, topraktan çıkan iki tomurcuk halinde ya da tamamen açılmış şekilde görülebilir. Gülün dışında Rhodos başı ve Roma imparatorluk döneminde Nike, Tykhe gibi farklı betimlerde kullanılmıştır. Arka yüz betimlerinde kullanılan kare inkusumdan muhtemelen MÖ 3. yüzyılın başlarında vazgeçilmiştir. Rhodos Gülü'nün yanı sıra Rhodos sikkeleri için bir diğer önemli ayırt edici unsur, sikkelerin ön yüzlerinde bulunan Helios başıdır. Çoğunlukla cephe görünümünden hafifçe sola (az sayıda örnekleri vardır) ya da sağa dönmüş şekilde betimlenmektedir. Helios yukarıda bahsedilen bu örneklerinin bazılarında, profilden betimlendiği örneklerinin de tamamında ışın taçlıdır. Sikkelerin ön yüzlerinde Helios'dan başka Rhodos, Serapis, Zeus, Dionysos, Herakles ve Roma döneminde ayrıca imparator betimleri de kullanılmıştır. P - O harfleri ile POΔI ve POΔION lejantı da Rhodos sikkelerinin tanınmasını sağlamaktadır.

Gülün ve Helios'un, ada ile olan ilişkisi düşünüldüğünde bu iki betimin sikkeler üzerinde neden yer aldıkları kolayca anlaşılabilir. Kuruluş efsanesinden yola çıkarak, Helios'un ilk tapınım merkezinin burası olduğu ve adada yerleşimin başlamasından itibaren saygı gördüğü düşünülmelidir. Ancak Helios, hak ettiği konuma MÖ 408 yılında, Rhodos kentinin koruyucu tanrısı olarak kabul edilmesiyle ulaşmıştır²¹⁶. Bu konum, yeni merkezin sikkelerin ön yüz betimi olmasıyla pekişmiştir. G. F. Hill, "Historical Greek Coins" adlı eserinde Helios betiminin, öğle vakti görkeminde, yuvarlak yüzü ve sanki kuvvetli bir rüzgâr tarafından geriye itilmiş gür saçlarıyla cesurca temsil edildiğini yazmıştır. Ancak betimin Syrakuse veya Amphipolis sikkelerindeki başların inceliğine ya da Aenus sikkelerindeki Hermes başının güçlü canlılığına sahip olmadığı kanısındadır. Yine de Helios başının kendine has bir

²¹⁶ Diod. V. 56. 4

çekiciliğinin olduğunu ve bunun da onu Yunan sikkeleri içinde popüler yaptığını belirtir²¹⁷.

Rhodos, gümüş ve bronz sikkelerin yanında az sayıda altın sikkede darp etmiştir. Dönemsel olarak sikkelerin ön ve arka yüz betimleri farklılıklar gösterse de ana betimler aynıdır. İstisnalar dışında, ön yüzde Helios ve arka yüzde gül bulunan bilindik Rhodos sikkelerinin darbına, Cassius'un MÖ 1. yüzyıldaki işgaline kadar devam etmiştir²¹⁸. Rhodos darphanesinin ürettiği sikkeler İmparator Commodus Dönemi'nden öteye geçmez.

Sikkeşer, Rhodos darphanesinin MÖ 408 yılındaki ilk darbından imparator Commodus Dönemi'ne kadar olan süreçteki kronolojiyi belirlemek için, R. Ashton tarafından belirlenmiş tarih aralıklarına göre ele alınmışlardır. Serilerin daha iyi anlaşılabilmesi için örnek sikke fotoğrafları metin içinde verilmiştir. İmparatorluk dönemine kadar olan sikkelerin fotoğraflarının tamamı <http://hno.huma-num.fr> sitesinden, imparatorluk dönemi sikkelerinin fotoğrafları da <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk> sitesinden alınmış ve altlarına site içindeki numaraları yazılmıştır.

²¹⁷ Hill 1906, 60-61.

²¹⁸ BMC Caria cv.

3.1. MÖ 408-404

Yeni merkezin kuruluşuyla birlikte, Rhodos darphanesi faaliyete geçmiş ve ilk olarak tetradrahmi ve hemidrahmi serilerini darp etmiştir²¹⁹. Tetradrahmilerin ön yüzlerinde hafifçe yan dönmüş Helios başı ve arka yüzlerinde ise gül betimi bulunmaktadır. Sikkelerin bazılarında güle kartal, sopa, istiridyeye, sfenks ve karides sembolleri eşlik eder²²⁰. Seltman, bu sembollerin magistratlara ait olabileceğini²²¹, Ashton ise, aşağıda açıklanacak olan ΣΥΝ sikkelerinin tarihlendirilmesinden yola çıkarak, MÖ 408'den itibaren yıllık darpları temsilen bir simge olabileceklerini ileri sürmüştür. Ancak Ashton'nın da belirttiği gibi bu tezi doğrulayacak herhangi bir nümismatik kanıt yoktur²²². Erken dönem tetradrahmilerin hepsinin arka yüzlerinde, gülün üzerinde ΡΟΔΙΟΝ lejantı bulunmaktadır. Sikkelerin çoğunda güle eşlik eden betimler arasında tomurcuğun da olduğu görülür. Sfenksli sikkelerin bazılarında görülen ΕΕΝΟ lejantı ile karidesli sikkede görülen ΕΕ monogramı ve sembolsüz sikkede görülen ΤΑΥΡΟ lejantı, Ashton tarafından "belki de sanatçıların imzalarıdır" şeklinde yorumlanmıştır²²³.

No.994

Bu tarih aralığında değerlendirilen diğer sikke grubu ise üç siglos sikkeleridir. Tetradrahmilerde olduğu gibi, ön yüzde hafifçe yana dönmüş Helios başı ve arka yüzde de gül ve hemen üzerinde ΡΟΔΙΟΝ lejantı bulunmaktadır. Güle, çoğunlukla üzüm

²¹⁹ Ashton 1999, 89.

²²⁰ Ashton 2001, 79.

²²¹ Seltman 1965, 150.

²²² Ashton 2001, 80.

²²³ Ashton 2001, 79-80.

salkımları eşlik eder. Ancak sembol kullanılmayan ve gülün yanında sadece tomurcukların olduğu örneklerde vardır. Muhtemelen, daha hafif olan tetradrahmiler tarafından dolaşımdan çıkartılmışlardır²²⁴.

No.2093

3.2. MÖ 5. Yüzyılın Sonu - 4. Yüzyılın Başı

Özel bir grup olan ΣΥΝ (symmakhia - müttefik) sikkeleri, yazılı kaynaklardan onaylanamayan bir birliğe aittir. Rhodos standardına göre üç drahmi ağırlığında olan bu çift siglos sikkelerin ön yüzlerinde yılanlarla boğuşan çocuk Herakles²²⁵ ile ΣΥΝ lejantı, arka yüzlerinde ise darbin yapıldığı kente ait betim ve lejant ya da harfler bulunmaktadır. Genel olarak MÖ 4. yüzyılın başına tarihlendirilen bu sikkelerin hangi amaçla kurulmuş bir birliğe ait olduğu tartışma konusudur. Birliğin amacının belirlenmesi için üçüncül kaynaklar üzerinden araştırmaların yapıldığı görülmüştür. Sikkelerin tarihlendirilmelerinde ise stilistik özelliklerin, çağdaş diğer sikkelerle yapılan karşılaştırmaların ve tabii ki birliğe dair araştırmaların kullanıldığı anlaşılmaktadır.

G. F. Hill, yapılaş tarzlarına bakarak ΣΥΝ sikkelerinin MÖ 394-389 aralığında yani Konon'un başlattığı ayaklanmanın hemen ardından darp edilmiş olmaları gerektiğini belirtmiş ve sikkelerin Ephesos, Samos, Knidos, Rhodos ve Byzantion şehirleri tarafından oluşturulan bir Sparta karşıtı ittifakın delili olarak görülmesi gerektiğini söylemiştir. Aynı zamanda Hill, ΣΥΝ sikkelerine ek olarak, aynı tipin

²²⁴ Ashton 2001, 80.

²²⁵ Sikkelerin; Sparta karşıtı bir birlik olduğunu düşünenler için Herakles betimi yılanların saldırısına uğramış ve zor durumda olan Spartayı, Sparta yanlısı bir birliğe ait olduğunu savunanlar içinse Athena'nın (dolayısıyla Atina'nın) simgesi olan yılanları boğmakta olan Spartayı temsil ediyordu, Tekin 2008, 95.

yaklaşık aynı dönemde Lampsakos, Thebai, Kroton ve Kyzikos sikkelerinde de görüldüğünü ancak bu sikkelerde ΣYN harflerinin bulunmadığını, bu yüzden de bu sikkelerin bu birliğe ait olamayacağını ifade etmiştir. Hill, ayrıca bu tipin Thebai sikkeleri üzerinde ilk görüldüğü tarihin MÖ 5. yüzyıl olduğunu ve birliğin bu tipi Thebai sikkelerinden ödünç aldığını düşünmenin yanlış olmayacağını da belirtir²²⁶.

Sikkelerin Sparta karşıtı bir birliğe ait olduğunu düşünen diğer kişi ise R. M. Berthold'dur. Birliğin tarihini MÖ 395-393 aralığına veren Berthold, sikkelerdeki Herakles ikonografisinin dönemin Thebai sikkelerinde de bulunduğunu söyleyerek Thebai'nin birliğe önderlik yapmış olabileceğini belirtir. Birliğin üyeleri arasında Rhodos, Samos, Knidos, Ephesos, Iasos'un olduğunu ve daha sonra da Byzantion'un birliğe katıldığını yazmıştır²²⁷.

J. M. Cook ise ΣYN sikkelerinin Sparta ve yandaşları tarafından MÖ 391/390 tarihinde kurulan bir birlik adına darp edildiğini ve birlik içinde Rhodos, Knidos, Iasos, Samos, Ephesos, Byzantion, Kyzikos ve bir ihtimalle Lampsakos'un yer aldığını söyler. Cook da betimin yine bir Sparta müttefiki olan Thebai kökenli olduğunu belirtir²²⁸.

Sikkelerin tarihlendirilmesi konusunda dikkat çekici bir görüş de S. Karwiese'ye aittir. Karwiese, sikkelerin MÖ 404 yılında Atinalıların Lysandros yenilgisinden sonra kurulan bir Sparta yanlısı ittifaka ait olduğu düşüncesindedir. O'na göre, şimdiye kadar Rhodos, Knidos, Iasos, Samos, Ephesos, Byzantion, Kyzikos ve Lampsakos'dan bilinen sikkelerin tarihlendirilmesinde asıl önemli olan Herakles betimidir. Karwiese, betimin MÖ 5. yüzyılın başından beri bilinen ve hatta Knidos'ta yaygın olan bir ikonografi olduğunu belirtir. O'na göre bu betim, tarihsel sürecin bir sembolüdür ve Atinalılara ve uygulamalarına açıkça atıfta bulunmaktadır²²⁹.

²²⁶ Hill 1906, 62-64.

²²⁷ Berthold 1984, 26.

²²⁸ Cook 1961, 68-72.

²²⁹ Karwiese 1980, 1-27.

Ashton ise Karwiese'nin tarihlendirmesinin en tatmin edici varsayım olduğunu belirtmekle birlikte, diğer tarihlendirmelerin yanlışlığını ortaya koyacak nümismatik kanıtların olmadığı söylemektedir. Ayrıca Ashton, ΣΥΝ sikkelerinin tarihinin Kral Barışı'nın tarihini (MÖ 386) geçmesinin pek mümkün olmadığı görüşündedir²³⁰.

3.3. MÖ 408-390

Rhodos darphanesinin ilk serilerinden olan hemidrahmilerin ön yüzlerinde hafifçe yan dönmüş Helios başı, arka yüzlerinde ise çoğunlukla gül bulunmaktadır. Sınırlı sayıdaki sikkede ise, MÖ 411-394 aralığına tarihlenen belli Knidos drahmilerinin arka yüzünde bulunan Aphrodit portresine çok benzeyen Rhodos başı vardır. Ashton bu durumun akla "kalıp ustasının aynı olabilme olasılığını" getirdiğini ve Rhodoslu hemidarhmilerin gülün standart arka yüz olmasından önce darp edildiklerini kanıtladığını söylemektedir²³¹. ΠΟΔΙΟΝ lejantının dışında P-O harflerinin (bazen sadece P harfinin) kullanıldığı sikkeler bulunmaktadır. Güle eşlik eden çeşitli sembollerin, tomurcuk ve salkımın kullanıldığı sikkelerin yanı sıra gülün tek başına betimlendiği sikkelerde vardır.

No.1240

No.671

²³⁰ Ashton 2001, 80.

²³¹ Ashton 2001, 81.

Hemidrahmilere, dönemsel olarak, darphanenin ilk bronz serisinin (aşağıda açıklanan) ve obolların eşlik ettiği anlaşılmaktadır²³². Bilindik Helios/gül kalıbında olan obolların arka yüzlerinde P-O harfleri bulunmaktadır.

No.791

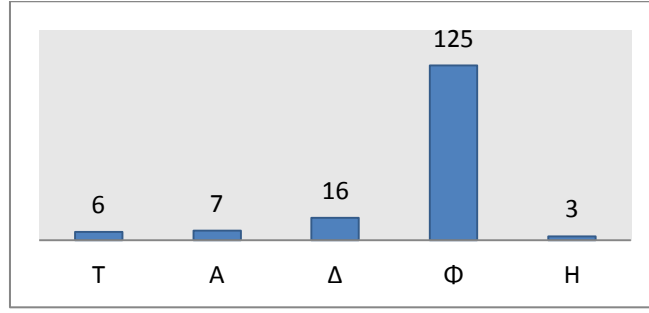
3.4. MÖ 404-385

Rhodos darphanesinin ikinci seri tetradrahmilerinde, daha önce görmediğimiz bir yenilik söz konusudur. Sikkelerin arka yüzlerinde, Ashton tarafından "kontrol harfi" olarak tanımlanan harfler bulunmaktadır. Ancak bu harflerin neyi temsil ettiği belli değildir. Bu seriye ait sikkelerin ön yüzlerinde, önceki serilerdeki gibi hafifçe yan dönmüş Helios başı bulunmaktadır. Gül, sembol ve POΔION lejantına kontrol harfleri eklenmiştir. Her sembole bir kontrol harfi eşlik etmektedir. Ancak bu eşleşmelerin bir kalıbı yoktur. Aynı kontrol harfinin farklı sembollerle, farklı tarihlerdeki darplarda beraber kullanıldığı örnekler vardır.

No.2091

²³² Ashton 2001, 80.

Grafik 1: Kontrol Harflerinin Kullanımı (MÖ 404-385)

Grafik 2: Kontrol Harflerinin Sembollerle Eşleşmesi (M.Ö: 404-385)

Ashton, MÖ 390-385 aralığında gömüldüğü anlaşılan Durasalar 1956 definesindeki²³³ sembol ve kontrol harfine sahip iki tetradrahminin, definedeki diğer sikkelere oranla daha iyi bir kondisyona sahip olmalarından yola çıkarak erken dönem Rhodos sikkelerini tarihlendirmiştir. Ayrıca Ashton, ilk seri tetradrahmilerdeki beş sembolün darp yıllarını işaret ettiği önerisinin doğru olması durumunda, bu serideki sembollerin de aynı işleve sahip olabileceklerine işaret eder. Kontrol harflerinin ise belki kalıp ustasını belki de darbın yapıldığı atölyeyi temsil ediyor olabileceklerini söylemektedir. Bunlara ek olarak Ashton, A ve Δ kontrol harfine sahip olan aslan başlı darpların ikisinde, gül sapının etrafında bulunan Ξ / E harflerinin ilk seri

²³³ Aynı şekilde Karia 1977/8 definesi de etkili olmuştur.

tetradrahmilerdeki Ξ ENO lejantı ve Ξ E monogramı gibi bir referansa sahip olabileceğini düşünmektedir. Ayrıca buğday koçanı + Δ darbında kullanılan ön yüz kalıbının, kontrol harfi içermeyen erken dönem darplarından bazılarında çok benzediklerini, kontrol harfli darpların bazılarının arka yüzlerinin de triple sigloilerdekilere benzer gül goncası ve tomurcuklara sahip olduklarını ve triple sigloilerin de bazılarının ön yüz kalıplarının ilk seri tetradrahmilerinkilerine benzediğini belirten Ashton, Rhodos'ta sikke darbına ilişkin üretimsel bir boşluğun olamayacağını belirtir²³⁴.

3.5. MÖ 408-385 Bronz Seri

Kamiros, adanın ve Karia bölgesinin bilinen ilk bronz sikkelerini, ön yüzde incir yaprağı ve arka yüzde dört yapraklı yoncaı andıran motifin içinde K-A harfleri olacak şekilde MÖ 5. yüzyılın son çeyreğinde darp etmiştir²³⁵. Bahsetmekte olduğumuz seri ise birleşmeden sonraki ilk bronz darpları içermektedir. Ashton, khalkoi sistemine uygun olarak darp edilen seriye ait 26 sikke belirlemiştir. Bu sikkelerin ön yüzlerinde profilden verilmiş Rhodos başı bulunmaktadır²³⁶. Arka yüzünde ise gül betimi vardır. Güle eşlik eden sembol ya da tomurcuğun olmadığı örneklerle ek olarak sadece tomurcuğa sahip sikkelerin ve tomurcuk ya da sarkık yaprak sapına eşlik eden sembollerin olduğu sikkelerde vardır. P-O harfleri gibi POΔION lejantının da kullanıldığı görülür. Ashton, tüm bu özelliklerin darphanenin ilk seri tetradrahmileri ile hemidrahmileri ve ΣYN sikkelerinde de görüldüğünü, Rhodos başının bazı sikkelerde, hemidrahmilerin erken örneklerinin bazılarında olduğu gibi sola dönük olduğunu (daha sonraki serilerin tamamında sağa dönüktür) ve bazı örneklerde sakkos giydiğini belirtir²³⁷. Karides,

²³⁴ Ashton 2001, 80-81.

²³⁵ Ashton 2006, 1.

²³⁶ Ashton 2001, 90.

²³⁷ Ashton 2006, 2.

çekirge, sarmaşık yaprağı ve bukranion sembollerinin önceki serilerde kullanılan sembollerle aynı referansa sahip olabilecekleri düşüncesindedir²³⁸.

No.385

3.6. MÖ 385 - 360

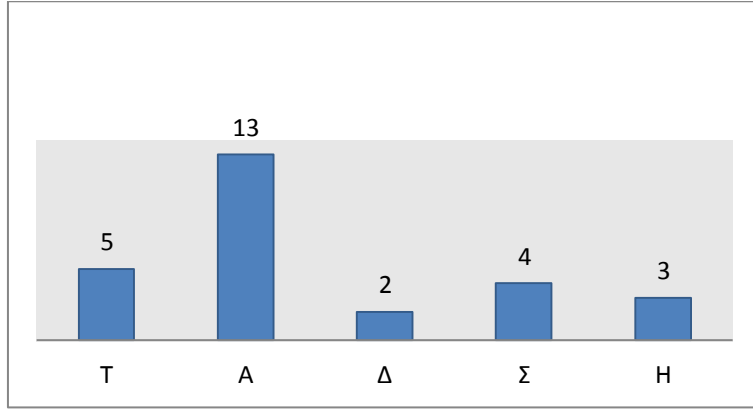
Peşi sıra gelen sembol ve kontrol harfi içeren tetradrahmiler tek bir seri gibi görülebilirler. Ancak kimi sikkelerin kendi aralarında farklı şekillerde gruplanması söz konusudur. Ashton tarafından Durasalar 1956 definesinin gömülüş tarihine dayanak tarihlendirilen bu tetradrahmi serisi, kendi içinde kalıp ilişkisine sahiptir ve sikkeler arasında stilistik benzerlikler bulunmaktadır²³⁹. Diğer tetradrahmi serileri ile aynı ön ve arka yüz betimlerine sahip olan sikkelerde yine POΔION lejantına rastlanır.

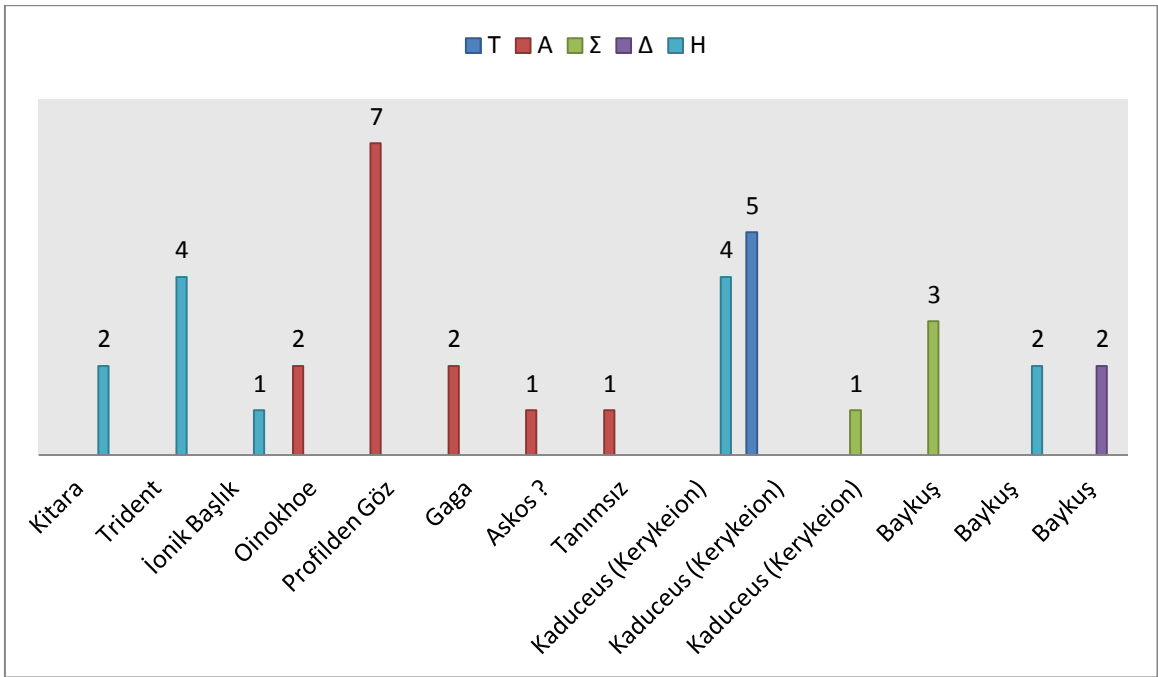
No.2545

²³⁸ Ashton 2001, 90, 101.

²³⁹ Ashton 2001, 82.

Grafik 3: Kontrol Harflerinin Kullanımı (M.Ö: 385-360)

Grafik 4: Kontrol Harflerinin Sembollerle Eşleşmesi (MÖ 385-360)

3.7. MÖ 360 - Geç 340

Sekiz farklı sembole²⁴⁰ sadece A kontrol harfinin eşlik ettiği bir grup sikke, bir diğer tetradrahmi serisini oluşturmaktadır. Stil olarak da kabaca benzerlikler taşıyan bu gruptaki Φ kontrol harfine sahip iki sikkenin üzerindeki semboller tanımlanamamıştır.

²⁴⁰ Yaban Arısı (2), Bearded term (1), Athena Promakhos (1), Belirsiz (ama hatları belli) Sembol (1), Thymiaterion (1), Helios Başı (1), At Başı (3), Satrap Başı (1)

Ashton, bu iki sikke ile satrap başlı²⁴¹ tetradrahminin ön yüzünün aynı ustanın elinden çıkmış olabileceğini söylemektedir. O'na göre bu usta bir sonraki tetradrahmilerde de sorumlu olan kişidir ve O ya da aynı tarzda çalışan bir meslektaşı darphanenin ilk drahmelerini de üretmiştir²⁴².

No. 2036

Rhodos'un ilk drahmeleri de bu dönemde darp edilmişlerdir. Ashton drahmeleri, sikkelerin arka yüz betimlerinin yaklaşık olarak MÖ 360-340 aralığına tarihlenen bazı Karia pseudo-Rhodian drahmelerin arka yüzleri ile olan benzerliklerine dayanak tarihlemiştir. Ön yüzlerinde hafifçe sağa dönmüş Helios başı bulunan sikkelerin arka yüzlerinde gül, kontrol harfi ve iki tomurcuk ile POΔION lejantı yer almaktadır. Tomurcuklar gülün iki yanında ve aşağı doğru sarkmış vaziyette betimlenmişlerdir. 18 sikkede A ve I, 9 sikkede de Φ kontrol harfi mevcuttur²⁴³.

No. 1465

²⁴¹ Satrap başının varlığı, bu dönemde Rhodos'un Karia kontrolünde olduğunu ya da adada güçlü bir Karia nüfuzunun olduğunu göstermektedir; Hornblower 1982, 129-130.

Ashton, Hidreus ve Rhodos tarafından aynı zamanda darp edildikleri anlaşılan didrahmilerin ve E kontrol harfinin hem Rhodos serisinde hem de Hidreus'un tetradrahmilerinin büyük bölümünde bulunmasının darphaneler arasındaki koordinasyonu gösterdiğini söylemektedir. Ayrıca Ashton, Hekatomnos'ların Rhodos üzerindeki etkisi ne olursa olsun, ne Rhodos darphanesinin çalışmasını engellediklerini ne de Rhodos sikkelerinin görünümüne büyük bir etki yaptıklarını düşünmemektedir; Ashton 2001, 83.

²⁴² Ashton 2001, 82.

²⁴³ Ashton 2001, 82-83, 102; <http://hno.huma-num.fr/browse> sikke no: 683, 795.

3.8. MÖ Geç 340 - 316

Bu dönemde, tetradrahmi, drahmi ve hemidrahmi serilerine ek olarak ilk kez didrahmi, diobol ve altın stater serisi darp edilmiştir. Azaltılmış standarttaki sikkelerin darbını Ashton, MÖ 4. yüzyılın ilk yarısında yaşanan gümüş kıtlığı ile ilişkilendirmektedir. Tetradrahmilerin ağırlıklarında değişikliğe gidilmemesinin ise bir uluslararası itibar meselesi olarak görülmesi gerektiğini belirtir²⁴⁴. Diobollar hariç tüm serilerin ön yüzlerinde hafifçe yan dönmüş Helios başı, arka yüzlerinde ise gül, sembol, kontrol harfi ve POΔION lejantı bulunmaktadır.

İlk didrahmi serisinin tarihlendirilmesinde, MÖ 340'larda gömüldüğü anlaşılan Piksodaros definesinden çıkan 30 civandaki sikke etkili olmuştur. Zira sikkelerin iyi durumda olmaları, define gömülmeden kısa bir süre önce darp edildiklerini göstermektedir. Darbına MÖ 340'ların sonunda başladığını anlaşılan bu ilk didrahmi serisi, nadir görülen gürz sembolü ile ortaya çıkmıştır ve bu sembole Φ ya da E kontrol harfi eşlik etmektedir. Dirahmilerde görülen diğer sembol ise üzüm salkımıdır. Üzüm salkımı sembolü bazı sikkelerde gül tomurcukları gibi güle bağlanmış şekilde verilirken, bazılarında gülden bağımsız şekilde betimlenmiştir. Üzüm salkımına Δ ve E kontrol harflerinin yanı sıra E-II kontrol harfi eşleşmesi eşlik etmektedir. Δ kontrol harfi sadece bağımsız üzüm salkımlarına eşlik ederken, E ise her iki tarzdaki betimlere eşlik etmektedir. E-II kontrol harfi eşleşmesi ise sadece bağlı üzüm salkımlarına eşlik etmektedir. Ashton, bağımsız üzüm salkımlı sikkeler için tespit edilen 56 ön yüz kalıbından ikisinin E-II kontrol harfi eşleşmesine sahip sikkelerde de kullanıldığını tespit etmiştir. Bu ek II kontrol harfinin önemi ise bilinmemektedir²⁴⁵.

²⁴⁴ Ashton 1999, 89.

²⁴⁵ Ashton 2001, 82-84,102.

No. 808

Didrahmi serisine eşlik eden tetradrahmi serisinde de gürz ve üzüm salkımı sembollerine Φ ve E kontrol harflerinin eşlik ettiği görülür. Gürz sembolü ile Φ kontrol harfi, üzüm salkımı ile de E kontrol harfi kullanılmıştır. Didrahmilerde olduğu gibi bu sikkelerde de üzüm salkımları bazen güle bağlı bazen de gülden bağımsız şekilde verilmişlerdir. Ashton, gürz sembolüne sahip tetradrahmiler ile bağımsız üzüm salkımına sahip tetradrahmilerin ön ve arka yüz stili olarak çok benzediklerini ve bağımsız üzüm salkımı+E ile gürz+E kontrol harfine sahip didrahmilerle 3 ön yüz kalıbını paylaştıklarını belirlemiştir²⁴⁶.

No. 2037

Drahmilerde, bağımsız üzüm salkımı sembolüne Δ ve E kontrol harflerinin eşlik ettiği görülürken, hemidrahmilerde sadece gürz ve üzüm salkımı sembollerinin kullanıldığı anlaşılmaktadır²⁴⁷.

²⁴⁶ Ashton 2001, 82; <http://hno.huma-num.fr/browse>

²⁴⁷ Ashton 2001, 82; 102; <http://hno.huma-num.fr/browse>

Drahmi
No.814

Hemidrahmi
No. 815

Rhodos darphanesi tarafından ilk kez darp edilen diobol serisi, diğer serilerden farklı ön ve arka yüz betimlerine sahiptir. Sikkelerde, profilden ışın taçlı Helios başı ön yüzde kendini gösterir. Arka yüzde ise topraktan çıkan iki kapalı gül tomurcuğu bulunmaktadır. Bu tomurcukların arasında, üst kısımda E ve Φ kontrol harfleri görülür. Tespit edilmiş olan 12 ön yüz kalıbının 6 tanesinin her iki darpta da kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu da darpların muhtemelen aynı anda gerçekleştiğinin bir göstergesidir²⁴⁸.

No. 810

Üzüm salkımı ve E kontrol harfi kullanımı, son derece nadir olan altın staterlerde de görülmektedir. MÖ 323-320 yıllarında gömüldüğü anlaşılan ve Saida'da bulunmuş olan altın definesinden çıkan örneklerin, eş kalıplardan darp edildikleri ve gömülmeden kısa süre önce darphaneden çıkmış oldukları anlaşılmaktadır²⁴⁹. Tek bir ön yüz kalıbı tespit edilmiş olan altın stater serisi, Attik standartta darp edilmiştir. Güle bağlı üzüm salkımı ve E kontrol harfine ek olarak POΔION lejantı ve bir tomurcuk bulunmaktadır. E+bağlı üzüm salkımı birleşimi ile ilgili olarak M. Price'ın görüşünü ve

²⁴⁸ Ashton 2001, 82; 102.

²⁴⁹ Ashton 2001, 85,102.

Ashton'ın alternatif açıklaması şu şekilde özetlenebilir: Çağdaş gümüş sikkelerin çoğunda ve altın staterlerde görülen bu birleşim, Price'a göre Makedonluların adadaki üstünlüklerinin başlangıcına işaret etmektedir. Ashton ise ilk olarak, E+üzüm salkımlı didrahmilerin 340'ların sonlarında darp edilmeye başlandığına ve altın staterlerin tek bulunma noktasının Saida olduğuna dikkat çeker ve bu sikkelerin Aleksandros'a savaşta destek vermek amacıyla darp edildiklerini ve kralın Tyre kuşatmasına destek vermek için gönderilen gemiler ile oraya gitmiş olabileceklerini söyler²⁵⁰.

No. 1959

3.9. MÖ 316-305

Bu yeni E+bağlı üzüm salkımlı tetradrahmi ve didrahmi serilerinin, erken dönem darplarının yerine geçtikleri anlaşılmaktadır. Her iki seride de ön ve arka yüz betimlerinin ana özelliklerinde değişiklik yoktur; ön yüzde hafifçe yan dönmüş Helios başı, arka yüzde ise gül ile birlikte sembol, tomurcuk, kontrol harfi ve POΔION lejantı. Dikkat çeken şey ise Helios'un sikke yüzeyini kaplayan etli ve ciddi görümlü portresidir. Aynı şekilde arka yüzdeki gül betimi de erken darplara göre daha büyüktür. Bununla beraber hala kare inkusum içindedir²⁵¹. Ashton, sikkelerin ön ve arka yüz stillerinin benzerliklerinden dolayı tüm kalıpların aynı usta tarafından yapıldığı

²⁵⁰ Ashton 2001, 92.

²⁵¹ Ashton 2001, 85.

sonucuna varmıştır. Emisyonun kısa süreli olmasının ise darpların belli bir ihtiyaca, MÖ 316'da yaşanan selin yarattığı tahribata yönelik üretildiklerini düşünmektedir²⁵².

Tetrachmi
No. 1241

Didrachmi
No. 681

3.10. MÖ 350-300 Bronz Seri

İlk bronz seriden yaklaşık 35 yıl sonra darp edilen bu yeni seri bronzlarda, 26 farklı sembol ve 21 farklı harf/çift harf/monogram²⁵³ kullanılmıştır. Ön yüzde profilden taç takmış Rhodos başı, arka yüzde ise gül ve tomurcuğa eşlik eden sembol, harf ya da monogram bulunmaktadır. Bazı sembol ve harflerin MÖ 4. ve 3. yüzyıl gümüş sikkelerinde tekrarlandığını belirten Ashton, aynı referansa sahip olabileceklerini düşünmektedir²⁵⁴. P-O harfleri bazı sikkelerde PO şeklinde verilmiştir. Önceki bronz seri gibi bu seride de diğer serilerden (diobolları hariç) farklı olarak arka yüzde kare inkusum bulunmamaktadır.

No. 798

²⁵² Ashton 2001, 92-93.

²⁵³ Tam liste için bkz. Ashton 2001, 103-104.

²⁵⁴ Ashton 2001, 90.

3.11. MÖ 305-275

Üzüm salkımı (bağlı ya da değil)+E eşleşmesinin görüldüğü yeni seri didrahmilerin büyük bölümü, bir önceki didrahmi serisindeki gibi bir Helios betimine sahiptir ancak önceki serilerdeki bütün unsurlara sahip olan arka yüzde artık kare inkusum görülmez. Bir diğer yenilik ise üzüm salkımlarına E kontrol harfinin yanı sıra EY harfleri de eşlik ediyor olmasıdır. EY harfleri ile kullanılan diğer semboller ise thyrsos, aphlaston²⁵⁵ ve sarmaşık yaprağıdır. Ashton, E+üzüm salkımı ve EY+üzüm salkımı darplarının ve EY+üzüm salkımı darpları ile diğer EY harfli darpların da bağlantılı olduğunu tespit etmiştir ve darpların eş zamanlı yapıldığı sonucuna varmıştır. Bu eş zamanlı darplara eşlik eden ancak herhangi bir kalıp ilişkisi bulunmayan başka didrahmi darpları da mevcuttur. Ashton bu sikkelerin; A+trident, NI+sinek, Δ+şimşek ve Δ+yıldız muhtemel sırasıyla darp edildiklerini düşünmektedir. Ayrıca kendi içlerinde kalıp ilişkisine sahip oldukları anlaşılan bir grup özel sikke de vardır. EY+kornukopia, A+kadudeus ve NI+yıldız eşleşmesine sahip olan bu sikkelerin özelliği, ön yüzlerinde ışın taçlı Helios betiminin profilden verilmiş olmasıdır²⁵⁶.

No. 818

No. 363

Serinin yüksek miktarda (farklı ön yüz kalıpları dahil toplam 906) sikkeye sahip olması, Ashton tarafından MÖ 305 yılındaki kuşatma ile ilişkilendirilmektedir. Ashton, bu yüksek darp oranının kuşatmaya hazırlık ve direnişte ve ardından da Helios'un kolosal heykelinin inşasındaki ihtiyaçları karşılamak adına ortaya çıkmış olabileceğini

²⁵⁵ Antik Yunan'da gemilerin arka tarafında yer alan balık kuyruğu şeklindeki süs.

²⁵⁶ Ashton 2001, 85; 104.

söylemektedir. Görüşünün doğruluğu neticesinde ise, bu döneme ait bronz seride ve bu seri ile stil bakımından benzerlikler taşıyan daha sonraki bir didrahmi serisinde kullanılan ışın taçlı Helios betiminin kolosal heykelin sikkelerdeki yansıması olarak görülebileceğini belirtir²⁵⁷.

Δ +yıldız darbının bazı ön yüz kalıpları, görevli isimlerinin ilk kez sikkeler üzerinde görüldüğü bir sonraki seri didrahmilerde²⁵⁸, Aristonomos isimli ve pruva sembollü darbin kalıplarına benzemektedir. Bu darp ayrıca Ari(stonomos) olarak kolayca çözülebilen sembol dizisine, iç içe geçmiş AR monogramına ve Aristonomos darbına benzeyen ön yüz stiline sahip bu döneme ait hemidramilere de benzer. Ön yüzlerinde bilindik şekilde Helios başının yer aldığı hemidrahmilerin arka yüzlerinde gül betimine E+üzüm salkımı, E+ sarmaşık yaprağı, Λ + üzüm salkımı, A+trident, tek başına Δ kontrol harfi ve iç içe geçmiş şekildeki AR monogramı ile pruva eşlik eder. Az sayıdaki sikkede ise sembol ya da harf gözükmez. E kontrol harfli darplar arasında kalıp ilişkisi bulunmaktadır. Sikkelerin arka yüzlerinde P-O harfleri veya PO Δ ION lejantı vardır²⁵⁹.

No. 684

Δ +yıldız eşleşmesine sahip diğer seri ise drahmilerdir. Ön yüzlerinde Helios Arka yüzlerinde gül bulunan sikkelerde ayrıca PO Δ ION lejantı vardır²⁶⁰.

²⁵⁷ Ashton 2001, 93.

²⁵⁸ Bu sikkeler, yetkili isimlerinin görüldüğü ilk sikkelerdir. İsimler, bundan sonraki tüm gümüş hemidrahmi ve üzerindeki darplarda karşımıza çıkarlar.

²⁵⁹ Ashton 2001, 85, 104-105; <http://hno.huma-num.fr/browse>

²⁶⁰ Ashton 2001,104.

No. 824

Bu tarih aralığında değerlendirilen son grup ise, Rhodos darphanesinin üçüncü kez darp ettiği bronz seridir. Son derece nadir olan bu seriden biri obol ve ikisi dikhalkon olan 3 sikke bilinmektedir. Sikkelerin ön yüzlerinde profilden ışın taçlı Helios başı bulunurken, arka yüzlerinde gül görülür. Stilleri, 3. yüzyılın ilk yarısında darp edilen ve profilden ışın taçlı Helios başına sahip özel bir didrahmi serisine eşlik ettiklerini göstermektedir²⁶¹. Bazı sikkelerde POΔION lejantı bulunmaktadır.

No. 2012

3.12. MÖ 275-250

Bu dönem, Rhodos sikkeleri için uygulama bakımından yeni bir dönemin başlangıcıdır. Ön yüzleri, daha önceki serilerle aynı olan didrahmi, drahmi ve hemidrahmi serilerinin arka yüzlerinde karşımıza magistrat isimleri çıkmaya başlar. İsimler, bilindik arka yüz formuna eklenerek gülün üzerinde konumlandırılmıştır. Yukarıda bahsi geçen Aristonomos'un dışında 6 isimle daha karşılaşırız: Aristolokhos, Philonidas, Aristobios, Agesidamos, Antipatros ve Erasikles. Bu yedi ismin tamamı didrahmi (Antipatros iki farklı darpta bulunur) ve drahmi serilerinde bulunurken,

²⁶¹ Ashton 2001, 91.

hemidrahmilerde Aristonomos, Agesidamos, Antipatros ve Erasikles isimlerinin olduğu görülmektedir. Tüm darplarda isimlere bir sembol eşlik eder ve sembol+isim eşleşmelerinde bir değişiklik olmaz. Bu eşleşmeler; Aristonomos+pruva, Aristolokhos+meşale, Philonidas+lamba, Aristobios+çelenk, Agesidamos+yürüyen Artemis, Antipatros+buğday koçanı (ayrıca sadece didrahmilerde yunus) ve Erasikles+miğfer şeklindedir²⁶².

Ashton, Agesidamos+yürüyen Artemis ile Antipatros+yunus ve Erasikles+miğfer ile Antipatros+buğday koçanı darpları arasında kalıp ilişkisi olduğunu belirlemiştir. Ayrıca Artemis ve kask sembollerine sahip darpların, isimli darplara eşlik eden ve üzerlerinde sadece sembol bulunan diobollardaki eşleri ile de ilişkili olduğunu yazmış ve buradan yola çıkarak tüm serilerin aynı anda darp edilmiş olabilecekleri sonucuna varmıştır. Bunun dışında, bilinen tek kalıp ilişkisinin Philonidas ve Aristobios arasında olduğunu ve muhtemelen bu sikkelerin ardı ardına darp edildiklerini söylemektedir²⁶³.

²⁶² Ashton 2001, 105.

²⁶³ Ashton 2001, 86.

Bu döneme ait, sadece sembol içeren isimsiz diobolların ön ve arka yüz betimleri diğer serilerden farklıdır. Bu sikkelerin ön yüzlerinde ışın taçlı Helios başı profilden verilmiştir. Arka yüzde ise topraktan çıkan iki kapalı gül tomurcuğu ve bu tomurcuklar arasında, yukarıda bir sembol bulunmaktadır. Bu semboller; lamba, çelenk, yürüyen Artemis, kask ve istiridyedir. Beş sembolden dördünün büyük değerdeki darplarda kullanıldığı görülmektedir. İstiridye sembolü ise sadece Eraksikles ile bağlantılı olan kask sembolüne sahip sikkeler ile kalıp bağlantısı olan sikkeler üzerinde görülmektedir²⁶⁴. P-O harflerine sahip olan sikkelerin arka yüzlerinde artık nokta bordür uygulanmaya başlanmıştır. Ayrıca, tomurcukların formlarının da değiştiği görülür.

No. 841

3.13. MÖ 250

MÖ 3. yüzyılın ortasına geldiğimizde, bu tarihten sonraki bütün tetradrahmi ve didrahmilerin ön yüzlerinde karşımıza çıkacak olan, hafifçe yana dönmüş ışın taçlı Helios başı betimi ile karşılaşırız. Arka yüzde ise artık nokta bordür kullanılmaya başlanmıştır. Bordür içinde gül, POΔION lejantı, sembol, kontrol harfi ve tomurcuk görülür. Ayrıca, bu yeni seri didrahmilerde kontrol harfi+sembol uygulamasına geri dönüldüğü (en azından bu seri için) anlaşılmaktadır. Kontrol harfi kullanımı ve POΔION lejantı, serinin MÖ 305-275 aralığındaki didrahmi serisi ile olan benzerlikleridir. Işın taçlı hafif yan dönük Helios başı ve nokta bordür kullanımı ise MÖ

²⁶⁴ Ashton 2001, 86.

250-230 arasındaki didrahmi serisi ile paraleldir. Ashton, altıdan fazla defineyi²⁶⁵ inceleyerek seriyi tarihlendirmiştir. Bunu yaparken, definelerde bulunan sikkelerin kondisyonlarına ve ait oldukları serilerin yoğunluğuna dikkat etmiştir. Özellikle, MÖ 3. yüzyılın ortalarında gömüldüğü anlaşılan 1966 Uşak definesinde bulunmamaları ve plinthophorik sikkeleri içiren daha geç tarihli definelerde düşük kondisyona sahip örneklerinin olması tarihlendirilmelerinde etkili olmuştur²⁶⁶.

No. 844

Sikkelerdeki Δ I kontrol harflerine yıldız ya da pileus üzerinde yıldız, EY kontrol harflerine de harpa eşlik etmektedir. Ashton, Δ I darplarının ön yüz kalıplarının birbirleri ile bağlantılı olduğunu belirlemiştir. EY darplarında ise herhangi bir bağlantı yoktur. Ashton, Δ I darplarında kullanılan gül betiminin bazı MÖ 305-275 didrahmlerinin ve MÖ 275-250 didrahmlerinin erken örneklerini hatırlattığını EY darplarındaki güllerin ise MÖ 250-230 aralığına verilen serininkiler ile benzer olduğunu söylemektedir. MÖ 275-250 tarihli didrahmlerdeki isim+sembol kombinasyonlarından iki tanesinin MÖ 250-230 aralığına verilen seride de kullanıldığına dikkat çeken Ashton, bahsettiğimiz sikkelerin bu iki darp arasındaki kısa bir boşluğa ait olduklarını ve muhtemelen de MÖ 250-230 tarihli ilk didrahmler ile eş zamanlı darp edildiklerini düşünmektedir²⁶⁷.

²⁶⁵ Defineler ve içerikleri ile ilgili ayrıntılar için bkz. Ashton 1989, 7-12.

²⁶⁶ Ashton 2001, 87.

²⁶⁷ Ashton 1989, 12.

3.14. MÖ 250-230

Bir önceki seri didrahmiler ile aynı tip ön yüz betimine sahip olan yeni seri didrahmilerde, isim+sembol uygulamasının tekrar kullanılmaya başlandığı görülür. MÖ 275-250 tarihli didrahmilerde karşımıza çıkan eşleşmelerden sadece Agesidamos+yürüyen Artemis ve Erasikles+miğfer eşleşmesi bu yeni ışın taçlı seride tekrarlanmıştır. Ashton, ışısız örneklerinin 1966 Uşak ve 1991 Batı Türkiye definelerinde iyi bir kondisyona sahip şekilde bulunmalarına karşın ışınlı örneklerin bulunmayışının, bu sikkelerin definelerin kabul edilen gömü tarihlerinden kısa bir süre sonra darp edildiklerini göstermekte olduğunu belirtir. Bu eşleşmelere ek olarak Mnasimachos+Athena ve Timotheos+term eşleşmeleri de bu seride bulunmaktadır. Agesidamos ve Erasikles darplarının hem kendi aralarında hem de diğer iki darpla kalıp ilişkisi olduğunu söyleyen Ashton, tespit ettiği ön yüz kalıbı sayısına²⁶⁸ istinaden bu isimlerin, sikke darbıyla ilgili bir kaç on yıl görev yaptıkları sonucuna varmıştır. Bu dört isim, daha sonraki hiçbir gümüş ve bronz darpta görülmez. Sadece Agesidamos'un bir otonom altın staterde ve Mnasimachos'un da II. Philippos tipinde bir altın staterde ismi bulunmaktadır²⁶⁹. Arka yüzde nokta bordür uygulaması P-O harflerinin kullanıldığı ve artık standartlaşan betimleri çevreler.

No. 396

²⁶⁸ 860 sikke için 159 kalıp

²⁶⁹ Ashton 2001, 87.

3.15. MÖ 230-205

Sikke darbıyla ilgili uzun süre görev yaptığı anlaşılan yukarıdaki magistratların ardından bu görevi, yeni seri tetradrahmi²⁷⁰, didrahmi, drahmi ve hemidrahmilerin üzerinde isimleri bulunan dört yeni magistratın üstlendiği anlaşılmaktadır. Bu magistratlardan, Ameinias ve Eukrates'in isimleri bütün serilerde görülürken Aristokritos ve Tharsytas'ın isimleri sadece tetradrahmi ve didrahmilerde karşımıza çıkar. Beşinci bir isim ise, sadece iki tetradrahmide karşımıza çıkan Akesis'dir. Bahsedilmesi gereken diğer bir magistrat da Anaxandros'dur. Ashton, Akesis ile Anaxandros'un, didrahmi ve hemidrahmi serilerindeki sikkelerinin ön yüz kalıplarını paylaştıklarını belirlemiştir. Bu serilere eşlik eden ve daha önceki serilerde kullanılan ön ve arka yüz kullanımlarına sahip diobolların da bu iki magistrata ait oldukları anlaşılmaktadır. Zira didrahmilerde magistratların isimlerine eşlik eden lir ve oval kalkan sembolleri diobollarda da vardır. Ashton, 1986 yılında açığa çıkan bir definedeki, dört magistrata ait tetradrahmi ve didrahmilerin ve de Akesis ile Anaxandros'a ait didrahmilerin iyi kondisyonlarından yola çıkarak Akesis'in daha sonradan bu dört isme eklenmiş olabileceği ya da birinin yerine geçmiş olabileceğini yazmıştır²⁷¹.

Tetradrahmi
No. 388

Didrahmi
No. 389

²⁷⁰ Ashton, uzun bir aradan sonra tekrar darp edilen yüksek sayıdaki tetradrahminin, sadece 25 ön yüz kalıbı kullanılarak darp edildiğini ve kalıpların da iyice aşınana kadar kullanıldıklarını tespit etmiştir. Ashton'a göre bunun nedeni, 228/7'de yaşanan büyük deprem felaketidir, Ashton 2001, 93.

²⁷¹ Ashton 2001, 87-88.

Diobol
No. 873

	TETRADRAHMİ	DİDRAHMİ	DRAHMİ	HEMİDRAHMİ
Ameinias	Pruva	Pupa	Trident	Term
Aristokritos	Aphlaston	Aphlaston		
Eukrates	Şimşek	Çıpa	Tripod	Çapa
Tharsytas	Kartal	Kartal		
Akesis	Yunus	Apollon ve Lir		Yunus/Lir/Lamba
Anaxandros		Oval Kalkan		Trident

Tablo 1: Magistrat İsmi/Sembol Eşleşmeleri (MÖ 230-205)

Tertadrahmilerin ve didrahmilerin ön yüzlerinde bulunan ışın taçlı Helios betimi ve arka yüzlerindeki nokta bordür uygulaması drahmi ve hemidrahmilerde yoktur. Sikkelerin arka yüzlerinde P-O harflerinin dışında POΔION lejanti da görülür.

Drahmi
No. 402

Hemidrahmi
No. 858

Özel bir seri bronz sikke de bu dönem darp edilmiştir. Ashton'ın, III. Ptolemaios'un 228/7'deki depremden sonra adaya yaptığı büyük yardımları yansıttığını düşündüğü²⁷² sikkelerin ön yüzlerinde profilden Zeus başı, arka yüzlerinde ise gül ile birlikte kontrol harfi, monogram ya da kontrol harfi+monogram olan tetrakhalkoi sikkelere, ön yüzünde örtülü Berenike başı olan dikhalkoi sikkeler eşlik etmektedir. Berenike sikkelerinin bir kısmın arka yüzünde gül ve EP, TE ya da ΦI harfleri

²⁷² Ashton 2001, 93.

bulunurken, bir kısmında ise gemi pruvası ve lotus görülür²⁷³. Sikkelerin tamamında P-O harfleri bulunmaktadır.

No. 1256

No. 854

Ashton, Ameinias ve Eukrates'in, drahmi ve hemidrahmilerin ağırlıklarını azalttıklarını (sırasıyla; 3,3gr'dan 2,8gr'a, 1,6gr'dan 1,3gr'a) ve düzenlemenin de plinthophorik sisteme geçilinceye kadar devam ettiğini belirtir. Tetrادrahmi ve didrahmiler ise bir değişikliğe uğramamıştır.

3.16. MÖ 205-190

Bu döneme tarihlenen sikkelerin neredeyse tamamında magistrat isimleri bulunmaktadır. Tetrادrahmi, didrahmi, drahmi, hemidrahmi ve Aleksandros sikkelerinde görülen 32 magistrat ismine, farklı serilerde (Aleksandros sikkeleri hariç) 43 sembol eşlik etmektedir.

Kadın Kült Figürü	Teisylos
Asklepios	Stasion
Omphalos Üzerinde Yılan	Stasion
Kelebek	Ainetor
Şimşek	Aristoboulos
Pilos Üzerinde Yıldız	Onasandros
Kupa	Aetion
Kanca	Damatris - Gorgos
Yıldız	Agemahos - Diophanes - Agesidamos
Denizati	Gorgos
Petasos	Peisikrates
Kornikopia	Theudotos - Ktakion

²⁷³ Ashton 2001, 91, 107.

Hurma Dalı	Teisylos
Kült Heykeli	Aristakos
Kılıfında Yay ve Sopa	Stasion - Gorgos
Bal Arısı	Ainetor
Buğday Koçanı	Aristoboulos
Çelenk	Ayemahos
Yuvarlatılmış Thyrsos	Aetion
Ok Ucu	Damatris
Kartal	Onasandros
Yılan	Xenokratis - Teisylos
Aphlaston	Ainetor - Antigenes
Kılıfında Yay	Ainetor - Gorgos
Kadüseus	Aristakos
Sarmaşık Yaprağı	Aristoboulos
Kılıfında Yay ve Tripod	Gorgos
Griffinin Ön Kısmı	Gorgos
Yıldız Beşgen	Damokrines
Kask	Damokrines
Athena Promakhos	Peisikrates
Kesişen Yay ve Sopa	Stasion
Kanatlı Şimşek	Stasion
Sopa	Teisylos
Trident	Teisylos - Anaxidotos
Mızrak Ucu	Gorgos - Peisikrates
Amphora	Anaxidikos
Tripod	Philokrates
İsis Tacı	Athanodoros

Tablo 2: Magistrat İsmi/Sembol Eşleşmeleri (MÖ 205-190)

Rhodos ağırlık sisteminde darp edilmiş son tetradrahmi²⁷⁴ ve didrahmi serilerinin ön yüzlerinde bitkin görünümlü Helios portresi, arka yüzlerinde ise belirgin şekilde kavisli hatlara sahip gül betimi bulunmaktadır²⁷⁵. Her iki seride de Helios ışın taçlıdır ve hafifçe yana dönmüştür. Arka yüzde ise nokta bordür kullanımı vardır. İki seride de P-O harflerinin kullanıldığı, bazı didrahmilerde ise POΔION lejantının bulunduğu görülür. Drahmi ve hemidrahmi serilerinde ise Helios ışın taçsız olarak karşımıza çıkar. Her iki seride sadece P-O harfleri kullanılırken, nokta bordür

²⁷⁴ Ashton'a göre bu seri MÖ 198/7'de yaşanan depremle ilişkilidir, Ashton 2001, 93.

²⁷⁵ Ashton 2001, 89.

kullanılmamıştır. Bilindik formlarında olan diobollarda ise yılan, yıldız, üzüm, meşale, çift yüzlü balta sembolleri kullanılmıştır.

Tetradrachmi
No. 391

Didrachmi
No. 855

Drahmi
No. 863

Hemidrahmi
No. 862

Diobol
No. 406

Gorgos / Peisikrates (didrachmi, drahmi, hemidrahmi), Ainetor (didrachmi, drahmi), Stasion (tetradrachmi, didrachmi, drahmi), Theudotos (didrachmi), Aristakos / Teisylos / Damokrines / Diophanes / Aristoboulos (drahmi), Antigenes / Anaxidikos / Philokrates / Anaxidotos / Athanodoros / Agesidamos (hemidrahmi) sikkeleri özelinde tetradrachmi ve didrahmiler nadirken, özellikle Gorgos, Ainetor ve Stasion'un drahmileri ile Gorgos ve Peisikrates'in hemidrahmileri yaygın olarak görülür. Gorgos, Peisikrates, Ainetor, Aristakos ve Stasion'un drahmileri ile Gorgos, Peisikrates, Antigenes, Anaxidikos, Philokrates, Anaxidotos, Athanodoros ve Agesidamos'un hemidrahmileri arasında kalıp ilişkisi olduğu ve birçoğunun aynı anda darp edildiği anlaşılmaktadır. Stasion, Ainetor, Aetion, Agemachos, Damatrios, Onasandros ve Xenokrates'in

tetradrahmileri ve didrahmileri ise eş zamanlı ya da çok yakın zamanlı darp edilmişlerdir. Ayrıca Agemachos ve Damatrios isimlerinin Aleksandros sikkelerinde de tekrar edildikleri görülür²⁷⁶.

Posthumus Aleksandros sikkeleri, Aleksandros hayattayken darp edilmiş sikkeler gibi geniş bir coğrafyada 250 yıl kadar daha darp edilmiştir²⁷⁷. Rhodos darphanesinin Attik sistemde darp ettiği bu tetradrahmilerin üzerinde, yukarıda adı geçen Ainetor, Stasion, Aristoboulos, Teisylos, Diophanes ve Damokrines'e ek olarak 7 magistratın daha ismine rastlanmaktadır²⁷⁸. Sikkelerin çoğu MÖ 202-190 aralığına tarihlendirilmektedir. Altı adet monogramlı sikkeden, Ameinias ve Eukrates olarak anlaşılan monogramlara sahip olanlar birkaç yıl önce darp edilmişlerdir²⁷⁹. Diğer monogramlar ise Ainetor, Stasion, Aristoboulos ve Teisylos isimlerine aittir. Ashton, Ainetor ve Aristoboulos olarak çözümlenen monogramlı sikkelerin, isimlerin tam olarak verildiği sikkeler ile kalıp ilişkisine sahip olduklarını belirlemiştir. Ayrıca Ashton bu sikkelerin, MÖ 228/7 depreminin ardından kentin inşası için gerekli malzemelerin ada dışından kolaylıkla alınması için Attik sistemde darp edilmiş olabileceklerini düşünmektedir²⁸⁰. Ön yüzlerinde aslan postlu sağa dönük Herakles başı, arka yüzlerinde ise sola doğru oturur vaziyette Zeus betimi bulunmaktadır. Zeus'un öne doğru uzattığı sağ kolunda bir kartal, sol elinde ise yere dayamakta olduğu asası vardır. Her iki yüzdeki betimler nokta bordür ile çevrelenmiştir. Zeus'un asası ile ayırdığı alanda, yukarıdan aşağıya doğru yatay harflerle ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ lejantı bulunmaktadır. Magistrat isimleri ağırlıklı olarak Zeus'un kartalı tuttuğu kolunun altında, isim yerine kullanılan monogramlar ise lejant ile simetri oluşturacak şekilde sikkenin diğer

²⁷⁶ Ashton 2001, 88.

²⁷⁷ Howgego, 2013, 71.

²⁷⁸ Tam liste için bkz Ashton 2001, 107.

²⁷⁹ Ashton 2001, 88.

²⁸⁰ Ashton-Kinns 2004, 93,96.

tarafında ama yine Zeus'un kolunun altında yer almaktadır. Kentin simgesi olan gül, tanrının dizlerinin önündeyken P-O harfleri ise Zeus'un tahtının altında bulunmaktadır.

No.1766

No. 1761

3.17. MÖ Geç 3. Yüzyıl

Bu dönemde farklı bir bronz seri yine khalkoi standardında karşımıza çıkar. Bazı büyük kataloglarda 4. yüzyıla tarihlenen bu sikkeleri; IGCH 1342=CH 2, CH 7 ve 1975/6 Rhodos definelerini inceleyerek değerlendiren Ashton, özellikle plinthophorikler ile beraber bulunmalarına dikkat çekerek, serinin 3. yüzyılın geç dönemlerine ait olduğunu ortaya koymuştur. Bu seride gül, hem ön hem de arka yüzde kullanılmıştır. H, Δ, I, Λ, T, E, Σ, Π kontrol harflerinin ve T-I ikili harflerin, bazı sikkelerde her iki tarafta da kullanıldığı görülmektedir²⁸¹. Kenti simgeleyen P-O harfleri ise yine arka yüzde yer almaktadır.

No. 1248

3.18. MÖ (190) 188-84 Plinthophorik Seriler

Plinthophorik sistemdeki bu serilerin ortaya çıkışı, Rhodos'da parasal sistemde değişiklikler yapıldığını ve Rhodian ağırlık sisteminin terk edildiğini göstermektedir.

²⁸¹ Ashton 2001, 91, 110.

Bu geçiş, muhtemelen 190'lar civarında ya da 180'lerin başında ve belki de 188 Apamea antlaşmasından sonra Rhodos'un Karia ve Lykia'yı almasının bir sonucu olarak gerçekleşmiştir²⁸². Bu tarih, hem Aleksandros sikkelerinde hem de bir önceki serilerde görülen magistrat isimlerinin, erken plinthophorik darplarında da tekrarlanıyor olmasıyla örtüşür. Ayrıca, Ksanthos'taki Letoon'da bulunmuş olan ve Tlos ile Oinoanda'daki Termessians arasındaki sınır anlaşmazlığına ilişkin anlaşmayı gösteren bir yazıt yeni sistemin başlangıç tarihini başka bir açıdan doğrulamaktadır. İki farklı görüş tarafından farklı tarihlere, 166-163 arasına ve 155/154'e, verilen ve 34 yıl önceki bir anlaşmayı aktaran yazıtta, ödenmesi gereken tazminat miktarı "yeni Rhodian plinthophoric parası" olarak adlandırılmıştır. Ashton makalesinde, "yeni" kelimesinden yola çıkarak plinthophorik darpların olası başlangıç tarihini tartışır ve 190-188 aralığını işaret eder²⁸³. Ashton'nın, Rhodos plinthophorikleri ile ilgili diğer bir görüşü ise Atina darbu olan kistophorik sikkelerle alakalıdır. Her iki serisinde aynı ağırlıkta olduğuna ve olası ilk darplarında yaklaşık aynı zaman dilimi içerisinde olduğuna dikkat çeken Ashton, V. Phillpos ve III. Antiokhos'a karşı mücadele eden müttefiklerin aynı zamanda, farklı tasarıma sahip seriler darp etmelerinin tesadüf ile açıklanamayacağı düşüncesindedir²⁸⁴.

Rhodos darphanesi bu yeni Plinthophorik sistemde gümüş olarak; drahmi, hemidrahmi ve diobol darp etmiştir. Ayrıca bu seri içerisinde değerlendirilen altın ve bronz darplar da vardır. Bir önceki seri drahmelerinin ortalama ağırlıklarına kıyasla, bu yeni sistemde bir yükseliş varmış gibi görülebilir. Ancak Rhodos sisteminde darp edilmiş ilk serilerin ortalama ağırlıklarına bakılacak olursa (tetradrahmi 13,6gr, didrahmi 6,8gr ve drahmi 3,4gr) bir azalmanın olduğu anlaşılır ve görünüme göre plinthophorikler bu nadir son serileri dolaşımdan uzaklaştırmıştır. H.A.Troxell, A-D

²⁸² Ashton 1994, 57-58.

²⁸³ Ashton 2005, 85-88.

²⁸⁴ Ashton 2001, 94.

gruplarından sınırlı sayıda drahmiyi incelemiş ve sikkelerin yaklaşık olarak 3gr'lık bir standartta olduğunu yazmıştır. Jenkins, daha fazla sikke üzerinde yaptığı çalışma ile standardı 2,85-2,90gr olarak ortaya koymuştur. Ashton ise, neredeyse bütün seriyi inceleyerek bir karşılaştırma yapmış ve Troxell'in yaklaşık standardının daha doğru olduğunu görmüştür²⁸⁵.

Yeni sistemde drahmi ve diobolların ön yüzlerinde profilden verilmiş olan ışın taçlı Helios, hemidrahmilerde ise hafifçe yana dönmüş şekilde karşımıza çıkar. Ama bu sistemin asıl dikkat çeken özelliği, drahmi ve hemidrahmilerde, arka yüzde bulunan betimleri ve lejantları içine alan düzgün ve belirgin kare çukurdur²⁸⁶. Diobolların²⁸⁷ da arka yüzlerinde değişikliğe gidilmiş ve ikili tomurcukların yerini nokta bordür içindeki standart forma sahip gül almıştır. Bütün drahmi ve hemidrahmi serilerinin arka yüzlerinde, gülün hemen üzerinde bir magistrat ismi bulunmaktadır ve olası eş anlamlılar hariç 71 isim tespit edilmiştir²⁸⁸. Üç serideki bütün sikkelerin arka yüzlerinde P-O harfleri, sembol ve gül tomurcuğu güle eşlik etmektedir. 1/4 stater darplarının ön yüzlerinde profilden ışın taçlı Helios başı ve arka yüzlerinde nokta bordür içinde gül, isim, sembol ve P-O harfleri görülürken, daha ağır altın darpların ön ve arka yüzlerinin hemidrahmilerinkiler ile aynı oldukları görülür. Bronz sikkelerin²⁸⁹ ise ön yüzlerinde profilden Zeus başı ve arka yüzlerinde Güneş diski altında gül ve ona eşlik eden sembol ile P-O harfleri bulunmaktadır.

Drahmi
No. 168

Hemidrahmi
No. 189

²⁸⁵ Ashton 1994, 58-59. Yapılan karşılaştırmalı tablo aynı kaynak içinde yer almaktadır.

²⁸⁶ Ashton 2001, 89.

²⁸⁷ MÖ 185-150

²⁸⁸ Ashton 2009, 40.

²⁸⁹ MÖ 190-85

Diobol
No.901

Bronz
No. 408

Stater
No. 197

Hemistater
No. 1945

1/3 Stater
No. 1970

1/4 Stater
No. 1259

Rhodes Plinthophorikleri (drahmi, hemidrahmi ve altın sikkeler dâhilinde) beş gruba ayrılır: 188-170 Grup A, 170-150 Grup B, 150-125 Grup C, 125-88 Grup D ve 88-84 Grup E. Son grup hariç, plinthophorik serilerin genel formu Marmaris Defnesi (IGCH 1355) ile belirlenmiş ve 1971 (Coin Hoards I,90), 1973 A (Coin Hoards I,85), 1973 B (Coin Hoards I,91), Rhodes (IGCH 1320: ANS) ve Naxos (IGCH 255) defneleriyle teyit edilerek genişletilmiştir. G. K. Jenkins 1989 yılına ait çalışmasında, grupları aşağıdaki tablo ile özetlemiş ve çalışmasının devamında da bu özetin ayrıntılı tablolarına yer vermiştir²⁹⁰.

	DARP	İSİM	SEMBOL	ÖRNEK SAYISI	ÖNYÜZ KALIBI
Grup A	28	26	28		476 235
Grup B	27	12	24	172 Drahmi	85
				216 Hemidrahmi	114
	28	8	27		86 42

²⁹⁰ Jenkins 1989, 102; ayrıntılı tablolar 106-114.

Grup C					
Grup D	156	28	51	59 Drahmî	41
				489 Hemidrahmî	239
				(altın darpları dâhil)	
Grup E	12	12	8		85 73

Tablo 3: G. K. Jenkins'e Ait Tablo

A grubu, aralarında kalıp ilişkisi olduğu anlaşılan drahmilerden oluşmaktadır ve sikkelerde görülen her bir magistrat ismine bir sembol (Ainetor ve Stasion isimlerine farklı darplarda iki farklı sembol) eşlik etmektedir. Drahmî ve hemidrahmilerden oluşan B grubunu sikkelerde kullanılan sembollere bakarak A grubundan ayırmak zordur. A grubundaki 7 isim+sembol eşleşmesinin B grubunda da tekrar ediyor olması, iki grubun eş zamanlı darplar olduklarını akla getirmektedir. Jenkins, sikkelerin benzer olduklarını kabul eder ancak stil farklılıklarına ve kalıp ilişkilerine²⁹¹ dikkat çekerek A ve B grubu ayrımını yapar. C grubu ise Jenkins'in ifadesiyle B grubundan türemiş drahmilerden oluşmaktadır. Seri içerisindeki en kalabalık grup olan D grubunda hemidrahmilerin çoğu dikkat çekicidir. Ayrıca grup içerisinde altın sikkeler de yer almaktadır. Jenkins, D grubundaki bazı sikkelerin ön yüzlerindeki Helios başının kendisine VI. Mithridates'i anımsattığını belirtir ve H. A. Troxell'in²⁹², Mithridatik stile uygun bu sikkeleri E grubu olarak önerdiğine değinir²⁹³. Troxell, bu sikkelerin, farklı ağırlıklardaki özensiz görünümüne istinaden, I. Mithridates Savaşı'nın yarattığı kriz döneminde aceleci bir şekilde darp edilmiş olabileceklerini ileri sürmüştür²⁹⁴. Ağırlıklı olarak drahmilerden oluşan bu grupta sadece iki isme ait hemidrahmiler bulunmaktadır.

Jenkins göre, belli bir sembole sahip bir magistrat ismi bir görev ya da sorumluluk belirtmektedir ve başka bir sembolle aynı isim kullanıldığında aynı kişinin

²⁹¹ Seri içerisindeki kalıp ilişkileri için bkz. Jenkins 1989, 106-111.

²⁹² H. A. Troxell, *Coinage Of The Lycian League* (ANSNM, 162) NY 1982.

²⁹³ Jenkins 1989, 102-105.

²⁹⁴ Ashton 2001a, 63.

(ya da aynı isimdeki başka birisinin) farklı bir görev ya da sorumluluğunu belirtiyor olmalıdır. Jenkins, bu bakış açısıyla aynı sembolün nadiren farklı isimler ile beraber kullanıldığı A, B ve C gruplarının anlaşılabilceğini ancak D grubundaki yoğunluğun izahının güç olduğunu belirtir. Çok fazla sembolün birden fazla isim ile kullanıldığı D grubundaki magistratlar için açıklaması ise onların tamiai olmuş olabilecekleri şeklindedir. Rhodos yasalarına göre her altı aylık dönem için 7 kişinin memur seçildiğini belirten Jenkins, yaptığı hesaplama ile isim+sembol eşleşmelerinin 20-30 yıllık bir süreyi tamamlayabileceğini ortaya koymuştur²⁹⁵. Bu süre grubun tarih aralığı ile örtüşmektedir. Semboller ve isimler sadece gruplar için değil, serinin önceki ve sonraki seriler ile kronolojik bir bütünlük oluşturmasında da yardımcı olmuştur. Kalıp ilişkileri ile paralel bir şekilde değerlendirilmeleri, ilk kez ya da son kez kullanılmış olmaları tarihlendirme için önemli ipuçları olarak görülmüştür.

	A	B	C	D	E
Harpa	Eymenes			Antaios Antiyenis Damas Diognitos Melantas	
Üzüm Salkımı	Aetion	Dexagoras		Timokratis Andronikos Melantas	
Fulmen	Minodoros	Trasimemis		Timokratis Antaios Damas	
Kornikopia	Aristokritos			Poliaratos Goryas Damas	
Kelebek	Onasandros			Daos	
Lir	Xenokrtis				

²⁹⁵ Jenkins 1989, 103-104.

Meşale	Ainitop	Trasimenis	Damokrtis	Arhinos Daos Diognitos Melantas
Aphlaston	Agemahos	Artemon		Mais Teidosios Aleksandros Antaios Antigenis Arkinos Melantas Menesteis Damas Daos Diosnitos Timokratis
Yıldız	Stasion	Xenofantos	Trasimenis	Nikagoras Antaios Apollonios Arhinos Asklapidas Damas Daos Diognitos Dropatis Mais Menesteis Timokratis
Sopa	Aristoboulos	Artemon		Minodoros Antaios Goryas Mais
Yunus	Damatris			Antaios Attalos Diogenis Menesteis
Çapa	Ainitop			
Pilos	Stasion	Anakidotos		Antipatros Damas Daos Einikos Peritas
Trident	Agatarhos	Dexikratis		Damas Diognitos
Omphalos				
Üzerinde				
Yılan	Anakidotos	Anakidotos		Antaios Iragoras

				Antiyenis Damas Diognitos Poliaratos Daos Diognitos	
Helmet	Agisidamos	Agisidamos			
Pruva	Antiyenis				
Kanca	Anakxidikos	Artemon			
Koç Başı - Kadüseus	Xenofantos	Xenofantos			
				Antaios Antipatros Apollonios Aristoboylos Arhinos Diognitos Melantas Timaipos Timokratis Mais	Eifanis Inon Trasimidis Mais
İsis Tacı	Artemon	Artemon Dexikratis			
Bukranium	Filokratis				
Kanat	Atanodoros	Atanodoros	Halinos		
Baykuş	Aristomenis				Fylostratos
Kartal	Lovios			Timokratis	
Kıymda Yay	Dexagoras	Dexagoras			
				Antaios Antiyenis Aristovilos Teidosios Ierax Timokratis	Kallyxinos
Kadüseus	Dexikratis	Dexikratis Atanodoros	Dexikratis		
Yılan	Adrastos			Antiyenis Timokratis	
Thyrsos	Peisistiratos	Mnimon	Dexikratis	Diognitos	
Skyphos		Mnimon		Melantas	
Kornokopia		Mnimon Dionisios			
				Antaios Antigenes Apollonios Gorgias Damas Diogenis Melantas Menesteis Timokratis	
Güneş		Trasimenis			
Yaban Arısı		Damas			
Mızrak Ucu		Artemon	Atanodoros		

Akrostolion	Damatrios		
			Antaios
			Antipotros
			Asklapidas
			Daos
			Diognitos
			Marion
			Melantas
Mısır Koçanı (Buğday Başağı)			Nikitoros
			Timokratis
Ei	Dexikratis	Dexikratis	Filon
Böcek		Trasimenis	Lysimahos
			Apollonios
			Damas
Kalkan		Artemon	Menesteis
		Halinos	Daos
Çelenk		Artemon	Melantas
Helios Heykeli		Halinos	
Sistrum		Artemon	
Athena Başı		Timostratos	
Hilal		Artemon	
Obelisk		Dexikratis	
			Antaios
			Arhinos
			Asklapidas
			Goryas
Hurma Dalı		Trasimenis	Malantas
Vazo		Artemon	
Tokmak		Atanodoros	Antaios
Savaş Baltası (Çift Taraflı Balta)			Daos
Tripod		Artemon	Poliaratos
Kartal Başı		Trasimenis	Antaios
Herm		Timostratos	
Fare		Timostratos	
Katır (?) Başı		Timostratos	
Horoz		Trasimenis	
Sunak			Diogitos
Amphora			Antaios
			Antaios
Ok Ucu			Poliaratos
Aryballos			Melantas
Bal Arası			Antaios
			Antaios
Bitki-Ağaç Dalı			Melantas
Ağustosböceği			Antaios

Çoban Asası (Ucu Kıvrık Asa)	Attalos	
Çekirge	Damas	
Çekiç (?)	Mais	
Baş	Melantas	
Helmetli Baş	Nikitoros	
Kantharos	Melantas	
Aslan Başı	Melantas	
Nike	Andronikos	
Güvercin	Diognitos	
Bitki (El?)	Apollonios	
	Damas	
	Apollonios	
Haşhaş	Nikitoros	
Koç Başı	Peritas	
	Timokratis	
	Arhinos	
Heykel	Damas	
Elde Mısır Koçanı (Buğday Başağı)	Melantas	Nykiforas
Belirsiz Sembol	Trasimenis	
	Melantas	

Tablo 4: Gruplara Göre İsim/Sembol Eşleşmeleri

3.19. MÖ 88-85 Büyük Bronz Seri

Ön yüzlerinde profilden ışın taçlı Helios başı, arka yüzlerinde ise nokta bordür içindeki güle eşlik eden tomurcuk ya da dal ile birlikte semboller ve P-O harfleri bulunan bu sikkeler alışıla gelmiş bronz darplardan farklıdır. Şimdiye kadar kullanımda olan bronz sikkeler yaklaşık olarak 10-12mm ve 1,5gr iken bu serideki sikkeler yaklaşık olarak 28mm ve 16-18gr'dır. Sikkelerin sıra dışı büyüklükleri, özel bir nedenden dolayı darp edildiklerini akla getir ki Ashton için bu durum VI. Mithridates'in MÖ 88 yılındaki Rhodos kuşatmasıdır. Askeri harcamaların Rhodosluları bronz sikke darp etmeye zorunlu kılan bir gümüş kıtlığına neden olduğunun varsayılabileceğini belirten Ashton, aynı dönemde Smyrna ve Maiandros üzerindeki Magnesia gibi bazı

kentlerin de büyük bronz sikkeler darp ettiklerini belirtir. Alışılmışın dışındaki bu seriler muhtemelen Mithridates'in birlikleri tarafından bölgeye getirilen ağır bronz sikkeler örnek alınarak darp edilmişlerdir²⁹⁶.

No. 909

Sikkelerle ilgili bir diğer önemli noktada Helios betiminin, Mithridates sikkelerindeki bazı portrelere olan benzerliğidir. Bu durum akla yukarıda bahsedilen E grubu plinthophorikleri getirmektedir. E grubu sikkelerinde kullanılan sembollerin birçoğunun bu sikkelerde de kullanılmış olması iki serinin çağdaşlığını desteklemektedir. Ashton, Mitridatik sikkelerin mi Rhodos sikkelerinden yoksa Rhodos sikkelerinin mi Mithridatik sikkelerden esinlenilerek darp edildiğinin belirlenemeyeceğini ve bu nedenle betimlerin veriliş tarzının dönemin modası olarak kabul edilmesinin doğru olacağını söyler²⁹⁷.

Seriye ilişkin değinilmesi gereken diğer husus da, gülün iki yanında kullanılan sembollerdir. Serideki sikkelerde toplam 18 farklı sembol kullanılmıştır. Ashton serinin hurma dalı, kanatlı kadüseus, şimşek, kanca ve thymiaterion olmak üzere beş ana darba, bunlara eşlik eden sembollerle de alt darplara ayrıldığını belirtir. Ayrıca Ashton, baskın beş sembolün kalıp bağlantılı olmadığını ancak alt darpların sıklıkla ön yüz kalıplarını paylaştıklarını da belirlemiştir²⁹⁸.

²⁹⁶ Ashton 2001a, 62-65.

²⁹⁷ Ashton 2001a, 62.

²⁹⁸ Ashyon 2001a, 60.

SAĞ	SOL
Akrostolia	Hurma Dalı
Kanatlı Kadüseus	Hurma Dalı
Patera Üzerinde Yılan	Kanatlı Kadüseus
Aphlaston	Kanatlı Kadüseus
Ayakta Nike (sağa)	Kanatlı Kadüseus
Kartal	Kanatlı Kadüseus
Kornikopia	Kanatlı Kadüseus
İsis Tacı	Kanatlı Kadüseus
İsis Tacı	Şimşek
Şimşek	İsis Tacı
Kask	Şimşek
Mısır Koçanı	Şimşek
Şimşek	Situla
Şimşek	Hurma Dalı Üzerinde
Kanca	Baykuş
Kanca	Hurma Dalı Üzerinde
Kanca	Baykuş
Kanca	Kült Heykeli
Kanca	Kornikopia
Kanca	Yunus Ve Trident
Kanca	Hurma Dalı
Thymiaterion	Sembolsüz

Tablo 5: Sembol Yönleri (MÖ 88-85)

Ashton, sembollerin ne amaçla kullanıldığını da tartışmıştır: İsis tacı, daha önceki serilerde de kullanılmıştır ancak İsis kültüyle ilgili olan situla Rhodos sikkelerinde ilk kez karşımıza çıkar. Rhodos sikkelerinde daha önce de kullanılmış sıradan semboller gibi gözükken kornikopia, mısır koçanı, hurma dalı ve yılan aynı zamanda İsis'i de işaret etmektedir. Özellikle taç ve situla, kuşatma sırasında çöken sambukkayı akla getirmektedir²⁹⁹. Aynı şekilde daha önceki serilerde de kullanılmış olan kartal ve şimşek sembolleri, Mithridates'in başarısızlıklarından biri olan Zeus Atabyrios Tapınağı'na atıfta bulunuyor olabilir. Akrostolia ve aphlaston Rhodos'un denizdeki başarılarına, hurma dalı ve Nike sembolleri ise genel olarak zafere işaret ediyor olabilir³⁰⁰.

²⁹⁹ Sambuka saldırısı için seçilen yer İsis tapınağının karşısındır.

³⁰⁰ Ashton 2001a, 64.

3.20. MÖ 84-30 Plinthophorik Sonrası Gümüş Drahmi Serisi

Bu seri, arka yüzlerinde yukarıdan görülen tam açılmış gül betimine sahip sikkeleri ile kolayca ayırt edilebilir. Gülün bu farklı formuna bir ya da iki sembol, isim ve sembol ya da semboller veya sadece isim eşlik etmektedir. Sikkelerin tamamının arka yüzünde P-O harfleri ve nokta bordür uygulaması vardır. Ön yüzlerinde ise hafifçe yan dönmüş ışın taçlı Helios başı bulunmaktadır. Ashton ve Weiss'in inceledikleri 427 sikkede 120 ön yüz ve 343 arka yüz kalıbı ile 351 kalıp kombinasyonu ve bazı kalıp ilişkileri³⁰¹ tespit etmişlerdir. 134 tanesi isimsiz³⁰² olan sikkelerin geri kalanında, 43 magistratın ismi ve bunlara eşlik eden 23 sembol ya da sembol çifti bulunmaktadır.

No. 1982

Mısır Koçanı (Buğday Başağı)	Agathokles - Basileides - Philiskos - Kritokles - Aineas - Mnemon
Çelenk	Aineas - Arkhinomos - Heragoras - Onasandros - Leon - Philokrates
Çelenk ve Kornikopia	Leon - Nikagoras - Iason
Kornikopia	Iason - Euphranor - Nikagoras
Baykuş	Nikopion
Yuvarlatılmış Thyrsos	Andrias - Dionysios - Hermokrates
Şimşek	Aristeidas - Heliodoros - Melanippos
Sap Üzerinde İki Üzüm Salkımı	Menekrates
Aphlaston	Antileon - Aristomakhos - Athanagoras - Kleurodos Kleurodos

³⁰¹ Ayrıntılı tablo için bkz. Ashton-Weiss 1997, 22.

³⁰² 98 tanesinde buğday koçanı ve 36 tanesinde de buğday koçanı+hurma yaprağı kullanılmıştır.

Altar	
Aphlaston ve Altar	[...]oras
Tripod	Hekaton - Minoidos
Tripod ve Testi	Timoksenos
Aphlaston ve Haşhaş	Nikagoras
Buğday Koçanı ve Poppyhead	Euphranor - Aristoteles
Kanatlı Kadüseus	Euphranor - M[iki]on - Kharmios
Hurma Dalı ve Kanatlı Kadüseus	Epikrates
Petasos	Apollonidas
Petasos ve Kadüseus	Apollonidas
Mısır Koçanı (Buğday Başağı) ve Kanatlı Kadüseus	Epikrates
Akrostolia	Euphaniskos - Iatrokles - Phainilas
Yıldız	Sosigenes
Üç Yıldız	Leonidas - Timostratos - Zenon
Sembolsüz	Damagoras - Arkhinomos - Iason - Zenon

Tablo 6: İsim/Sembol Eşleşmeleri (MÖ 84-30)

Ashton ve Weiss, eldeki verilerle ispat edilemese de, aynı sembole sahip isimlerin bir kurulun (tamiai) üyeleri oldukları görüşünü paylaşmaktadırlar. Ayrıca sembol gruplarının kronolojik bir sıra takip ettiğini ve bazılarının da aynı anda darp edilmiş olabileceklerini belirtirler. Görünüşe göre, birkaç yıl boyunca görev yapan dört ya da daha fazla magistratdan oluşan kurullar, MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısında ve MÖ 2. yüzyılın başlarında darphane ile çalışmışlardır. Plinthophorik sikkelerin darp edildiği

dönemde ise farklı görevliler tarafından daha karmaşık ve hala tam olarak anlaşılammış eş zamanlı darplar yapılmıştır³⁰³.

Seri içindeki sikkelerin kronolojisini belirlemek için Ashton ve Weiss; isimlerin ve sembollerin önceki ve sonraki seride olup olmadığına, kalıp ilişkisine ve stil benzerliklerine, sikkelerin yıpranma durumuna ve içeriklerine bakarak sekiz defineyi incelemiştir. Seriyeye düzenli olarak yeni darpların eklendiğini ve bu nedenle kalıp bağlantılarının değişken olduğunu ve bazı sikkelerin kalıp bağlantısı ve benzerlikler nedeniyle aynı dönemde darp edildiklerini belirlemiştir³⁰⁴. Sikkelerde bir ya da iki sembolün kullanılmasının ve de harf formlarının büyük ya da küçük oluşunun kronolojik öneme sahip olup olmadığına şu an için bilinemeyeceğini belirten ikili, seriyeye genel olarak plinthophorik sonrası döneme tarihlenmiştir. Attik ağırlık biriminin kullanılmasının da özel bir nedeni olmadığı görüşünü paylaşan Ashton ve Weiss, bu serinin, aşağıda açıklanan ağır bronz darplar ile sonlandırıldığı düşüncesindedirler³⁰⁵.

3.21. MÖ Geç 1. Yüzyıl

Bu seri kendi içinde ağır ve hafif olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ağır bronzlar ortalama 35mm ve yaklaşık 15-25gr aralığındayken, hafif bronzlar ortalama 18mm ve yaklaşık 3-6gr aralığındadırlar. Ağır bronzların ön yüzlerinde hafifçe yan dönmüş ışın taçlı Helios başı, arka yüzlerindeyse meşe çelengi ile çevrelenmiş tam açılmış gül ve isim yer almaktadır. Hafif bronzların ön yüzlerin profilden ışın taçlı Helios başı, arka yüzlerinde ise nokta bordür içinde tam açılmış güle bazı sikkelerde isim veya isim+sembol eşlik ederken bazı sikkelerde sadece sembol eşlik etmektedir³⁰⁶. Ağır ya da hafif olması fark etmeksizin isim olan sikkelerde P-O harflerine, isim olmayan

³⁰³ Ashton-Weiss 1997, 22.

³⁰⁴ Ashton ve Weiss'in çalışması oldukça kapsamlıdır. İsimlerin ve sembollerin geçtiği farklı seriler, isim+sembol eşleşmelerinin kalıp bağlantıları, isimsiz darpların durumu ve stil özellikleri defineler özelinde ve genel olarak ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bu inceleme, tez çalışmamızla alakalı olmadığı için incelemenin detaylarına metin içinde yer verilmemiştir.

³⁰⁵ Ashton-Weiss 1997, 23-32.

³⁰⁶ Ashton-Weiss 1997, 33.

sikkelerde ise ΠΟΛΙΟΝ lejantına yer verilmiştir. Sikkeler üzerinde Zenon, Satyros, Sphairos, Epitykhes ve Sosthenes olmak üzere beş isim tespit edilmiştir. Zenon ismi sadece ağır bronzlarda, Epitykhes ismi ise sadece hafif bronzlarda görülür. Diğer isimler her iki grupta da temsil edilmektedirler.

Ağır Bronz
No. 423

Hafif Bronz
No. 918

Ashton, Satyros ve Sosthenes sikkeleri arasında kalıp ilişkisi olduğunu ve ayrıca Sphairos ve Epitykhes'in ortak sembolü olan kadüseus nedeniyle ilişkilendirilebileceğini söylemektedir³⁰⁷.

Ağır bronzların ön yüz betimleri ile bir önceki gümüş serinin ön yüz betimleri arasındaki benzerlik Ashton ve Weiss'in, ağır bronzların gümüş drahmilerin yerine geçmiş ve belki de drahmi gibi kabul edilmiş olabilecekleri ve eğer bu doğruysa hafif bronzların da obol olarak kabul görmüş olabilecekleri yorumunu yapmalarına neden olmuştur³⁰⁸. Ashton, seri ile ilgili bu görüşün kabul edilmesi halinde sikkelerin büyük çoğunluğunun hatta tümünün Augustus Dönemi'nden önceye tarihlenemeyeceğini belirtir³⁰⁹.

3.22. Roma İmparatorluk Dönemi

Bu döneme ait sikkeler, kalıp ilişkileri ile magistrat isimlerinin ve sembollerin kullanımının serilerin kronolojisini oluşturmada nasıl etkili olduklarını çok güzel bir

³⁰⁷ Ashton 1991, 75.

³⁰⁸ Ashton-Weiss 1997, 33.

³⁰⁹ Ashton 1991, 78.

şekilde göstermektedir. Özellikle dönemin başına ait sikkelerin belirlenmesinde bu hususlara fazlaca dikkat edilmiştir. Zira zamanla, imparatorluk dönemi sikkelerinin daha önceki Rhodos sikkelerinden farklılaştığı görülür. Aşağıda, Rhodos darphanesi tarafından üretilmiş olan Roma İmparatorluk Dönemi sikkeleri, bugüne kadar yapılmış çalışmalar ışığında kronolojik sırayla açıklanmıştır.

İmparatorluk dönemine ait muhtemel ilk darplar, yukarıda bahsettiğimiz hafif ve ağır bronzların karma formlarıdır. Hafif bronzların ölçülerine ve ön yüz betimine sahip olan sikkelerin arka yüzlerinde gül, semboller ve POΔION lejantı bulunmaktadır. Burada kullanılan gül betimi, önceki gül betimlerinden farklı olarak uzun bir sap kısmına sahiptir. Haşhaş tohumu ve mısır koçanı (buğday başağı) sembolleri, bu sap kısmının iki yanında yer almaktadır. Bu sikkelere form olarak benzeyen ancak ağır bronzların değerinde olan diğer bir grup sikke de dönemin ilk darpları olarak kabul edilmektedir. Bu gruba ait sikkelerin ön yüzlerinde profilden ışın taçlı Dionysos başı, arka yüzlerinde ise diğer grubun arka yüzüne ek olarak TAMIA TEIMOSTRATOS lejantı bulunmaktadır. Ashton ve Weiss, Teimostratos ismine sahip sikkelerin ilk darplardan biri olduğuna dair varsayımlarını üç ana maddede sıralamaktadırlar: Bu sikkeler, bir sonraki Dionysos/Nike darpları ile kalıp ilişkisine sahiptirler ve ayrıca CH2, 136 definesine ait 200'den fazla sikke incelendiğinde, diğer magistrat isimlerine sahip sikkelerin daha az yıpranmış olduğu görülür. Son olarak ise diğer magistratların aksine adının önünde EIII bulunmaz³¹⁰.

RPC I, 2747

(TAMIA)
RPC I, 2748

³¹⁰ Ashton-Weiss 1997, 33.

TAMIA ile birlikte sadece Teimostratos, Damaratos ve Antipatros isimleri kullanılmıştır³¹¹. Bu durumda Damaratos ve Antipatros'un sikkelerinin ilk darbu takip ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Teimostratos'a ait sikkelerinde olduğu bu yeni Dionysos betimli bronz darplarda iki önemli değişiklik vardır. İlki arka yüzde ayakta durur vaziyette karşımıza çıkan Nike betimidir. Magistrat isimlerinin yanı sıra ΠΟΔΙΟΝ lejantı ve çeşitli semboller tanrıçaya eşlik etmektedir. Diğer değişiklik ise, her iki yüzde de kullanılmaya başlanan nokta bordür uygulamasıdır. Ashton, bu uygulamanın tarihlendirme için bir kıstas olduğu görüşündedir³¹².

Daha önceki Rhodos sikkelerinde karşımıza çıkmayan Dionysos ve Nike betimleri, diğer magistratların sikkelerinde de görülmektedir. Ashton ve Weiss bu sikkeleri iki gruba ayırarak tarihlendirmişlerdir. Phainilas, Antigonos, Hierokles, Hypsikles, Apollonios ve Epikrates ilk grubu ve Zenodotos, Diodoros ve Eudoros ise ikinci grubu oluşturmaktadır. Zenodotos sikkeleri hariç diğer tüm sikkelerde Nike betimi pruva, küre, gül ya da heykel kaidesi üzerindedir. İlk grupta Nike'ye, ikili farklı eşleşme halinde hurma dalı, çelenk, aphiaston ve thyrsos sembolleri eşlik ederken ikinci gruptaki sikkelerde sadece hurma dalı ve çelenk ikilisi görülür. Ayrıca ikinci gruptaki Nike betimleri sadece küre üzerinde durmaktadır. Ashton ve Weiss'in tarihlemesindeki asıl kıstas ise Eudoros sikkelerinin arka yüzünde, Nike'nin ayaklarının yanında yer alan

³¹¹ Ashton-Weiss 1997, 35.

³¹² Ashton 1991, 74.

büyük güldür. Bu uygulama magistrat Chareinos'un sikkelerinde de görülür³¹³. Aynı betime sahip Nero Dönemi darpları bulunduğundan Ashton ve Weiss, bu sikkelerin Nero Dönemi'nden önceye ait olduklarını belirtmişlerdir³¹⁴. Ayrıca Ashton, Dionysos/Nike bronz serisinin Tiberius Dönemi'nden önce darp edilmiş olmasının pek mümkün olmadığı görüşündedir³¹⁵.

Ön yüzde imparator betimine sahip sikkeleri ele almadan önce, genel olarak MS 1. yüzyılın sonlarına tarihlenen sikkelerden bahsetmek gerekir³¹⁶. İncelenen 18 sikkenin tamamı bronzdur. Ortalama 16mm ve yaklaşık 1,5 ila 6gr arasında olan sikkelerin hem ön hem de arka yüzlerinde nokta bordür uygulaması vardır. Bir sikkenin iki yüzünde de POA lejantına bulunurken, diğer sikkelerin arka yüzlerinde POΔΙΩΝ ya da POΔΙΩN lejantının olduğu görülür.

Dionysos/Nike serisinin arkasından geldiğini varsayabileceğimiz 4 sikkenin ön yüzünde profilden verilmiş sarmaşık çelenkli Dionysos başı (bir örnekte büstü) ve omuz hizasına yerleştirilmiş thyrsos bulunur. Bir sikkede üzüm salkımı olmak üzere, diğer sikkelerin arka yüzlerinde ise bilindik gül betimi yer almaktadır. Geri kalan 14 sikkenin tamamının ön yüzünde profilden verilmiş ışın taçlı Helios başı ya da büstü karşımıza

³¹³ Ashton, bu sikkeler ile Nero Dönemi'ndeki aynı gül betimine sahip sikkelerin bağlantılı olduğunu belirtmektedir: Ashton 1991, 78.

³¹⁴ Ashton-Weiss 1997, 34-35.

³¹⁵ Ashton 1991, 78.

³¹⁶ Burada ele alınan, bahsi geçen zaman dilimine ait sikkeler ve imparator betimli sikkelere ait bilgiler <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk> sitesindeki sikkeler incelenerek ortaya konmuştur. Ön ve arka yüz betimlerinde görülen yön farkı bir tarihlendirme kriteri olarak yorumlanmamıştır. Ön yüz betimlerinin de baş ya da büst şeklinde verilmiş olması da ne tarihlendirme ne de arka yüz betimi konusunda fark yaratmamaktadır.

çıkar. Helios'a sadece iki örnekte, hilal ve yıldız sembolleri eşlik etmektedir. Bu sikkelerin arka yüzlerinde ise Nike, Hygieia, Asklepion, Herakles, Athena, Serapis ve Artemis olduğu düşünülen bir kadın figürü bulunmaktadır. Serapis betimi büst olarak verilmişken, diğerleri ayakta betimlenmişlerdir. POΔ lejantına sahip sikkenin arka yüzünde ise iki adet kornikopia vardır. Nike betimi bütün sikkelerde çelenk ve hurma dalı ile verilmiştir. Üç sikkede pruva üzerinde betimlenen tanrıça diğer bir örnekte ise kadirga üzerinde tasvir edilmiştir. Kadirga üzerinde tasvir edilen diğer kişi ise tanrıça Athena'dır. Şimşek fırlatırken görüldüğü bu sikkenin dışında, paterayı sunağa koyarken ve Athena Nikephoros olarak betimlendiği sikkelerde vardır. Asklepion, bulunduğu iki sikkede de yılan ve değnek ile betimlenmiştir. Kızı Hygieia ise pateradan yılan beslerken tasvir edilmiştir. Herakles, sopa ve aslan postuyla karşımıza çıkar.

RPC II, 1173

RPC II, 1179

RPC II, 1189

RPC II, 1185

RPC II, 1182

RPC II, 1183

RPC II, 1181

RPC II, 1180

Yukarıda bahsettiğimiz Nero Dönemi darpları, imparator betimine sahip en erken Rhodos sikkeleridir. Bu sikkelerin ön yüzlerinde profilden verilmiş ışın taçlı Nero başına ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΝΕΡΩΝ ΚΑΙΣΑΡ lejantı, arka yüzlerinde ise çelenk ve hurma dalı ile pruva üzerinde ayakta duran Nike ve önündeki büyük güle ΠΟΔΙΩΝ lejantı eşlik etmektedir.

RPC I, 2772

Domitianus Dönemi'ne ait biri gümüş olmak üzere 7 sikke incelenmiştir. Bütün sikkelerde imparator ön yüzde ışın taçlı olarak profilden betimlenmiştir ve sikkelerin hem ön hem de arka yüzlerinde nokta bordür uygulaması vardır. Gümüş sikkenin ön yüzünde [ΑΥΤ] ΚΑΙ ΔΟΜΙΤΙΑΝΟC CEB [] lejantı, arka yüzünde ise tam açılmış gül ve ΠΟΔΙΩΝ lejantı bulunmaktadır. Geri kalan bronz 6 sikke ortalama 35mm ve 20-25gr aralığındadır. Sikkelerin ön yüzlerinde ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΔΟΜΙΤΙΑΝΟC ΚΑΙCΑΡ ve arka yüzlerinde de ΔΟΜΙΤΙΑ CΕΒΑCΤΑ, ΠΟΔΙΩΝ lejantı bulunmaktadır. Bronz sikkelerin arka yüzlerinde ise pruva üzerinde ayakta duran Nike hurma dalıyla ve imparatorun isminin üzerine çelenk koyarken betimlenmiştir.

RPC II, 1189A

RPC II, 1191b

İncelenen bir gümüş 5 bronz sikke, imparator Nerva'ya aittir. İmparator bütün sikkelerinin ön yüzünde defne çelenkli olarak profilden betimlenmiştir. Gümüş sikke hariç diğer sikkelerde çift taraflı nokta bordür uygulaması vardır. Gümüş sikkenin ön yüzünde AYT KAI NEPBAC CEB lejantı ve arka yüzünde de ΠΟΔΙΩΝ lejantı ile çelenk taşıyan ayakta Nike betimi bulunmaktadır. Ortalama 34mm ve 18-21gr aralığında olan bronz sikkelerin ön yüzlerinde ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΚΑΙ CΑΡ CΕΒΑΚΤΟC ΝΕΡΟΥΑΚ lejantı, arka yüzlerinde ise ΠΟΔΙΩΝ ΔΙΔΡΑΧΜΟΝ lejantı vardır. Üç sikkenin arka yüzünde, ayakta duran ışın taçlı Helios ile el sıkışır vaziyette verilmiş ayakta bir kadın figürü (muhtemelen Rhodos) görülür. Diğer iki sikkenin arka yüzünde ise aynıymış gibi görünen iki betim Serapis ve Tykhe yer almaktadır. Her ikisinde ayakta, sol elinde asası ve sağ elinin üstünde kendisini taçlandıran Nike ile betimlenmiştir. Tykhe'nin başında sur tacı, Serapis'in başında ise modius bulunmaktadır.

RPC III, 2176

RPC III, 2179

(Tykhe)
RPC III, 2180

(Serapis)
RPC III, 2181

Ön yüzlerinde ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΚΑΙΣΑΡΑ ΝΕΡΟΥΑΝ ΤΡΑΙΑΝΟΝ ve arka yüzlerinde ΡΟΔΙΩΝ ΔΙΔΡΑΧΜΟΝ lejantı bulunan iki adet bronz sikke İmparator Traianus'a aittir. Sikkeler ortalama olarak 33mm ve 21gr'dır. Her iki yüzünde de nokta bordür uygulamasının bulunduğu sikkelerin ön yüzlerinde imparatorun defne çelenkli başı yer almaktadır. Bir sikkenin arka yüzünde himation giymiş, bir eliyle thyrsusa dayanmış diğeriyle bir panteri okşayan Dionysos betimlenmiştir. Diğerinde ise çıplak vaziyette, bir ayağını pruvanın üzerine koymuş tridentine dayanmış şekilde Poseidon betimlenmiştir.

Nerva ve Traianus dönemlerine ait ancak imparator portresine sahip olmayan 5 bronz sikke de incelenen sikkeler arasındadır. Sikkelerden üç tanesi yaklaşık 33mm ve 19-21gr aralığındayken, iki tanesi 17mm ve ortalama 2,5gr'dır. Ağır olan sikkelerin iki tanesinin ön yüzünde ΡΟΔΙΟΙ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΚΕΒΑΚΤΩΝ lejantı, arka yüzünde ise ΔΙΔΡΑΧΜΟΝ lejantı bulunmaktadır. Sikkelerden birinin ön yüzünde sur taçlı Thyke büstü, diğerindeyse ışın taçlı Helios başı betimlenmiştir. Her iki betimde profilden verilmiştir. İki sikkenin de arka yüzünde ganimetleri taçlandıran ayakta bir figür bulunmaktadır. Bu figür, Thykhe'li sikkede ışın taçlı Helios ve diğerindeyse Nike'dir. Üçüncü ağır sikkenin ön yüzünde ise profilden ışın taçlı Helios başı, arka yüzünde ise bir kaide üzerinde duran ve Nike tarafından taçlandırılan bir kadın figürü görülmektedir. Hafif olan iki sikkenin ön yüzlerinde profilden verilmiş ışın taçlı Helios büstü ve arka yüzlerinde ise khiton giymiş, thymiaterion yanında ayakta duran bir kadın figürü vardır.

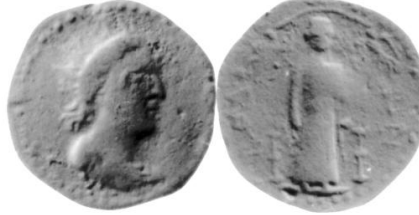
Bir sikkede bu figüre Nike eşlik eder. Her iki sikkenin de arka yüzünde ΠΟΔΙΩΝ lejantı vardır. Bütün sikkelerde hem ön hem de arka yüzde nokta bordür uygulaması görülür.

RPC III, 2185

RPC III, 2187

RPC III, 2188

Ön yüzünde profilden verilmiş ışın taçlı Helios büstüne ve arka yüzünde de yine profilden verilmiş modiuslu Serapis büstüne sahip iki bronz sikke 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir. Sikkelerin birinin iki yüzünde de ΠΟΔΙΩΝ lejantı bulunur. Diğer sikkenin ise arka yüzünde ΠΟΔΙΩΝ lejantı, ön yüzünde de Helios'un önünde yıldız sembolü vardır. İki sikkede 18mm ve yaklaşık 3,5gr'dır.

RPC III, 2190

Antoninus Pius, Marcus Aurelius ve Commodus'a ait birer sikke de incelenen sikkeler arasındadır. Antoninus Pius'a ait sikkenin ön yüzünde ΚΑΙCΑΡ ΑΝΤΩΝΙΝΟC lejantı, arka yüzünde ise ΠΟΔΙΩΝ lejantı bulunmaktadır. Ön yüzde defne çelenkli Antoninus Pius başının bulunduğu sikkenin arka yüzünde ışın taçlı Helios büstü görülmektedir. Her iki betim de profilden verilmiştir. Marcus Aurelius sikkesinin ön yüzünde Marcus Aurelius'un büstü ve arka yüzünde Dionysos başı bulunmaktadır.

Profilden verilmiş olan her iki betim de "genç" olarak verilmiştir. Sikkenin ön yüzünde BHPOC ve arka yüzünde POAIQN lejantı vardır. İncelenen son sikke Commodus'a aittir. İki yüzünde de POAIΩN lejantına sahip olan sikkenin ön yüzünde Commodus'un, arka yüzünde de Helios'un ışın taçlı büstleri profilden verilmiştir. Üç sikkede de çift taraflı nokta bordür uygulaması vardır.

Antoninus Pius
RPC IV.2, 925

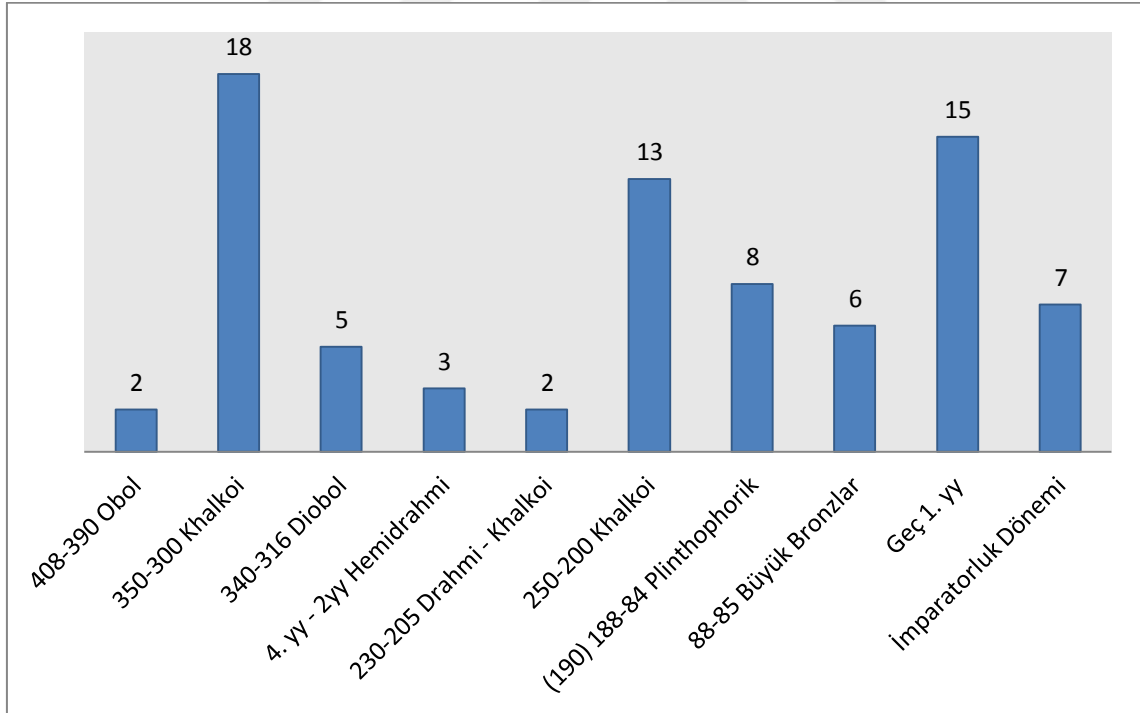
Marcus Aurelius
RPC IV.2, 926

Commodus
RPC IV.2, 927

NÜMİSMATİK DEĞERLENDİRME

1966 yılında başlayan Kaunos kazılarında ele geçen sikkeler, Prof. Dr. Zeynep Çizmeli-Öğün tarafından 2000 yılından bu yana çalışılmaktadır. 800'ü aşkın sikke dahilindeki Rhodos sikkeleri, sikkelerin tanımlanması ve Kaunos kentinin Rhodos Peraiasi'nın bir parçası olması nedeniyle önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, çalışma dahilinde 81 adet Rhodos sikkesi incelenmiştir. Bu sikkelerden 2 tanesinin arka yüzündeki gül betimi tespit edilmiş ancak tarihlemeye yardımcı olacak başka bir bilgi edinilememiştir. Bu yüzden katalogta yer almalarına rağmen, bu sikkeler değerlendirilmeye alınmamışlardır. Geri kalan 79 sikkenin 7 tanesi Roma İmparatorluk Dönemi'ne aitken, 72 tanesi Roma Dönemi öncesine aittir.

Grafik 5: Sikkelerin Tarih Aralıklarına Göre Dağılımı

4.1. MÖ 408 - 390

Çalışmanın en erken tarihli sikkeleri, ön yüzlerinde hafifçe yana dönmüş Helios başı görülen ve arka yüzlerindeki gül betimi ana hatlarıyla seçilebilen iki gümüş oboldür. Sikkelerin obol olarak değerlendirilmesinde 1gr'ın altındaki ağırlıkları etkili olmuştur. Düşük kondisyona sahip olan sikkelerin arka yüzlerine ait ayrıntılar görülememektedir. Kare incusum uygulamasına sahip sikkelerin arka yüzlerinde, gülün sol yanında P ve sağ yanında O harfi olmalıdır. Sikkelerimizin tarihlendirilmelerindeki tek kıstas ise obol olmalarıdır. Zira, Rhodos darphanesi sadece MÖ 408-390 aralığında obol darp etmiştir³¹⁷. 0,67gr'lık ilk sikkemiz (Kat. No. 1) 1. mezarda, 0,93gr'lık ikinci sikkemiz (Kat. No. 2) ise 2. mezarda bulunmuştur.

4.2. MÖ 350 - 300

Katalogda yer alan 18 sikkenin ön yüzünde taç giymiş Rhodos başının ve arka yüzünde de gül betiminin yer aldığı tespit edilmiştir. Ön yüzdeki Rhodos başı kullanımı, sikkelerin bronz khalkoi olduğunun göstergesidir. Rhodos darphanesi bu betimlere sahip iki seri darp etmiştir. Her sikkede bulunmamak kaydıyla, iki seriye ait sikkelerin arka yüzlerinde gül, tomurcuk, sembol ve P/O harfleri kullanılmıştır. İkinci seride bunlara ek olarak, harf ya da monogram kullanımı mevcuttur. Tarihlemeyi etkileyen diğer bir önemli unsur da kullanılan sembollerin, çağdaş serilerdeki örneklerle benzerlikleridir. Ne yazık ki, değerlendirmesi yapılan sikkelerin kondisyonları yeterince iyi olmadığından, sikkelerin hangi seriye ait olduğunu net bir şekilde söylemek mümkün değildir. Ancak gülün formuna bakarak sikkelerin, büyük olasılıkla ikinci seriye ait oldukları söylenebilir.

³¹⁷ MÖ 305-275 aralığına tarihlenen bir sikke ve Erken İmparatorluk Dönemi'ne ait hafif bronzlar, ait oldukları seriler içinde obol olarak değerlendirilmişlerdir. Ancak bu sikkelerin ağırlıkları 3 gramın üzerindedir.

18 sikkenin 8 tanesi Demeter Terası'nın çeşitli noktalarından (Kat. No. 3-10), 2 tanesi Apollon Kutsal Alanı'ndan (Kat. No. 11-12), Makedon Gömütü'nden (Kat. No. 13), Teras Tapınağı'nın kuzey tarafından (Kat. No. 14) ve Demeter Kayalığı'ndan da (Kat. No. 15) birer sikke ele geçmiştir. 5 sikke ise yüzey buluntusudur (Kat. No. 16-20).

4.3. MÖ Geç 340 - MÖ 316

Ön yüzlerinde profilden ışın taçlı Helios başı, arka yüzlerinde ise topraktan çıkan iki kapalı gül tomurcuğu ile yukarıda bir harf ya da sembol bulunan 5 adet sikke MÖ Geç 340 - 316 arasına tarihlendirilmiştir. Sikkelerin tarihlendirilmelerinde ana kıstas, sahip oldukları farklı arka yüz betimi olmuştur. Zira bu betim, Rhodos darphanesinin ürettiği 5 gümüş diobol serilerinin ilk dördünde karşımıza çıkmaktadır. Bu dört seri arasında tarihlendirmeyi etkileyen bazı farklar vardır. Özellikle ilk seri diğerlerinden, harf kullanımı ve nokta bordür uygulamasının olmayışı ile ayrılır. Tarihlendirme için dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta ise güllerin formudur. Beşinci diobol serisi ise bilindik gül formuna sahiptir. Bu açıdan, incelenen sikkelerde nokta bordür uygulamasının olmayışı sikkelerin net bir şekilde tarihlendirilmelerini sağlamıştır. İki sikkede Φ harfi belirginken (Kat. No. 21-22), diğer sikkelerdeki harf anlaşılabilir değildir (Kat. No. 23-25). Beş sikkede de tomurcukların sol yanında P ve sağ yanında O harfi bulunmaktadır. İlk dört sikke Demeter Kutsal Alanı'ndan, son sikke ise Demeter Kayalığı'ndan ele geçmiştir.

4.4. MÖ 4. Yüzyıl - MÖ 2. Yüzyıl

Ön ve arka yüzde kullanılan betimler, arka yüzde yer alan semboller ve lejantlar (özellikle magistrat isimleri) ve de sikkelerin ağırlık ve çapları, Rhodos sikkelerinin tarihlendirilmelerinde dikkat edilmesi gereken hususlar olarak sıralanabilir. Çoğu zaman, ön ve arka yüz betiminin oluşturduğu eşleşme, sikkenin ait olduğu/olabileceği

seri(ler) hakkında ipucu verir. Arka yüzde kullanılan sembollerin ya da lejantın anlaşılabilmesi durumunda, sikkenin serisini belirlemek daha da kolaylaşır. Ancak kondisyonu iyi olmayan sikkelerde bunları yapmak mümkün olmadığından, dikkat edilmesi gereken şey sikkelerin ağırlıkları ve çap ölçüleridir. Bu bilgiler sikkelerin hangi birimde darp edildiklerini, dolayısıyla da hangi seri(lere) ait olduklarını/olabileceklerini gösterirler.

Rhodos darphanesi, plinthophorik serinin ortaya çıkışına kadar 6 seri³¹⁸ hemidrahmi darp etmiştir. Bütün serilerde, ön yüz betimi olarak hafifçe yan dönmüş Helios başı (çok az sayıdaki erken örnekte sola dönüktür) kullanılmıştır. Arka yüzde ise (ilk seriye ait az sayıdaki Rhodos başlı örnekler hariç) gül bulunmaktadır. Güle; tomurcuk, sembol, P/O harfler ya da POΔION lejantı eşlik eder. MÖ 190-84 aralığına tarihlenen plinthopharik sikkeler içindeki seri de ise ön yüzde hafif yan dönmüş ışın taçlı Helios başı, arka yüzde ise kare incusum içinde gül ve ona eşlik eden çeşitli betimlerle magistrat ismi bulunmaktadır. Üçüncü seriye kadar kare incusum içinde verilen arka yüze, ikinci seride harf ve dördüncü seride de magistrat ismi eklenmiştir. İlk iki serideki sikkelerin ağırlıkları 1,7gr'ın üzerindeyken, üçüncü seriden itibaren gramlar düşmeye başlar. Üçüncü seride 1,5gr'ın biraz üzerinde olan ağırlıklar ise dördüncü seriden itibaren bunun altına iner. Tüm bu sayılan özellikler dikkate alındığında, çalışmaya konu olan sikkelerden 3 tanesinin hemidrahmi olduğu anlaşılmaktadır. Kare incusum kullanılmamış olması ve Helios betiminin ışın taçsız olması, sikkelerin 1,43gr ağırlığındaki sikke MÖ 275-250 aralığındaki seriye (Kat. No. 26) ve 1,59gr ağırlığındaki diğer sikke ise MÖ 305-190 aralığına ait olmalıdır(Kat. No. 27). Bir sikkenin ise gram bilgisi eksiktir (Kat. No. 28). 3 sikkenin de buluntu yeri farklıdır. Sikkeler sırasıyla Demeter Terası Güney Nef-Doğu Kısım'dan, Demeter Kayalığı'ndan ve yüzey buluntusu olarak ele geçmiştir.

³¹⁸ Sırasıyla: MÖ 408-390, 340'ların sonu-316, 305-275, 275-250, 230-205 ve 205-190.

Ancak sikkemizde, gülün üzerinde, harf olması muhtemel semboller vardır. Bu durum, ağırlıkları 1,5gr'ın altında olan diğer sikkelerle birlikte bu sikkenin de muhtemelen MÖ göstermektedir. 1,59gr olan sikkemiz Demeter Kayalığı'nda, diğer bir sikkemiz de (Kat. No. 25) Demeter Terası'ndan ele geçmiştir. Geri kalan üç sikkeden ikisinin (Kat. No. 26-27) buluntu yeri bilinmemektedir ve sonuncu sikkemiz (Kat. No. 28) ise yüzey buluntusudur.

4.5. MÖ 230-205

Rhodos darphanesi, plinthophorik seri hariç 7 seri³¹⁹ drahmi darp etmiştir. MÖ 360'dan plinthophorik seriye kadar olan 6 serinin ön yüzünde hafif yan dönmüş Helios başı bulunurken, MÖ 84-30 tarihli seride ise Helios ışın taçlı olarak karşımıza çıkar. İlk üç serinin arka yüzünde gül ile birlikte harf, sembol ve ΠΟΔΙΟΝ lejantı yer alır. Dördüncü ve beşinci seriler de güle sembol, tomurcuk, magistrat ismi ve P-O harfleri eşlik eder. Altıncı seride ise magistrat ismi görülmez. MÖ 84-30 serisinin ise arka yüzünde tam açılmış gül, sembol, P-O harfleri ve magistrat ismi nokta bordür içinde verilmiştir. İlk dört seri darhmiler, 3gr ve üzeri ağırlığa sahipken, beşinci ve altıncı serilerin ağırlıkları 2-3gr arasındadır. Son seri drahmiler ise yaklaşık 4 gr ağırlığındadır. Ön yüzünde ışın taçsız hafif yan dönmüş Helios başının, arka yüzünde ise ETΒΓΑ ismi ile tomurcuk, P-O harfleri ve tripotun eşlik ettiği gül bulunan sikke sahip olduğu betimler neticesinde drahmi olarak değerlendirilmiştir. Sikkenin, 3 gramın altında bir ağırlığa sahip olması MÖ 230-190 aralığına ait olduğuna dair bir ipucudur. Sembol olarak tripot kullanılmış olması ise benzer bir sikkenin varlığı nedeniyle³²⁰, Apollon Kutsal Alanı'ndan ele geçen bu sikkenin, MÖ 230-205 tarih aralığına verilen beşinci seri drahmilerden biri olduğunu göstermektedir (Kat. No. 29).

³¹⁹ Sırasıyla: MÖ 360-340'ların sonu, 340'ların sonu-316, 305-275, 275-250, 230-205, 205-190 ve 84-30.

³²⁰ <http://hno.huma-num.fr> sikke no. 402.

Helios ve gül betimi, Rhodos sikkeleri için en ayırt edici unsurlardır. Formlarındaki farklılıklar çoğu zaman ait oldukları seri ve dönem için belirleyicidir. Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar, Rhodos darphanesi tarafından 21 farklı tarih aralığında darp edilmiş 54 seri sikkenin arka yüzünde, bir seri³²¹ hariç tümünde farklı formlarda gül betimi bulunmaktadır. Aynı şekilde, 54 serinin 47'sinde farklı tarzlarda Helios başı görülürken geri kalan yedi serinin ikisinde Herakles³²², ikisinde Zeus ya da Berenike³²³, ikisinde Rhodos³²⁴ ve birinde de gül³²⁵ bulunmaktadır. Ön yüz betimi olarak Herakles'in kullanıldığı sikkeler gümüş, diğer sikkeler ise bronzdur. Çalışma dâhilinde, kondisyonu kötü durumda olan ancak ön yüzünde profilden verilmiş Zeus başının ve arka yüzünde de gül betiminin ana hatlarıyla seçilebilir durumda olduğu bir sikke bulunmaktadır (Kat. No. 30). Bu sikke, gülün arka yüz üzerinde kapladığı alan ve sikkenin ağırlığı dikkate alınarak MÖ 230-205 tarih aralığına verilmiştir. Zira, bahsi geçen tarih aralığındaki sikkeler 4-8gr arasında bir ağırlığa sahiplerdir. Buna karşın plinthophorik sikkeler içinde değerlendirilen diğer seriye ait sikkeler daha hafiftir ve arka yüzlerindeki gülün üzerinde belirgin bir halde Güneş diski bulunmaktadır. Tarihlendirilen sikke yüzey buluntusudur.

4.6. MÖ Geç 3. Yüzyıl

Rhodos'ta, plinthophorikler ve imparatorluk dönemi hariç 8 seri bronz sikke darp edilmiştir. Bu serilerin tamamında arka yüzün ana betimi güldür. MÖ geç 3. yüzyıla tarihlenen bir seride ise hem arka hem de ön yüzde ana betim olarak gülün kullanıldığı görülür. Çalışmada yer alan 13 sikke bu özel seriye aittir. Sikkelerin kondisyonu genel olarak iyi olmamakla birlikte, ön ve arka yüz betimleri ayırt edilebilmektedir. Ancak

³²¹ MÖ 205-190 Aleksandros Sikkeleri. Bu sikkelerin arka yüzünde oturur vaziyette Zeus bulunmaktadır. Ayrıca, MÖ 408-390 tarih aralığına ait hemidrahmilerin bazı erken örneklerinde profilden Rhodos başı görülür.

³²² MÖ 5.yüzyıl sonu-4.yüzyıl başı ΣYN sikkeleri ve MÖ 205-190 Aleksandros sikkeleri.

³²³ MÖ 230-205 ve plinthophorik seri.

³²⁴ MÖ 408-385 ve MÖ350-300

³²⁵ Geç 3. yüzyıl (250-200)

yine de tarihleme yapılırken sikkelerin ağırlıkları da dikkate alınmıştır. 13 sikkenin 7 tanesi yüzey buluntusudur (Kat. No. 31-37). İki sikke hamamdan (Kat. No. 38-39) ve birer sikkede tiyatro (Kat. No. 40), Demeter Kutsal Alanı (Kat. No. 41), Demeter Terası'ndan (Kat. No. 42) ve Apollon Kutsal Alanı'ndan (Kat. No. 43) ele geçmiştir.

4.7. MÖ (190) 188-84 Plinthophorik Seri

Plinthophorik sikkeler, belirgin kimi özellikleri sayesinde kolayca ayırt edilebilmektedirler. Ön yüzlerinde Zeus ve arka yüzlerinde Güneş diskinin eşlik ettiği gül bulunan bronz sikkeler hariç olmak üzere, geri kalan sikkelerin ön yüzlerinde Helios ve arka yüzlerinde gül ana betim olarak karşımıza çıkar. Diobol ve 1/4 stater darplarının arka yüzlerindeki nokta bordür uygulaması, bu sikkeleri diğer plinthophoriklerden ayırır. Diğer sikkelerin arka yüzünde ise belirgin bir çerçeve şeklinde verilmiş olan kare incusum bulunmaktadır. Diobol, 1/4 stater ve bronz sikkeler için farklı arka yüz betimleri nasıl ayırt ediciyse, Helios betimi de diğer seriler için ayırt edicidir. Helios, drahmilerin ön yüzünde ışın taçlı ve profilden verilmiştir. Diğer bütün sikkelerde ise yine ışın taçlı olarak hafifçe yan dönmüş şekilde görülür. Plinthophorik sikkeler için ortak kullanımlar da söz konusudur. Sikkelerin arka yüzünde sembol, tomurcuk ve P-O harflerinin kullanımı ortaktır. Ayrıca diobol, 1/4 stater ve bronz sikkeler hariç diğer bütün sikkelerin arka yüzünde magistrat ismi bulunur. Bu isimlerin önceki ya da sonraki serilerde kullanılıp kullanılmadığına, yanlarında bulunan sembollere ve kalıp ilişkilerine bakılarak, plinthophorik sikkeler kendi içlerinde beş gruba ayrılır. Ancak bu çalışmada gruplar detaylandırılmamış ve yukarıda söz edilen özelliklere sahip 8 sikke, genel başlık altında plinthophorik olarak tanımlanmıştır. Ön yüzlerinde profilden verilmiş ışın taçlı Helios başı bulunan 2 adet sikke plinthophorik drahmi ve ön yüzlerinde hafif yan dönmüş ışın taçlı Helios başı bulunan 6 sikke ise plinthophorik hemidrahmidir.

Demeter Kutsal Alanı'nda bulunmuş olan plinthophorik drahminin arka yüzünde magistrat ismi olarak ONAΞANΔPOS bulunmaktadır. Sembol olarak ise gülün sol tarafına yerleştirilmiş bir kelebek kullanılmıştır ve sağ tarafta tomurcuk görülmektedir. P ve O harfleri ise gülün sağ ve sol tarafında yerleştirilmişlerdir. Sikke, Jenkins'in yapmış olduğu listelerde A Grubu'nda görülmektedir (Kat. No. 44). Yüzey buluntusu olan, iyi kondisyona sahip bir sikke ise B GRubu'na aittir. Hemidrahmi olan bu sikkenin ön yüzünde ΔEΞIKPATHΣ ismi okunabilmektedir. Arka yüzde gülün sol tarafında İsis tacı ve P harfi, sağ tarafındaysa tomurcuk ve O harfi bulunmaktadır (Kat. No. 45).

E Grubuna dahil oldukları anlaşılan, 705050899 açmasından ele geçmiş olan drahmi ve Apollon Kutsal Alanı ile 1. mezarda bulunmuş olan iki hemidrahmi, MHNOΔΩΡΟΣ ismine aittir. Drahmideki isim MHNOΔ[] şeklinde okunabilmiştir. Güle yıldız sembolünün eşlik ettiği sikkede P ve O harfleri diğer sikkedeki gibi kullanılmıştır (Kat. No. 46). Hemidrahmilerin birinde isim tam olarak okunurken (Kat. No. 47) diğerinde MHNOΔ[] şeklinde okunabilmiştir (Kat. No. 48). İlk sikkenin arka yüzünde gülün sağ tarafında yıldız sembolü ve O harfi, sol tarafta ise tomurcuk ve P harfi bulunmaktadır. İkinci sikkenin ise kondisyonu iyi olmadığından, ayrıntılar net olarak seçilememekte, kare incusum içindeki gül ana hatları ve tomurcuğuyla görülmektedir. Diğerlerinde olduğu gibi, gülün sağ tarafında yıldız sembolünün ve P-O harflerinin kullanıldığı düşünülmelidir.

Hemidrahmi olduğu anlaşılan 3 sikkeden, kondisyonu düşük olan iki sikkenin arka yüz betimleri net bir şekilde anlaşılammıştır. Biri yüzey buluntusu (Kat. No. 49), diğeri Aphrodite Kutsal Alanı'nda (Kat. No. 50) bulunmuş olan iki sikke, üzerlerindeki betimlerin ana hatları dikkate alınarak değerlendirilmiştir. 2. mezarda bulunmuş olan üçüncü sikkedeki ismin ise sadece baş kısmı AI[] şeklinde okunabilmiştir. Bu sikkede de gülün sol tarafında tomurcuk olduğu anlaşılmaktadır (Kat. No. 51).

4.8. MÖ 88-85 Büyük Bronz Seri

Rhodos darphanesi, MÖ 408'den Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar dokuz seri bronz sikke darp etmiştir. MÖ 408-88 tarihleri arasında darp edilen altı seri ile MÖ 88'den imparatorluk dönemine kadarki üç seri arasında belirgin bir ağırlık ve betim farkı vardır. MÖ 88 öncesine ait beş serinin sikkelerinin ağırlığı 4 gramın altındadır³²⁶. Diğer serideki³²⁷ sikkeler ise 4-8gr arasında bir ağırlığa sahiptirler. İmparatorluk öncesi döneme tarihlenen sikkeler farklı arka yüz betimleri ile ve MÖ 88-85 aralığına verilen sikkeler ise 16-19gr aralığındaki ağırlıkları ile önceki serilerden ayrılırlar.

Büyük Bronz Seri olarak adlandırılan MÖ 88-85 tarihli sikkelerin ön yüzlerinde profilden ışın taçlı Helios başı ve arka yüzlerinde de nokta bordür içinde gül, tomurcuk, semboller ve P-O harfleri bulunmaktadır. Gül betimi daha önceki betimlere nazaran yassılaştırmış gibi görünmektedir. Bu özellikleri taşıyan ve ağırlıkları 12,96gr ile 16,80gr arasında olan, 26-28mm çapındaki 6 adet sikke Büyük Bronz Seri içerisinde değerlendirilmiştir. Sikkelerin tamamında ön ve arka yüz betimleri ana hatlarıyla seçilebilmektedir. Sikkelerden iki tanesi yüzey buluntusudur (Kat. No. 52-53). Diğer sikkeler ise Teras Tapınağı (Kat. No. 54), Apollon Kutsal Alanı (Kat. No. 55), 1. mezar (Kat. No. 56) ve hamamdan (Kat. No. 57) ele geçmiştir.

4.9. MÖ Geç 1. Yüzyıl

Bir sikkenin, ön ya da arka yüzünde meydana gelen değişiklik o sikkenin ait olabileceği seri ya da seriler hakkında fikir verebilir. Ancak bu değişimin diğer yüzdeki betim ve sikkenin çap ve ağırlık bilgisiyle bir araya getirildiğinde tarihleme daha net yapılabilir. Rhodos sikkeleri özelinde, bu durumu belki de en iyi örneklendiren sikkeler bu döneme aittir. Tamamı bronz olan sikkeler, ağır³²⁸ ve hafif³²⁹ olmak üzere iki grup

³²⁶ Sırasıyla; MÖ 408-385, 350-300, 305-275, Geç 3. yüzyıl ve plinthophorik

³²⁷ MÖ 230-205

³²⁸ 15-25gr, 35mm

halinde darp edilmişlerdir. Ağır bronzların ön yüzlerinde hafif yan dönmüş ışın taçlı Helios başı, hafif bronzların ön yüzlerinde ise yine ışın taçlı olarak profilden Helios başı bulunmaktadır. Grup fark etmeksizin, sikkelerin arka yüzlerinde ise tamamen açılmış gül betimi bulunmaktadır. Sikkelerin tarih ve birim olarak doğru ayırt edilmesini sağlayan diğer bir unsur ise bordür uygulamasıdır. Ağır bronzlarda gülü asma çelengi şeklinde bordür çevrelerken, hafif olanlarda bilindik nokta bordür kullanılmıştır. Yine grup fark etmeksizin güle sembol, P-O harfleri ya da POΔION lejantı ve kimi sikkelerde de magistrat ismi eşlik eder.

İncelenen sikkelerden 15 adet, gülün bu farklı formuna sahip olmaları nedeniyle bu döneme tarihlendirilmişlerdir. Sikkelerden sadece bir tanesi ağır bronzdur. Stoda bulunmuş olan bu sikkenin ön yüzünde hafif yan dönmüş şekilde ışın taçlı Helios başı ve arka yüzünde de asma çelengi tarafından çevrelenmiş tam açılmış gül ve PO harfleri görülmektedir (Kat. No. 58). Geri kalan sikkelerin ise ön yüzlerinde profilden verilmiş ışın taçlı Helios başı bulunmaktadır. Sikkelerin kondisyonları yeterince iyi olmadığından, arka yüzlerini detaylandırmak, hangi sembollerin kullanıldığını ya da magistrat isminin bulunup bulunmadığını söylemek mümkün değildir. Yine de 4 sikkede nokta bordür uygulaması ve POΔION lejantının bir kısmı (Kat. No. 59-62), 4 sikkede nokta bordür uygulaması (Kat. No. 63-66) ve 1 sikkede de N harfi görülebilmektedir (Kat. No. 67). Geri kalan 4 sikkede ise gül kısmen belidir (Kat. No. 68-71). Ön yüz betimi belirsiz olan ancak arka yüzünde tam açılmış gül olduğu anlaşılan bir sikke de ağırlığı ve çapı dikkate alınarak bu grup içinde değerlendirilmiştir. Ancak Dört sikke yüzey buluntusuyken iki sikkenin buluntu yeri kayda geçmemiştir. İki sikke 2. mezardan ve birer sikkede 1. ve 3. mezar ile 1210700 mezar içi, Teras Tapınağı, Apollon Kutsal Alanı ve tiyatrodan ele geçmiştir.

4.10. Roma İmparatorluk Dönemi

³²⁹ 3-6gr, 18mm

Rhodos darphanesine ait sikkeler üzerinde gördüğümüz ilk imparator betimi Nero'a aittir. Daha önceye tarihlenen imparatorluk dönemi sikkelerinde ise bilindik Rhodos/Gül kullanımı görülmezken, kişi ya da tanrı betimlerinin baş ya da büst olarak verildiği görülür. İmparatorluk döneminin ilk darpları olarak kabul edilen sikkelerin ön yüzünde ışın taçlı olarak profilden verilmiş Dionysos başı bulunmaktadır. Bu sikkelerin arka yüzlerinde ise uzun bir sap kısmına sahip gül betimi vardır. Dionysos/Gül darplarını, Dionysos/Nike darplarının takip ettiği, sikkeler üzerindeki magistrat isimlerinin kullanımıyla belirlenmiştir. Ön ve arka yüzde nokta bordür uygulamasına sahip olan bu darpların da kronolojisi oluşturulurken üzerlerindeki magistrat isimlerine ve arka yüz betimindeki değişikliklere bakılmıştır. İmparator Nero öncesi bu dönemde, Dionysos/Nike darplarından sonra, ön yüzde profilden verilmiş ışın taçlı Helios başı ya da büstünün olduğu, arka yüzde ise Nike, Hygieia, Asklepion, Herakles, Athena, Serapis ve Artemis'in bulunduğu sikkeler darp edilmiştir. Nero ile başlayan imparator betimli darplar Commodus ile son bulmaktadır. Bu sikkeler hem imparatorların betimsel özellikleri hem de üzerlerindeki lejantlar sayesinde ayırt edilebilir. Sikkelerin arka yüz kullanımları ise imparatorlar özelinde farklılık göstermektedir.

Çalışma dâhilindeki 7 sikke bu döneme aittir. Birinin kondisyonu kötü olmak üzere iki sikkenin Dionysos/Nike darbı olduğu tespit edilmiştir. Sikkelerin olası darp tarihi MÖ31 - MS 60 olarak kabul edilmektedir. Kötü durumda olan sikkenin ön ve arka yüzündeki betimler ana hatlarıyla seçilebilmektedir (Kat. No. 73). Sikkenin ön yüzündeki profilden verilmiş başın ışın taçsız oluşu ve arka yüzdeki ayakta durduğu anlaşılan betim nedeniyle Dionysos/Nike darbı olarak adlandırılmıştır. Ancak bu darplar içindeki kronolojik sırasını belirlemek mümkün değildir. İkinci sikkenin ise ön yüzündeki profilden verilmiş ışın taçsız Dionysos başı, nokta bordür uygulamasının bir kısmıyla beraber net bir şekilde görülmektedir (Kat. No. 74). Arka yüzde ise sola dönük olduğu anlaşılan ayakta duran Nike ve sol tarafta, Nike'nin ayaklarının önünde yer alan

gül betimi bulunmaktadır. Bu gül betimi, sikkenin Nero darplarından hemen önceye ait olduğunu göstermektedir. Zira daha önceki Dionysos/Nike darplarında olmayan bu betim, Nero öncesi darplarda ve Nero'a ait sikkelerde karşımıza çıkar. Dionysos/Nike sikkelerinin ilki stoadan, diğeri ise Teras Tapınağı'ndan ele geçmiştir.

Sikkeleri tarihlerken, ön ve arka yüz betimlerine ek olarak ağırlıklarının da kullanılması gerektiğine güzel bir örnek Apollon Kutsal Alanı'ndan ele geçen ve imparator Domitianus'a ait olan sikkedir (Kat. No. 75). Oldukça kötü durumda olan sikkenin sadece arka yüzündeki tam açılmış gül betiminin bir kısmı kabaca görülebilmektedir. Tarihleme için yetersiz olan bu bilgiye, 1 gramın biraz üzerindeki ağırlık bilgisini de ekleyerek sikkenin imparator Domitianus'a ait olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü arka yüzde bu betime sahip diğer darplar daha ağırdırlar.

İmparatorluk dönemiyle beraber farklı betimlerin ön ve arka yüzde yer alması, sikkelerin tanımlanmasında önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Bu betimlerden biri de başındaki modius ile betimlenen Serapis'tir. Yüzey buluntusu olarak kayda geçen sikkenin ön yüzünde profilden verilmiş ve ışın taçlı olduğu anlaşılan bir baş bulunmaktadır. Arka yüzde ise modius sayesinde kolayca tanımlanabilen Serapis, ön yüzdeki gibi profilden ve ışın taçlı olarak verilmiştir. Ayrıca POΔ[] lejantı da görülmektedir. MS 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen benzer örnekler olması sebebiyle, ön yüzde yer alan betimin Helios olduğunu belirtmek gerekir (Kat. No. 76).

Çalışma dâhilindeki, tarihlemesi kesin olarak yapılan sikkelerden son 3 tanesi Antoninus Pius'a aittir. Ön yüzlerinde profilden verilmiş imparator başının ve arka yüzlerinde yine profilden verilmiş ışın taçlı Helios büstünün bulunduğu sikkeler kolayca ayırt edilebilmektedirler. Yüzey buluntusu olarak kaydedilmiş iki sikkenin ön yüzlerinde KAICAP ve arka yüzlerinde de POΔΙΩΝ lejantı okunabilmektedir (Kat. No. 77-78). Ancak daha kötü bir kondisyona sahip olan üçüncü sikkede sadece ön ve arka

yüzde bulunan betimler baş ve büst olarak seçilebilmektedir (Kat. No. 79). Bu sikke ise Büyük Liman'da bulunmuştur.

4.11. Tarihendirilemeyen Sikkeler

Arka yüzlerindeki gül betimi nedeniyle, 2 sikke Rhodos sikkesi olarak değerlendirilmiş ancak net bir şekilde tarihendirilememiştir. Sikkelerin ağırlık ve çapları dikkate alındığında gümüş hemidrahmi ya da bronz serilerden birine ait olabilecekleri görülür. Ancak bunu kesin bir şekilde söylemek mümkün değildir (Kat. No. 80-81).

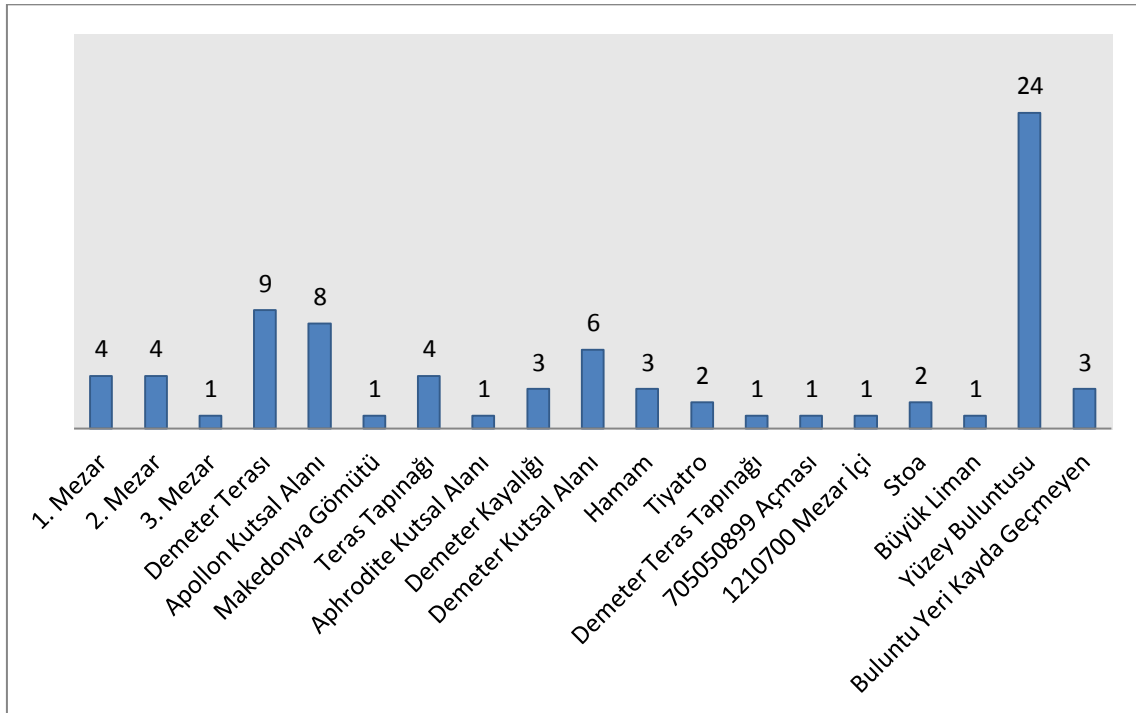
4.12. Nüsmatik Değerlendirme Sonucu

Kazılarda ele geçen sikkeler ait oldukları kentin tarihi, sosyal ve dini yapısı ile ekonomisi hakkında bilgi verirler. Kazı alanındaki diğer buluntular ve arkeolojik verilerle birlikte değerlendirildiklerinde ise buluntu bölgesinin nitelikleri ve nüfus hareketliliği hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlayabilirler. Buna ek olarak, buldukları yer ait oldukları kent değilse iki kent arasındaki ilişkiye ışık tutabilirler ya da kanıt olabilirler. Çalışmaya konu olan sikkelerde, peraiası ve peraiasıyla olan ilişkileri hakkında kısıtlı bilgiye sahip olduğumuz Rhodos'un bölgesel hâkimiyetini anlamamız noktasında önem arz etmektedirler. Sikkelerin, iki kentin ve bölgenin siyasi tarihi ile paralel bir şekilde incelenmeleri ilişkileri ve sonuçlarını, buluntu yerleri özelinde incelenmeleri ise sosyal, dini ve ekonomik hareketliliği ve etkilerini anlamamıza yardımcı olacaktır.

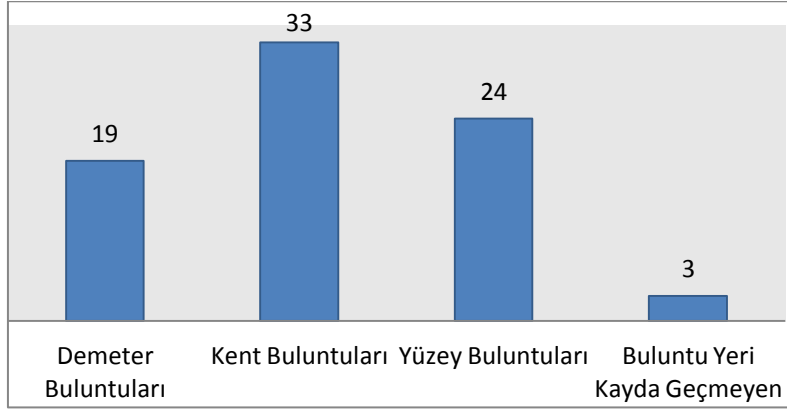
Peraia'nın uç noktası olarak kabul edebileceğimiz Kaunos'un, Karia Bölgesi içindeki ve kendi bölgesindeki ağırlığı Rhodos'un kente verdiği önemin anlaşılmasında dayanak noktasıdır. Bu açıdan kentte bulunmuş olan Rhodos sikkeleri, Rhodos etkinliğinin sınırlarının belirlenmesine yardımcı olacak önemli buluntular arasında

görülmediler. Rhodos darphanesinin ürettiği 22 seriden 10'unun, geniş bir tarih aralığı içerisinde kentte bulunmuş olması, bu etkinliğin sadece "peraia" olgusuyla bağlantılı olmadığını göstermektedir. MÖ 408'den önce başlayan ticari ilişkilerin, yeni merkezin kurulmasıyla hâkimiyet altına alınmış ve de alınmak istenen bölgelerin kontrolünü sağlamak ve bağlılığını garanti altına almak adına şekillendirildiği düşünülebilir. Ayrıca sikkelerin buluntu yerleri de kent içi hareketliliğin dönemsel bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu değerlendirme, diğer sikke buluntularıyla beraber ele alındığında da Kaunos'un bölgesel önemi daha iyi anlaşılabilir.

"1970-2011 Yılları Arasında Kaunos Kazılarında Ele Geçen Rhodos Sikkeleri" başlıklı tezimizde tarihsel ve numismatik kontekste incelenen 81 adet sikkenin, kent içi dağılımı da bu sikkelerin önemi için çok anlamlıdır. Yüzey buluntusu olan 24 sikke ve buluntu yeri kayda geçmemiş olan 3 sikke haricindeki 52 sikke, 17 farklı kazı alanından ele geçmiştir. 32 sikke kutsal alanlarda, 10 sikke dört farklı mezarda ve 10 sikkede diğer alanlarda bulunmuştur.

Grafik 6: Sikkelerin Buluntu Yerlerine Göre Dağılımı

Grafik 7: Sikkelerin Buluntu Yerlerinin Toplu Olarak Dağılımı

Yukarıdaki grafikte görüldüğü gibi buluntu yerleri özelinde ilk dikkat çeken grup, Demeter'e ait alanlarda ele geçmiş olan 19 sikkedir. Bu sikkelerden 9 tanesi MÖ 350-300 tarih aralığına ait khalkoi, 5 tanesi MÖ 340'ların sonu - 316 tarih aralığına ait diobol, 2 tanesi MÖ 305-190 tarih aralığına ait hemidrahmi, 2 tanesi MÖ geç 3. yüzyıla ait khalkoi ve 1 tanesi de plinthophorik drahmidir. Sikkeler, buluntu yerleri özelinde değerlendirildiklerinde bahsi geçen dönemde Karia'ya hâkim olan Hekatomnos'ların varlığı dikkate alınmalıdır. Kaunos'un bu dönemde "Polis" statüsü kazandığı ve bölgesinde önemli bir politik ve dini merkez haline geldiği de unutulmamalıdır. Bu doğrultuda, bölgeyi Helenleştirme çabası içine girmiş olan Hekatomnos'ların Yunan dünyasının en sevilen tanrıçası olan Demeter kültünü kullanmış olmaları olasıdır. Buna ek olarak, bu kültün MÖ 5. yüzyıldan itibaren parasallaşmaya başladığı ve MÖ 4. yüzyıla gelindiğinde ise bulunduğu bölgelere ciddi bir gelir sağladığı da bilinmektedir³³⁰. Rhodos'un ve Rhodosluların, Hekatomnos'lar ve Karia ile olan ilişkisi göz önüne alındığında, bahsi geçen sikkelerin, Hekatomnos'ların Helenleşme çabalarının ve de Rhodosluların Demeter kültüne olan bağlılıklarının bir göstergesi olarak değerlendirilmeleri mümkündür. Ayrıca, Aleksandros'un MÖ 323 yılındaki ölümünden sonra Makedonia yönetimine son vermek adına Kaunos ve Rhodos'un

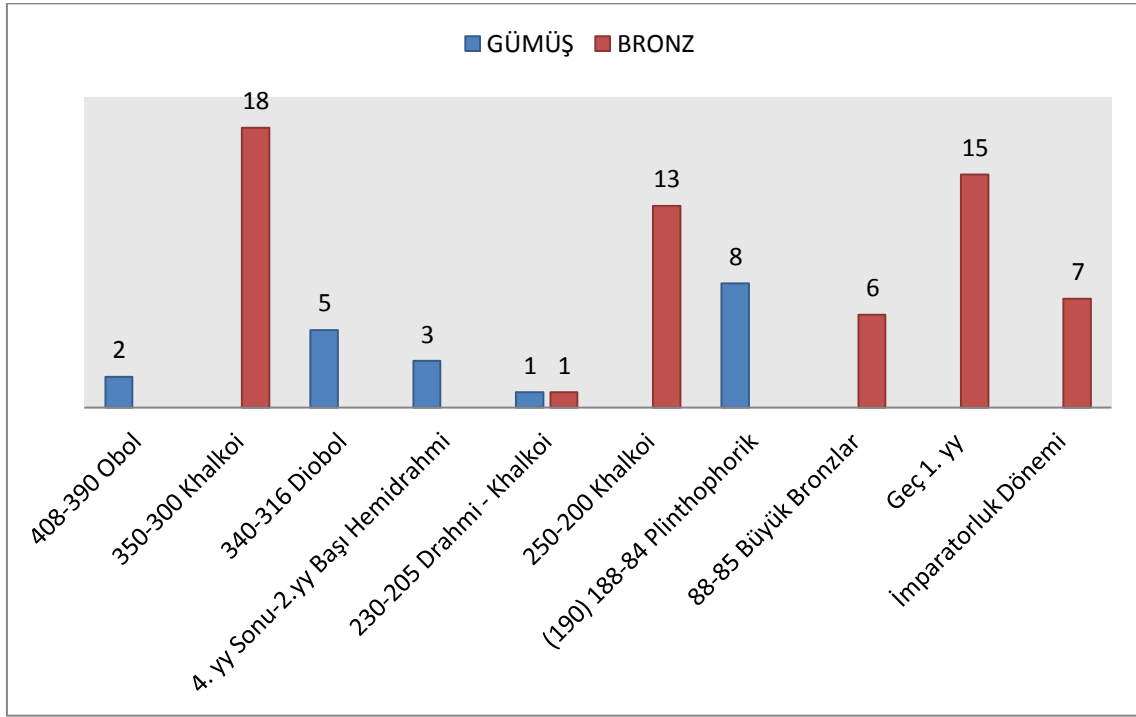
³³⁰ Yapılan çalışmalar, Demeter Kayalığı'nın en erken Arkaik Dönem'de kullanılmaya başlandığını ve MÖ 4. yüzyıl içerisinde bu kullanımın son bulduğunu göstermektedir; Işık 2020, 442.

paralel hareket ettiği anlaşılmaktadır. Bu olayın sonrasında yaşanan gelişmeler neticesinde başlayan ittifak ile iki kentin ilişkisinin hızlı bir şekilde geliştiği düşünülmelidir. Bu döneme tarihlenen Kaunos'a ait boğa / sfenks serisi sikkelerin Rhodos etkisiyle darp edilmiş olması da bu görüşü desteklemektedir.

32 adet sikkenin, farklı kutsal mekânlarda bulunmuş olması Kaunos'un Rhodos Peraia'sının bir parçası olması nedeniyle yerel halkın dini yapısını gösteriyor olabileceği gibi siyasi ve/veya maddi amaçlara hizmet eden faaliyetlerin de bir göstergesi olabilir.

60 bronz ve 19 gümüş sikkenin imparatorluk dönemi hariç 10 farklı tarih aralığına ait oldukları tespit edilmiştir. Gümüş sikkeler, küçük gruplar halinde 5 farklı tarih aralığında karşımıza çıkmaktadır. 11 sikke, Kaunos'un Peraia'nın bir parçası olmasından önceki döneme aitken, 8 sikke Rhodos hâkimiyet dönemine aittir. Ağırlıkta olan bronz sikkeler ise 6 (MÖ 230-205 iki grup içinde ortak tarih aralığıdır) farklı tarih aralığında gruplanmıştır. Sikkelerin oluşturdukları grupların, sayısal olarak, gümüş sikkelerin oluşturdukları gruplardan daha yüksek olduğu görülmektedir. 18 sikke, Rhodos ve Kaunos'un ittifak kurduğu ve daha da önemlisi kıyı Anadolu üzerindeki Rhodos hâkimiyetinin güçlenmeye başladığı MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısına aittir. 13 sikke ise Rhodos'un, peraiasını genişlettiği ve bölgedeki kentlerin (peraiaya içinde olmayan) hamiliğini üstlendiği MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısına aittir. MÖ 1. yüzyıla tarihlenen 21 sikke de ayrıca önem arz etmektedir. MÖ 88 - 85 Büyük Bronz Seri'den 6 sikke ve MÖ geç 1. yüzyıla ait ağır bronzlardan 1, hafif bronzlardan ise 14 sikkeden oluşan bu grup, Rhodos'un, MÖ 167 yılında Roma'nın dostluğunu kaybetmesi ile başlayan çöküşünün kanıtları olarak değerlendirilebilirler. Bahsi geçen sikkelerin, bu tarihten sonra gelirleri azalan ve sikke darp etmek için gümüş bulmakta zorlanan Rhodos tarafından gümüş sikkeler yerine darp edildikleri düşünülmektedir. Bu sikkeler, azalan ama kesilmeyen ticari faaliyetlerin bu dönem dâhilinde halen "büyük" ölçekte devam ettiğini göstermektedir. Ayrıca, Kaunos'un MÖ 83 yılında Roma aracılığı ile

yeniden Rhodos'un kontrolüne verilmiş olması da bu hareketliliğin açıklaması olarak görülebilir. Bu dönemde Kaunos'un sikke darp etmediği bilinmektedir. Bu açıdan sikkelerin, Rhodos - Kaunos arasındaki ticari ilişkilerde kullanıldığı kadar Kaunos'un yerel ekonomisi içinde de kullanıldığı düşünülebilir.

Grafik 8: Bronz Ve Gümüş Sikkelerin Dağılımı

Katalogta bulunan 7 sikke ise Roma İmparatorluk Dönemi'ne aittir. Sikkelerden biri imparator Domitianus'a, 3'ü Antoninus Pius'a aitken geri kalan 3'ünün ise imparatorluk döneminin ilk darplarından oldukları anlaşılmıştır. Buluntuların sayıca az olması ve buluntu yerlerinin bir birlik ihtiva etmemesi nedeniyle özel bir değerlendirme yapmak mümkün değildir. Bu nedenle, sikkelerin imparatorluğun iktisadi durumuna ve bölgedeki etkinliğine göre değerlendirilmeleri daha doğru olacaktır. Yine de Rhodos'un MÖ 167'den itibaren hızla itibar kaybetmesinin ve imparatorluk dönemiyle birlikte sıradan bir liman haline gelmesinin, nüfus hareketliliğinin azalmasına neden olduğu

düşünülebilir. Bu durum da sikke yoğunluğunun azlığını ve buluntu yerlerinin çeşitliliğini açıklayabilir.

Değerlendirmesi yapılan sikkelerden 43 tanesi Kaunos'un Rhodos Peraiası'nın bir parçası olmasından önceye aittir. 28 sikke ise MÖ 1. yüzyıl ve sonrasına yani kentin kesin olarak Rhodos'a tabi olmadığı bilinen döneme aittir. Katalogda yer alan 8 sikke, MÖ (190) 188 - 84 aralığına tarihlenen plinthophorik seriler içinde değerlendirilmiştir. Bu sikkelerden 2'sinin üzerlerindeki magistrat ismi okunamamıştır. 6 sikkedeki isimler ise kısmen ya da tamamen anlaşılır durumdadır. Bu isimler dikkate alınarak yapılan inceleme, sikkelerin Kaunos'un Rhodos Peraiası'nın bir parçası olduğu MÖ 2. yüzyılın başı - 167 tarih aralığına ait olduklarını göstermektedir. Muhtemelen diğer iki sikke de bu döneme aittir.

Kaunos'un Peraia'ya katılmadan önceki dönemine ait sikke yoğunluğu, ticari ve sosyal hareketliliğin fazlalığı ile açıklanabilir. MÖ 4. yüzyılda Hekotomidlerin bölgedeki hâkimiyetleri ve yürüttükleri Helenleşme politikası, Rhodos'un dönemin karışık siyasi ortamında tarafsız kalma çabaları, MÖ 4. ve 3. yüzyılda artarak devam eden ticari gelişim ve artan refah seviyesi, siyasi ve ticari açıdan kazanılan güven ve bütün bunlara paralel olarak istikrarlı bir şekilde genişleyen Peraia'nın varlığı bahsedilen hareketliliğin sürekliliğini sağlamış olmalıdır. Ayrıca sikkelerin gümüş ve bronz olmaları da bu görüşü desteklemektedir.

Kaunos'un Peraia'a katılmadan önceki dönemine ait sikkelerin çokluğu ile tezat oluşturacak bir şekilde, Peraia'nın bir parçası olduğu MÖ 2. yüzyılın başı - 167 aralığındaki döneme ait sikke sayısı çok azdır. Bu dönemde Rhodos darphanesi sadece gümüş plinthophorik sikke darp etmiştir. Daha önceki dönemlerde, sikkelerin metal değeri için farklı şekillerde kullanıldığı düşünülebilir. Ancak döneme ait sikkelerin azlığının asıl nedeni, Kaunos'un Rhodos ekonomisine yaptığı büyük katkı olmalıdır. Rhodos'un Kaunos'u, çevresindeki yerleşimlerle birlikte bölge ticaretinden gelen vergi

gelirleri adına zorladığı anlaşılmaktadır. Bu durum muhtemelen yerel tüccarları olumsuz yönde etkilemiş ve Rhodoslu tüccarlarla yaptıkları ticareti kısıtlamış olmalıdır. Ayrıca Kaunoslular'ın Rhodos kontrolünde olmaktan duydukları rahatsızlık da ticaretin yerel tüccarlar tarafından bilinçli bir şekilde kısıtlanmış olabileceğini akla getirmektedir.

MÖ 1. yüzyıl ve sonrasına ait, tamamı bronz olan sikkeler ise Rhodos'un ekonomik çöküşünün ve Rhodoslu tüccarların eski ticari bağları canlandırma çabaları olarak değerlendirilebilir. Özellikle gümüş drahmilerin yerlerine darp edildikleri düşünülen ağır bronz sikkelerin varlığı bu görüşü destekler.

SONUÇ

Yunan Anakarası, Anadolu ve Mısır arasındaki önemli ticaret yollarının kesişim noktasında bulunan Rhodos; güçlü donanması, her daim devam ettirdiği tarafsızlık politikası ve de zengin ve becerikli tacirler sınıfının katkısıyla saygın ve güvenilir bir müttefik olarak Hellenistik Dönem'in büyük güçleri arasında yerini almıştır. Bölgesindeki ticari etkinliğine paralel olarak politik açıdan da güçlenen devletin, zamanla ticari olduğu kadar siyasi ve güvenliği tehdit eden nedenlerle çevre adaları ve Anadolu'nun kendine yakın olan bölgelerini ele geçirdiği anlaşılmaktadır. Rhodos Peraiası olarak adlandırılan ve Birleşik ve Tabi (Bağımlı) Peraia olarak iki kısma ayrılan bu coğrafi alanın yaklaşık 200 yıl boyunca genişlediği ve ardından da çok daha hızlı bir şekilde elden çıktığı görülmektedir.

MÖ 2. yüzyılın başında Tabi (Bağımlı) Peraia'ya dâhil edilen Kaunos'un, Ptolemaioslar'dan 200 talent karşılığında satın alındığı ve hemen ardından, MÖ 167 yılında Roma Senatosu'nun kararıyla elden çıkacağı zamana kadar, kente bir *hegemonnun* (general) atandığı ve askeri birliklerin yerleştirildiği bilinmektedir. Bu durum kentin Rhodos için arz ettiği önemi göstermektedir. Kaunosluların Kariyalılarla olan tarihsel farklılıkları ve belki de Rhodosluların güvenlik endişeleri bu atamanın ve yerleştirmenin yapılmasında etkili olmuş olmalıdır. Bu noktada güvenlik endişelerinin altını çizecek olan şey ise sonraki dönemlerde Peraia'da Rhodos karşıtı isyanların Kaunos önderliğinde çıkmış olmasıdır. Ayrıca, kentten elde edilen yüksek miktardaki yıllık vergi geliri de Kaunos'un Rhodos için önemi tartışılırken göz önüne alınmalıdır. Kaunos'un ele geçirilmesi aynı zamanda, çevre kentlerin kontrol altına alınması daha da önemlisi o bölgede yapılan ticaretten elde edilen gelirlere (vergilere) ortak olunması anlamına geldiğinden kente verilen önem daha iyi anlaşılabilir.

Genel olarak bakıldığında Rhodos ve Peraiası arasındaki ilişkinin ekonomik, siyasi ve güvenlik temelli olduğu anlaşılmaktadır. Kaunos özelinde ise bu üç temel ögenin birleştiği görülür. Bu sebepten ötürü Kaunos - Rhodos ilişkilerinin özel olarak detaylı bir şekilde çalışılması, bölgenin tarihini daha iyi anlamamız açısından gerekli gibi görülmektedir. Çalışma kapsamında ise bu ilişkilere, Kaunos kazılarında bulunmuş ve Rhodos sikkeleri olduğu tespit edilmiş olan 81 sikke özelinde değinilmiştir.

"Rhodos Sikkeleri" olarak tanımlanan ön yüzde Helios başının ve arka yüzde de gül betiminin bulunduğu sikkelerin darbına, Rhodos Adası'nın üç büyük yerleşimi olan Lindos, Ialysos ve Kamiros'un birleşerek Rhodos kentini kurdukları MÖ 408 yılında başlamıştır. Sikke darbinin aralıksız olarak imparator Commodus Dönemi'ne kadar devam ettiği görülmektedir. R. Ashton'ın yaptığı çalışmalar, bu dönem içerisinde imparatorluk dönemi dâhil olmak üzere 22 farklı zaman aralığında sikke darbinin yapıldığını ortaya koymuştur.

Katalogda yer alan 81 sikkeden 79'unun tarihlenmesi yapılmıştır. Bu sikkelerden 72 tanesi Roma İmparatorluk Dönemi öncesine ve 7 tanesi de Roma İmparatorluk Dönemi'ne aittir. Sikkelerin büyük çoğunluğu kent ve yüzey buluntusu olarak karşımıza çıkmaktadır. 3 sikkenin buluntu yeri ise kayda geçmemiştir.

Değerlendirmesi yapılan sikkelerden 19 tanesi Demeter buluntusu olarak dikkat çekmektedir. Demeter kültüyle ilgili yerlerdeki kazı çalışmalarının tamamlanmasıyla birlikte bu sayının artması beklenmelidir. Buluntuların, Demeter kültürünün yerel ve bölgesel öneminin anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca kentteki ve diğer kentlerdeki kült buluntusu sikkelerin, dönemsel ve sayısal olarak karşılaştırılmaları Rhodos'un kurduğu dini ve siyasi bağlantıları açıklaması bakımından önemli sonuçlar elde edilmesini sağlayacaktır.

Sikkelerin MÖ 408-390 tarih aralığından imparator Antoninus Pius dönemine kadar farklı tarihlerdeki serilere ait olmaları, Rhodos - Kaunos ilişkisinin Rhodos darphanesinin sikke ürettiği dönem içerisinde kesintisiz devam ettiğini göstermektedir.

Nümismatik değerlendirme içinde belirtildiği gibi, Roma İmparatorluk Dönemi hariç, 9 farklı zaman aralığına ait oldukları tespit edilen sikkelerden 43 tanesi Kaunos'un Rhodos Peraiası'na dâhil olmadığı döneme, 8 tanesi dâhil olduğu döneme ve 28 tanesi de Peraia'dan ayrıldıktan sonraki döneme aittir. Sikke yoğunluğunun bu şekildeki dağılımı, Kaunos ile Rhodos arasındaki ilişkinin tarihsel süreç içindeki değişimler ile alakalıdır. Kaunos kazılarında ele geçmiş olan bütün sikkelerin, hangi kente ve döneme ait olduklarının belirlenmesi ve buluntu yerleri ile sayıları dikkate alınarak değerlendirilmeleri, kentin diğer kentlerle olan her türlü ilişkisinin daha iyi anlaşılmasında araştırmacılara yardımcı olacaktır. Bu değerlendirme içerisinde Rhodos sikkelerinin ayrıca belirlenmesi ve benzer çalışmaların Rhodos Peraiası içindeki diğer kentler içinde yapılması, Rhodos - Kaunos ilişkisini anlamada yardımcı olabileceği gibi Rhodos - Peraia ilişkisini de anlamada yardımcı olacaktır.

Sınırlı sayıdaki sikke ile yapılan bu değerlendirmenin, daha genel ve kesin sonuçlara ulaşabilmesi için Rhodos Peraiası'ndaki diğer kentlerden ele geçen Rhodos sikkelerinin de incelenmesi gerekmektedir. Aynı şekilde Kaunos kentinde daha fazla kazı yapılması da buluntu sayısını artırarak değerlendirmeye katkı sağlayacaktır. Kaunos'da ve Rhodos Peraiası'ndaki diğer kentlerde bulunmuş olan Rhodos sikkelerinin incelenmesinin, bölge ekonomisinin işleyişini ve Rhodos etkisini anlamada faydalı olacağı düşünülmektedir.

BİBLİOGRAFYA

Antik Kaynaklar

- Aristoteles *Rhetoric*, çev. J. H. Freese, Londra 1926.
- Cicero *Letters To And From Quintus*, ed. L. C. Purser, 1902.
- Demosthenes *Speeches 11-20, On The Liberty Of The Rhodians*, çev. C. A. Vince, M. A. and J. H. Vince, Londra 1926.
- Diodorus Siculus *Library Of History*, çev. C. H. Oldfather, Cambridge 1935.
- Herodotos *The Histories*, çev. A. D. Godley, Cambridge 1920.
- Pausanias *Description Of Greece*, çev. W. H. S. Jones, Cambridge 1918.
- Pindar *Olympian*, çev. D. A. Svarlien, Londra 1990.
- Polybius *The Histories*, çev. E. S. Shuckburgh, Londra 1889.
- Strabon *Geographika / The Geography Of Strabo*, ed. H. L. Jones, Londra 1924.
- Suetonius Tranquillus *The Lives Of The Twelve Caesars*, çev. A. Thomson, Philadelphia 1889.
- Thucydides *The Peloponnesian War*, çev. J. M. Dent, New York 1910.
- Titus Livius *The History Of Rome*, çev. E.T. Sage, Londra 1935.
- Vitruvius *The Ten Books On Architecture*, ed. M. H. Morgan, Cambridge 1914.

Modern Kaynaklar

- Akşit 1976 O. Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi*, İstanbul 1976.
- Arslan 2002 M. Arslan, " I. Mithridates - Roma Savaşı: Rhodos Ve Lykia'nın Durumuna Genel Bakış" içinde: *Lykia İncelemeleri I*, ed. S. Şahin - M. Adak, İstanbul 2002, s. 115-128.
- Ashton 1989 R. H. J. Ashton, "A Series Of Rhodian Didrachms From The Mid-Third Century BC", *The Numismatic Chronicle Vol.149*, 1989, s.1-13.
- 1991 R. H. J. Ashton, "Rhodian Coinage In The Early Imperial Period (CH3: no.82)" içinde: *Recent Turkish Coin Hoards And Numismatic Studies*, ed. C. S. Lightfoot, Ankara 1991, s. 71-90.
- 1994 R. H. J. Ashton, "The Attalid Poll-Tax", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 104*, 1994, s. 57-60.
- 1999 R. H. J. Ashton, "The Late Classical Early Hellenistic Drachms Of Knidos", *Revue Numismatique 154*, 1999, s. 63-94.
- 1999a R. H. J. Ashton, "The Hellenistic Hemidrachms Of Kaunos", *Revue Belge De Numismatique 145*, 1999, s. 141-157.
- 2001 R. H. J. Ashton, "The Coinage Of Rhodes 408-c.190 BC" içinde: *Money And Its Uses In The Ancient Greek World*, ed. A. Meadows - K. Shipton, Oxford 2001, s. 79-115.
- 2001a R. H. J. Ashton, "Rhodian Bronze Coinage And The Siege Of Mithradates VI", *The Numismatic Chronicle Vol.161*, 2001, s.53-66.
- 2004 R. H. J. Ashton, "Kaunos, Not Miletos Or Mylasa", *The Numismatic Chronicle Vol.164*, 2004, s.33-47.

- 2005 R. H. J. Ashton, "Recent Epigraphic Evidence For The Start Of The Rhodian And Lykian League Plinthophoroi", *The Numismatic Chronicle Vol.165*, 2005, s.85-89.
- 2006 R. H. J. Ashton, "The Beginning Of Bronze Coinage In Karia And Lykia", *The Numismatic Chronicle Vol.166*, 2006, s.1-14.
- 2009 R. H. J. Ashton, "The Only Recorded Name On Rhodian Plinthophoric Chalkoi", *The Numismatic Chronicle Vol.169*, 2009, s.39-43.
- Ashton-Kinns 2003 R. H. J. Ashton - P. Kinns, "Opuscula Anatolica II", *The Numismatic Chronicle Vol.163*, 2003, s.1-55.
- 2004 R. H. J. Ashton - P. Kinns, "Opuscula Anatolica III", *The Numismatic Chronicle Vol.164*, 2004, s.71-107.
- Ashton-Weiss 1997 R. H. J. Ashton - A. P. Weiss, "The Post-Plinthophoric Silver Drachms Of Rhodes", *The Numismatic Chronicle Vol.157*, 1997, s.1-40.
- Atlan 2014 S. Atlan, *Roma Tarihi'nin Ana Hatları: 1. Kısım Cumhuriyet Devri*, Ankara 2014.
- Aydaş 2010 M. Aydaş, *Karya İle Rodos Devleti Arasındaki İlişkiler*, İstanbul 2010.
- Baran 2002 A. Baran, "Hekatomnidler Devri (İonia Rönesansı?)", *İDOL Arkeoloji Ve Arkeologlar Derneği Dergisi 14*, 2002, s. 18-23.
- Bean 1989 G. E. Bean, *Turkey Beyond The Maeander*, Londra 1989.
- Bean-Fraser 1954 G. E. Bean - P. M. Fraser, *The Rhodian Peraea And Islands*, Londra 1954.
- Berthold 1984 R. M. Berthold, *Rhodes In The Hellenistic Age*, Londra 1984.
- Biliotti-Cottret 1881 E. Biliotti - L. Cottret, *L'ile De Rhodes*, 1881.

- Blümel 1990 W. Blümel, "Zwei neue Inschriften aus Mylasa aus der Zeit des Maussollos", *Epigr Anat* 16, 1990, s. 29-43.
- Bresson 2001 A. Bresson, "Grecs et Cariens dans la Chersonnèse de Rhodes" içinde: *Origines Gentium*, ed. V. Fromentin, S. Gotteland, Pessac 2001, s. 147- 160.
- 2003 A. Bresson, " Les intérêts rhodiens en Carie l'époque hellénistique jusqu'en 167 a.C", *L'orient Méditerranéen: de al mort d'Dalexandre aux campagnes de Pompée PALLAS No. 62*, 2003, s. 169-192.
- 2020 A. Bresson, "Hellenistik Dönem'de Karia / Caria In The Hellenistic Period", içinde: *Karialılar - Denizcilerden Kent Kuruculara / The Carians - From Seafarers To City Builders*, ed. O. C. Henry - A. B. Henry, İstanbul 2020, s. 50-55.
- Bresson - Brun - Varinlioğlu 2001 A. Bresson - P. Brun - E. Varinlioğlu, " V. Les Inscriptions Grecques et Latines" içinde: *Les Hautes Terres de Carie*, ed. P. Debord - E. Varinlioğlu, Bordeaux 2001, s. 81-311.
- Brodersen 2006 K. Brodersen, "Aegean Greece" içinde: *A Companion To The Classical Greek World*, ed. K. H. Kinzl, 2006, s. 99-114.
- Bryce 2011 T. Bryce, "The Late Bronze Age In The West And The Aegean" içinde: *The Oxford Handbook Of Ancient Anatolia*, ed. S.R. Steadman - G. McMahon, Oxford 2011, s. 363-375.
- Bruce 1961 I. A. F. Bruce, "The Democratic Revolution At Rhodes", *The Classical Quarterly, Vol 11*, 1961, s. 166-170.
- Casson 1967 L. Casson, *The Ancient Marines*, New York 1967.
- Cook 1961 J. M. Cook, "Cnidian Peraea and Spartan Coins", *The Journal of Hellenic Studies, Vol 81*, 1961, s. 56-72.

- Cramer 1971 J. A. Cramer, *Geographical And Historical Description Of Asia Minor II*, Amsterdam 1971.
- Çelgin 2011 G. Çelgin, *Eski Yunanca - Türkçe Sözlük*, İstanbul 2011.
- Çizmeli Öğün 2007 Z. Çizmeli Öğün, "Kaunos Kentinin Bizans Dönemi Sikke Buluntuları (1965-2002)" içinde: *Calbis - Baki Öğün'e Armağan, Melanges Offerts À B. Öğün*, ed. C. Işık - Z. Çizmeli Öğün - B. Varkıvaç, Ankara 2007, s. 39-62.
- Çörtük 2013 U. Çörtük, "Kaunos'ta M.Ö: IV. Ve III. Yüzyıldaki Siyasal Değişimlere Genel Bir Bakış", *Mediterranean Journal Of Humanities*, III/2, 2013, s.81-90.
- Demir 2018 M. Demir, "MÖ 425-300 Yılları Arasında Rhodos'un Doğu Akdeniz Ekonomisindeki Ve Adanın Siyasi Yapısı", *PHASELIS-Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi*, IV, 2018, s. 161-175.
- Demircan 2002 Y. Demircan, "Ege Adalarında Osmanlı Hâkimiyeti", *Türkler* 9, 2002, s. 363-372.
- Develi 2009 Ö. Develi, *Troya'dan Kudüs'e Rodos'tan Kartaca'ya Antik Çağda Kuşatmalar*, İstanbul 2009.
- Diler 2006 A. Diler, "Interpretation Of Earlier Caunian Coins With Pyramid Depictions And Their Relationship With Sacred Stone/Baitylos In Caunus", *Obolos / Οβολος 8 Το Νομισμα Στα Δωδεκανησα Και Τη Μικρασιατικη Τουσ Περαια*, 2006, s. 65-78.
- Dmitriev 2010 S. Dmitriev, "The Rhodian Loss Of Caunos And Stratonicea In The 160s", *Harvard Studies In Classical Philology Vol. 105*, 2010, s. 157-176.

- Doğan 2013 C. Doğan, "Fethinden Kaybına Rodos (1522-1912)", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 30, 2013, s.67-88.
- Erhat 2010 A. Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul 2010.
- Evans 2008 J.A. Evans, *Daily Life In The Hellenistic Age From Alexander To Cleopatra*, London 2008.
- Gabrielsen 1993 V. Gabrielsen, "Rhodes And Rome After The Third Macedonian War" içinde: *Centre And Periphery In The Hellenistic World*, ed. P. Bilde - T. E. Pedersen - L. Hannestad - j. Zahle - K. Randsbrg, Aarhus 1993, s.132-161.
- Gelder 1900 H. E. van Gelder, *Geschichte Der Alten Rhodier*, 1900.
- Green 1990 P. Green, *Alexander To Actium: The Historical Evolution Of The Hellenistic Age*, Kaliforniya 1990.
- 2007 P. Green, *The Hellenistic Age: A Short History*, New York 2007.
- Grundy 1926 G. B. Grundy, *A History Of The Greek And Roman World*, Londra 1926.
- Gürman 1975 O. Gürman, "Kaunos'ta Bulunmuş Olan Arkaik Atlet Heykeli", *TAD, XXII-1*, 1975, s. 13-16.
- Head 1897 B. V. Head, *A Catalogue Of The Greek Coins In The British Museum XIX, Catalogue Of The Greek Coins Of Caria, Cos, Rhodes*, Londra 1897.
- Held 2005 W. Held, "Loryma Ve Karia Chersonesos'unun Yerleşim Sistemi", *OLBA, XII*, 2005, s. 85-100.
- 2009 W. Held, "Die Karer Und Die Rhodische Peraia" içinde: *Die Karer Und Die Anderen - Internationales Kolloquium An Der*

- Freien Universität Berlin 13. bis 15. October 2005*, ed. F. Rumscheid, Bonn 2009, s. 121- 134.
- Held - Şenol 2008 W. Held - A. K. Şenol, " "Rhodian Wine" From Karia The Production Of "Rhodian Wine" On The Karian Chersonesos In The Hellenistik Period" içinde: *Antik Çağda Anadolu'da Zeytinyağı Ve Şarap Üretimi - Sempozyum Bildirileri 06-08 Kasım 2008, Mersin, Türkiye*, ed. Ü. Aydınöğlu - A. K. Şenol, İstanbul 2008, s. 175-184.
- Higgins 2000 R. Higgins, "Rhodos Heykeli" içinde: *Antik Dünyanın 7 Harikası*, ed. P. Clayton - M. Price, çev. B. Avunç, İstanbul 2000, s. 121-134.
- Hill 1906 G. F. Hill, *Historical Greek Coins*, Londra 1906.
- Hornblower 1982 S. Hornblower, *Mausolus*, Oxford 1982.
- Howgego 2013 C. Howgego, *Sikkelerin Işığında Eski Çağ Tarihi*, çev. O. Tekin, İstanbul 2013.
- Işık 1993 C. Işık, "1992 Kaunos Çalışmaları", *Kazı Sonuçları Toplantısı XV/II*, 1993, s. 325-339.
- 1998 C. Işık, "Die Ergebnisse der Ausgrabungen in Kaunos bis zur Entdeckung der Bilingue", *Kadmos* 37, 1998, s. 183-202.
- 2020 C. Işık, "Geride bırakılan 50 Yıllık Arkeolojiye Kazandırdığı İlkleri İle Kaunos / Looking Back On 50 Years Of Research At Caunos: An Ancient City Of Pioneering Archaeological Discoveries" içinde: *Karialılar - Denizcilerden Kent Kuruculara / The Carians - From Seafarers To City Builders*, ed. O. C. Henry - A. B. Henry, İstanbul 2020, s. 422-445.

- Jensen 2004 P. Flensted-Jensen, "Karia" içinde: *An Inventory Of Archaic And Classical Poleis*", ed. M. H. Hansen ve T. H. Nielsen, New York, 2004.
- Jenkins 1989 G. K. Jenkins, "Rhodian Plinthophoroi - A Sketch" içinde: *Kraay-Mørholm Essays - Numismatic Studies in Memory of C.M. Kraay and O. Mørholm*, ed. G. Le Rider, K. Jenkins, N. Waggoner, U. Westermark, Louvain-la-Neuve 1989, s.101-125.
- Karwiese 1980 S. Karwiese, "Lysander as Herakliskos Drakonopnigon: (Herakles the snake-strangler)", *The Numismatic Chronicle Vol.20 (140)*, 1980, s. 1- 27.
- Kaya 1996 M. A. Kaya, "III. Makedonya Savaşı'na Kadar Roma'nın Anadolu Politikası", *Tarih İncelemeleri Dergisi XI*, 1996, s. 211-232.
- Kırca-Demirciler E. D. Oğuz-Kırca - V. Demirciler, "Antik Dünyada Kırsal Ekonomi: 2015 Karia Kersonesosu'ndan Yeni Kanıtlar", *Anadolu / Anatolia 41*, 2015, s. 51-76.
- Konuk 1998 K. Konuk, "The Early Coinage Of Kaunos" içinde: *Studies in Greek Numismatics in Memory of Martin Jessop Price*, ed. R. Ashton - S. Hurter, Londra 1998, s. 197-223.
- 2000 K. Konuk, " Coin Evidence for the Carian Name of Keramos", *Kadmos Volume 39*, 2000, s. 159-164.
- 2007 K. Konuk, " Coin Legends in Carian" içinde: *The Carian Language*, ed. I. J. Adiego, Leiden - Boston 2007, s. 471-526.
- 2002 K. Konuk - R. H. J. Ashton - P. Kinns - A. R. Meadows, "The Hecatommus Hoard (CH 5. 17, 8. 96, 9. 387)" içinde: *Coins Hoards Volume IX - Greek Hoards*, ed. A. Meadows - U. Wartenberg, Londra 2002, s. 95-157.

- 2020 K. Konuk, "Karia Bölgesi'nin Arkaik Ve Klasik Dönem Sikkeleri / Archaic And Classical Coins Of Caria" içinde: *Karialılar - Denizcilerden Kent Kuruculara / The Carians - From Seafarers To City Builders*, ed. O. C. Henry - A. B. Henry, İstanbul 2020, s. 240-251.
- Kuban 2008 Z. Kuban, "Karya, Bozburun Yarımadası, Kıran Gölü Kutsal Alanı Yüzey Araştırması Sırasında Tespit Edilen Tarımsal Üniteler" içinde: *Antik Çağda Anadolu'da Zeytinyağı Ve Şarap Üretimi - Sempozyum Bildirileri 06-08 Kasım 2008, Mersin, Türkiye*, ed. Ü. Aydınoglu - A. K. Şenol, İstanbul 2008, s. 213-226.
- Kuşçu 2002 A. D. E. Kuşçu, "Türkiye Selçuklularında Ordu Ve Donanma", *Türkler*, 2002, s. 176-188.
- Küçük-Güler 2020 S. D. Küçük - T. B. Güler, "Antik Yazılı Belgeler Işığında Makedonya Kralı III. Aleksandros'un Küçük Asya *Polis*'leri İle İlişkileri", *Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri 14/2*, 2020, s. 241-268.
- LaForse 2006 B. LaForse, "The Greek World, 371-336", içinde: *A Companion To The Classical Greek World*, ed. K. H. Kinzl, 2006, s.544-559.
- Lenger 2013 D. S. Lenger, "Yeni Bulgular Işığında Kaunos'a Atfedilen Makedon Kralı Darpları", *ADALYA 16*, 2013, s. 61-69.
- Magie 1950 D. Magie, *Roman Rule In Asia Minor To The End Of The Thied Century After Christ*, New Jersey 1950.
- Mansel 2011 A. M. Mansel, *Ege Ve Yunan Tarihi*, Ankara 2011.

- Marek 2001 C. Marek, "Yazılı Belgelerin Işığında Kaunos Tarihi" içinde:
Kaunos Kbid - 35 Yılın Araştırma Sonuçları (1966-2001), ed. B. Ögün - C. Işık, Antalya 2001, s.14-27.
- 2006 C. Marek, *Die Inschriften von Kaunos*, Mönih 2006.
- 2011 C. Marek, "Kaunos Und Lykien", *ADALYA 14*, 2011, s.57-62.
- Martin 2000 T. R. Martin, *Ancient Greece*, Londra 2000.
- Moscatti 2004 S. Moscatti, *Fenikeliler*, çev. S. Gül, Ankara 2004.
- Ögün 1968 B. Ögün, "1966 Yılı Kaunos Sondajları", *Belleten 32*, 1968, s. 139-149.
- 1983 B. Ögün, "Kaunos Kazıları 1982", *Kazı Sonuçları Toplantısı V*, 1983, s. 239-240.
- 1986 B. Ögün, "Kaunos Kazı Ve Restorasyon Çalışmaları 1986", *Kazı Sonuçları Toplantısı IX/II*, 1987, s. 239-242.
- 1995 B. Ögün, "Kaunos", *Enciclopedia dell' Arte Antica. Classica e Orientale IV*, 1995, s.332-335.
- 2001 B. Ögün, "Kaunos Çevresinin Paleocoğrafyası Ve Ekolojik Değerleri" içinde: *Kaunos Kbid - 35 Yılın Araştırma Sonuçları (1966- 2001)*, ed. B. Ögün - C. Işık, Antalya 2001, s. 1-6.
- Ögün - Işık 2001 B. Ögün - C. Işık, "Kentın Kurucuları: Kbid ve Kaunos" içinde: *Kaunos Kbid - 35 Yılın Araştırma Sonuçları (1966-2001)*, ed. B. Ögün - C. Işık, Antalya 2001, s.11-13.
- Örenç 2006 A. F. Örenç, *Yakın Dönem Tarihimize Rodos Ve 12 Ada*, İstanbul 2006.
- Rd. Hoskyn 1842 Rd. Hoskyn, "Narrative Of A Survey Of Part Of The South Coast Of Asia Minor; And Of A Tour Into The Interior Of Lycia In

- 1840-1; Accompanied By A Map", *The Journal Of The Royal Geographical Society Of London*, Vol. 12, 1842, s. 143-161.
- Reger 1999 G. Reger, "The Relations Between Rhodes And Caria From 246 to 167 BC" içinde: *Hellenistic Rhodes: Politics, Culture, And Society*, ed. V. Gabrielsen - P. Bilde - T. Engberg-Pedersen - L. Hannestad - J. Zahle, Aarhus 1999, s. 76-97.
- Ruzicka 1998 S. Ruzicka, " Epaminondas And The Genesis Of The Social War", *Classical Philology* 93/1, 1998, s. 60-69.
- Salmon 1968 E. T. Salmon, *A History Of The Roman World: From 30 BC To AD 138*, Londra 1968.
- Salz 2016 J. Hoffmann-Salz, " Karia'da Yunanca Epigramlar – Yerli Nüfusun Helenleşmesine dair Veriler", *PHILIA - Uluslararası Eskiçağ Akdeniz'i Araştırmaları Dergisi Cilt: Suppl. 1*, 2016, s. 435-453.
- Santangelo 2007 F. Santangelo, *Sulla; The Elites And The Empire*, Boston 2007.
- Seltman 1965 C. Seltman, *Greek Coins*, Londra 1965.
- Sevin 2016 V. Sevin, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*, Ankara 2016.
- Taşdöner 2008 K. Taşdöner, "Karia Kenti Halikarnassos: Hellenistik Dönem ve Öncesi Siyasi Tarihi", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 1, Sayı 1*, 2008, s. 96-105.
- Tekin 2008 O. Tekin, *Eski Yunan Tarihi*, İstanbul 2008.
- Torr 1887 M.A. Cecil Torr, *Rhodes In Modern Time*, Cambridge 1887.
- Tuna 1999 N. Tuna, "Batı Anadolu'da Geç Klasik Dönem Kentleşme Hareketleri" içinde: *Çağlar Boyunca Anadolu'da Yerleşim Ve Konut Uluslararası Sempozyumu*, ed. A.M. Dinçol, İstanbul 1999, s. 477-494.

- Varinlioğlu 1990 E. Varinlioğlu, " Pera'da Rodos Yurttaşı Olmak", *Araştırma Sonuçları Toplantısı, Sayı 8*, 1990, s. 223-227.
- Wiemer 2010 H. U. Wiemer, "Structure And Development Of The Rhodian Peraia: Evidence And Models" içinde: *Hellenistic Karia*, ed. R. van Bremen - J. M. Carbon, Bordeaux 2010, s. 415-434.
- Ziver Bey 2013 Ziver Bey, *Rodos Tarihi*, Ankara 2013.

İnternet Siteleri

<https://www.perseus.tufts.edu>

<http://penelope.uchicago.edu>

<https://islamansiklopedisi.org.tr>

<https://www.ancient.eu>

<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk>

<http://hno.huma-num.fr>

<https://glosbe.com>

ÖZET

Rhodos, erken dönemlerden itibaren güçlü bir donanmaya ve zengin bir tüccar sınıfına sahip olmuştur. Mısır'dan Karadeniz kıyılarına kadar; çevre adalar, Küçük Asya kıyıları ve Yunan anakarası için başta hububat olmak üzere birçok mal Rhodoslu tüccarlarca temin edilmiştir. Tarih sahnesine çıktığı andan itibaren siyasi duruşunu ticari faaliyetlerine endekslemiş olan Rhodos Devleti, her daim izlediği denge politikası sayesinde kendi bölgesindeki konumunu uzun süre korumuştur. Karia ile olan ilişkisi ve Rhodos Peraiası'nın oluşması da temelde bu politikanın bir parçasıdır. Bu açıdan, Rhodos'un etki ve faaliyet alanı içerisinde kalmış olan Kaunos kentinde yapılan kazı çalışmalarında ele geçmiş Rhodos sikkelerinin değerlendirilmesi şüphesiz önem arz etmektedir. Bu çalışmada buna ek olarak, MÖ 408 yılında Rhodos kentinin kuruluşundan itibaren Rhodos darphanesinin ürettiği sikkeler hakkında genel bir çerçevede çizilmiştir.

ABSTRACT

Rhodos has had a strong navy and a rich Merchant class from the early ages. Many goods, mainly cereals, were provided by merchants from Rhodos from Egypt to the Black Sea coast; surrounding islands, small Asian coasts, and the Greek mainland. From the moment it appeared on the stage of history, Rhodos State, which has indexed its political stance to its commercial activities, has maintained its position in its region for a long time thanks to the balanced policy it has always followed. The basic parts of this policy are its relationship with Caria and the formation of Rhodos Fairy. Therefore, it is undoubtedly important to evaluate the Rhodos coins that are found during the excavations in the city of Caunos, which remained within the sphere of influence and activity of Rhodos, In addition, this research draws a general frame for the coins produced by the Rhodos mint since the foundation of the city of Rhodos in B.C. 408.

LEVHALAR

MÖ 408-390

1

2

MÖ 350-300

3

4

5

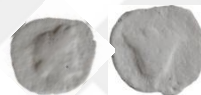
6

7

8

9

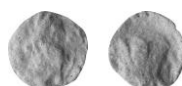
10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

MÖ Geç 340 - 316

21

22

23

24

25

MÖ 4. YÜZYIL - 2. YÜZYIL

26

27

28

MÖ 230-205

Drahmi

29

Khalkoi

30

MÖ GEÇ 3. YÜZYIL (250-200)

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

MÖ (190) 188-84 PLİNTHOPHORİK SERİLER

44

45

46

47

48

49

50

51

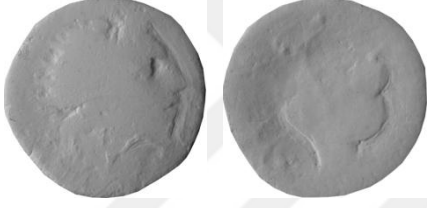
MÖ 88-85 BÜYÜK BRONZ SERİ

52

53

54

55

56

57

MÖ GEÇ 1. YÜZYIL

Ağır Bronz

58

Hafif Bronz

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ

73

74

75

76

77

78

79